

**KÄSITYKSIÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLAN EHKÄISYSTÄ
SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISSA**

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen Siun Soten työntekijöiden keskuudessa

Taija Väänänen

Sosiaalityön Pro Gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden laitos

Itä-Suomen yliopisto

Kesä 2021

Itä-Suomen yliopisto

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä Taija Väänänen	
Työn nimi Käsityksiä lähisuhdeväkivallan ehkäisystä sosiaali- ja terveystieteissä – Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen Siun Soten työntekijöiden keskuudessa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Pro Gradu -tutkielma
Tutkielman ohjaaja Kati Kallinen	
Aika Kesä 2021	Sivumäärä 66 sivua, Liitteet, 4 kpl, 6 sivua
Tiivistelmä <p>Tämä pro gradu -tutkielma sijoittuu Siun Soten kuntayhtymään, Pohjois-Karjalaan, ja sen keskiössä ovat Siun Soten työntekijät. Tutkielman lähtökohtana oli tutkia, minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omassa työkäytännössään. Tarkentavina tutkimuskysymyksinä käytin, miten lähisuhdeväkivalta tunnustetaan, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan sekä miten tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää. Aineisto edustaa sosiaalityöntekijöiden, sairaanhoitajien, lähihoitajien ja sosiaaliohjaajien ammattiryhmiä, jonka takia tutkielmassa korostuu moniammatillisuus, mutta tutkielman teoriapohja on sosiaalityössä. Tutkielman konteksti muodostuu Väistö –hankkeesta (Väkivaltatyön käytännön toimintatapojen kehittäminen Itä-Suomessa 2015), ja tutkielmaa varten haettiin tutkimuslupa Siun Sotelta. Muutoin tutkielman teoreettisena viitekehystenä toimi lähisuhdeväkivalta ilmiönä sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisy sosiaali- ja terveystieteissä.</p> <p>Tutkielma toteutettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, joka oli jaettu neljään alateemaan: lähisuhdeväkivalta ilmiön tunnistaminen, Väistö –hanke, lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja puuttuminen käytännössä sekä moniammatillisuus. Valmis aineisto analysoitiin fenomenografisella analyysillä. Tutkielman keskeiset tulokset nivoutuivat <i>käsitys lähisuhdeväkivallasta omassa työssä</i> -kuvauskategorian ympärille, joka rakentuu kategorioista lähisuhdeväkivallan tunnistaminen, lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen sekä moniammatillisuus osana lähisuhdeväkivaltatyötä. Käsitys lähisuhdeväkivallasta omassa työssä muodostuu sekä yhteiskunnallisista että organisatorisista rakenteista, mutta myös yksittäisen työntekijän henkilökohtaisesta ammattitaidosta ja käsityksistä tutkittavasta ilmiöstä.</p> <p>Lähisuhdeväkivallan näkyminen työntekijöiden työssä vaihtelee sen mukaan, miten paljon lähisuhdeväkivaltatyö kuuluu työntekijän tavallisiin työtehtäviin. Lähisuhdeväkivallan näkyminen omassa työssä vaikuttaa myös siihen, miten lähisuhdeväkivalta tunnustetaan ja miten puuttuminen koetaan osaksi omaa työtä. Lähisuhdeväkivalta tunnustetaan pääsääntöisesti konkreettisilla sekä intuitiivisilla keinoilla. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen tarkentui kahden kategorian ympärille, puuttuminen osana omaa työtä, jossa puuttuminen käsitettiin joko helpoksi tai vaikeaksi sekä puuttumiseen vaikuttavat tekijät. Moniammatillisuus nähdään lähisuhdeväkivalta työskentelyssä avainasemassa, ja moniammatillisuuden ajatellaan olevan asiakkaan edun mukaista, kun asioita käsitellään kokonaisvaltaisesti. Yhteistyökumppanien tunteminen, vähintään nimeltä, pidetään tärkeänä, jotta yhteyden ottaminen ja yhteistyön tekeminen olisi helpompaa.</p>	
Asiasanat: lähisuhdeväkivalta, ehkäisy, käytännöt, tunnistaminen, puuttuminen, moniammatillisuus, fenomenografia	

University of Eastern Finland

Faculty Faculty of Social Sciences and Business Studies	Department Department of Social Sciences
Author Taija Väänänen	
Title Perceptions of the Prevention of Intimate Partner Violence in Social and Health services. Recognizing and Intervening Intimate Partner Violence among Siun Sote employees.	
Main Subject Social Work	Level Master's Thesis
Supervisor Kati Kallinen	
Date August 2021	Number of Pages 66 pages, 4 pieces of attachments, 6 pages
Abstract <p>This Master's Thesis is located in the Siun Sote municipal association, in Northern Karelia, and is focused on Siun Sote employees. The aim of the research was to study what kind of perceptions employees have about the prevention of intimate partner violence in their own work practices. As specific research questions, I used, how intimate partner violence is recognized, how intimate partner violence is intervened, and how recognition and intervention can be developed. The subjects represented different professional groups, such as social workers, nurses, community nurses and social counselors, which is why the study emphasizes multi-professionalism, but the theoretical basis of the research is in social work. The context of the research is formed by the Väistö -project (Development of Practical Practices in Violent Work in Eastern Finland 2015) and a research permit was applied from Siun Sote. Otherwise, the theoretical framework of the study was the phenomenon of intimate partner violence and the prevention of intimate partner violence in social and health services.</p> <p>The research was carried out with a semi-structured themed interview which was divided into four sub-themes: identification of the phenomenon of intimate partner violence, the Väistö -project, recognition and intervene of intimate partner violence in practice, and multi-professionalism. The data was analyzed by phenomenographic analysis. The main results of the research were wrapped around the following description category, <i>the understanding of intimate partner violence in one 's own work</i>, which is based on the categories recognition of intimate partner violence, intervention in intimate partner violence and multi-professionalism as part of intimate partner violence work. The perception of intimate partner violence in one's own work consists of both social and organizational structures, but also of the individual employee's personal skills and perceptions of the phenomenon under study.</p> <p>The appearance of intimate partner violence in employee's work varies depends on how much intimate partner violence work is part of an employee's normal work duties. The appearance of intimate partner violence in one's own work also affects, how intimate partner violence is recognized and how intervention is perceived as part of one's own work. Intimate partner violence is mainly identified by substantial as well as intuitive means. Intervening intimate partner violence focused around two categories: intervention as part of one's own work, where interventions was perceived as either easy or difficult, and the factors that influence intervention. Multi-professionalism is seen as a key role in intimate partner violence work and is thought to be in the best interests of the client when things are considered holistically. Knowing one's collaborators, at least by name, is considered important to make it easier to connect and collaborate.</p>	
Key Words: intimate partner violence, prevention, practice, recognition, intervention, multi-professional, phenomenography	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. VÄISTÖ –HANKE	6
3. LÄHISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ	8
3.1 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TAUSTAA JA SIIHEN JOHTAVIA SYITÄ	8
3.2 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN MUODOT	10
4. LÄHISUHDEVÄKIVALLAN EHKÄISEMINEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISSA	15
4.1 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN	15
4.2 LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN PUUTTUMINEN	18
4.3 LÄHISUHDEVÄKIVALTATYÖ MONIAMMATILLISESTA NÄKÖKULMASTA	21
5. TUTKIELMAN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	24
5.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA	24
5.2 AINEISTON KERÄÄMINEN	24
5.3 FENOMENOGRAFINEN ANALYYSI.....	25
5.4 TUTKIMUSEETTISET KYSYMYKSET	29
6. LÄHISUHDEVÄKIVALTATYÖN KÄYTÄNNÖT	32
6.1 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN	32
6.2 LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN PUUTTUMINEN	45
6.3 MONIAMMATILLISUUS OSANA LÄHISUHDEVÄKIVALTATYÖTÄ	53
6.4 KÄSITYKSET TUNNISTAMISEN JA PUUTTUMISEN KEHITTÄMISESTÄ	56
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	59
7.1 KÄSITYKSET LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA OMASSA TYÖSSÄ	59
7.2 POHDINTA	64
LÄHTEET	67
LIITE 1 – KUTSU HAASTATTELUUN	73
LIITE 2 – TIIVISTELMÄ VÄISTÖ –HANKKEESTA	74
LIITE 3 – HAASTATTELURUNKO	76
LIITE 4 – SUOSTUMUS HAASTATTELUUN JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYYN.....	78

1. Johdanto

Suomessa lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu paljon 1990 ja 2000-luvun vaihteesta alkaen. Esimerkiksi Husso (2003), Notko (2011), Nyqvist (2001) ja Nikupeteri (2016) ovat tutkineet lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja sekä tunnistamista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tutkimukset ovat usein toteutettu myös tutkijayhteistyönä, kuten Virkki ym. (2011), Notkon ym. (2011) sekä Nyqvistin ja Kaittilan (2014) tekemät tutkimukset osoittavat. Kansainvälisesti lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu vuosikymmeniä, mutta pidän merkittävimpanä Leonore E. Walkerin tutkimustyötä pahoinpidellyistä naisista (*the Battered Women*) 1970-luvulta tähän päivään. Walkerin tutkimustyön yhtenä keskeisimpänä tuloksena on väkivallan kehämalli, joka alkaa usein jännityksen rakentumisesta ja vaaran tunteesta. Jännitys ja vaaran tunne purkautuvat väkivaltaisena tekona, jonka jälkeen tekoa selitellään, pyydellään anteeksi ja kaikki on taas hyvin siihen asti, kunnes jännitys alkaa jälleen kiristymään. (Walker 2017.) Kiinnostuin lähisuhdeväkivallasta sosiaalityön opintojen syventävän vaiheen harjoittelun aikana Joensuun turvakodilla kesällä 2020. Kiinnostuin erityisesti siitä, miten yleistä lähisuhdeväkivalta on. Huomioni kiinnittyi myös siihen, miten hyvin muut toimijat tai organisaatiot tunnistavat lähisuhdeväkivallan kokijan, ja minkälaisen avun piiriin kokijat tarvittaessa ohjataan. Näiden huomioiden puitteissa tein osana harjoittelua kehittämistehtävän, jossa selvitin turvakodin sidosryhmien käsityksiä turvakodin toiminnasta sekä lähisuhdeväkivallasta käsitteenä ja ilmiönä. Kehittämistehtävän tuloksista nousi esiin selkeä tarve ilmiön tietoisuuden lisäämisestä sekä moniammatillisen työskentelyn kehittämisestä.

Lähisuhdeväkivalta on tärkeä aihe tutkittavaksi, sillä lähisuhdeväkivalta – tai naisiin kohdistuva väkivalta, on ollut esillä uutismedioissa niin kansainvälisistä kuin kotimaisista aiheista. Esimerkiksi Turkki ja Puola ovat harkinneet eroa vuonna 2011 solmitusta Istanbulin sopimuksesta, jonka tarkoituksena on ehkäistä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. (Albayrak 2020; Nurminen 2020.) Asiassa on huolestuttavinta se, että Turkin ja Puolan ulostulot tulivat muutaman päivän erolla toisistaan. Suomessa Istanbulin sopimus ratifioitiin käyttöön vuonna 2015 (SopS 53/2015/vp), mutta Suomi on saanut osakseen kritiikkiä ja huomautuksia kansainvälisiltä valvontaelimiltä sopimuksen edellyttämistä muutostarpeista (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 58–59). Suomessa viranomaisten tietoon tulleiden lähisuhdeväkivaltatapausten määrä on kasvanut, ja se on kasvanut jo ennen koronapandemiaa. Esimerkiksi vuonna 2019 lähisuhdeväkivalta ilmoitusten määrä nousi 7 % edellisvuoteen verrattuna.

Myös tilastokeskus on raportoinut parisuhdeväkivalta ilmoitusten nousseen vuoden 2020 alusta. (Grönholm 2021; Haapakangas 2020.)

Aihe on myös tärkeä kansainvälisesti tarkasteltuna, sillä EU:n tekemän tutkimuksen (2014, 28) mukaan Suomi on Euroopan toiseksi väkivaltaisim maa heti Tanskan jälkeen. Tutkimustulokset osoittavat, että suomalaisista naisista 47 % on kokenut seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa, tai molempia 15 ikävuoden jälkeen. Toisin sanoen tutkimus osoittaa hieman paradoksaalisesti, että lähisuhdeväkivalta on yleisempää tasa-arvoisemmissa maissa, kuten Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa. Väkivaltaisuus ei kuitenkaan liity siihen, että miehet olisivat edellä mainituissa maissa sen väkivaltaisempia kuin muissa maissa, vaan siihen, että esimerkiksi Pohjoismaissa naiset tunnistavat ja puhuvat väkivallan kokemuksistaan useammin. Tasa-arvoisemmissa maissa myös parisuhteita muodostetaan ja puretaan useammin muihin maihin verrattuna, jolloin voidaan ajatella, että riski joutua kokemaan lähisuhdeväkivaltaa on suurempi. Prosentuaalisia eroja muihin maihin voidaan selittää myös voimassa olevalla lainsäädännöllä. (EU FRA 2014, 24–28; Permanyer & Gomez-Casillas 2020.) Suomalaisten tietoisuus ja rohkeus puhua ilmiöstä suhteessa muihin maihin ei kuitenkaan yksin selitä edellä mainittuja tutkimustuloksia. Suomi on saanut huomautuksia riittämättömistä toiminnoista puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan (Nipuli 2019,11), ja näiden huomautusten seurauksena hallitus on viime vuosina kehittänyt lähisuhdeväkivaltatyön profiilia julkaisemalla erilaisia ohjelmia omissa hallitusohjelmissaan. Esimerkiksi oikeusministeriö julkaisi vuonna 2020 naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman, joka on osa Pääministeri Marinin ”Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta” -hallitusohjelmaa. Ohjelmassa on huomioitu Istanbulin sopimusta valvovan GREVIO:n (Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntija ryhmä) Suomelle antamat suositukset. (Ruuskanen 2020.) Myös CEDAW-komitea (kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea) on kiinnittänyt huomiota esimerkiksi perheväkivallan seurauksena kuolleiden naisten korkeaan lukumäärään, ja komitea on pitkään korostanut tarvetta ryhtyä tehokkaampiin toimiin lähisuhdeväkivallan torjumiseksi (Nipuli 2019, 11).

Pro gradu -tutkielmani lähtökohtana on tutkia, *minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissään*. Tarkentavina tutkimuskysymyksinä käytän, *miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan sekä miten tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää*. Tutkimukseni sijoittuu Siun Soten kuntayhtymään, Pohjois-Karjalaan, keskittyen Siun Soten työntekijöihin. Aineistossa on edustettuna sosiaalityöntekijöiden, sairaanhoitajien, lähihoitajien ja sosiaaliohjaajien ammattiryhmät, jonka takia tutkimuksessa korostuu moniammatillisuus, mutta tutkimuksen teoriapohja on sosiaalityössä. Tutkimuksella lisätään tietoutta

lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta ja puuttumisesta sosiaali- ja terveystalveluissa. Lisäksi tutkimuksen avulla voidaan edistää interventtioiden juurruttamista käytäntöön. Ajattelen, että sosiaalityöllä on tärkeä paikka lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä, ja on tärkeää, että lähisuhdeväkivallan vastainen työ normalisoituisi osaksi kaikkia sosiaalityön toimintaympäristöjä. On kuitenkin olennaista ymmärtää, että lähisuhdeväkivaltatyö vaatii kaikkien toimijoiden ja viranomaisten panostusta ja ymmärrystä (ks. esim. Nipuli 2019, 32–33), jonka takia moniammatillisuus muodostaa osan tutkimuksen kontekstista. Myös lainsäädäntöä on muutettu moniammatillista yhteistyötä tukevaksi, ja nykyisin sekä sosiaali- että terveydenhuollon työntekijöitä velvoitetaan hakemaan apua toisiltaan asiakkaan palvelujen sekä tilanteen kartoitusta varten (Piispa & October 2017, 304–305). Aineisto koostuu Siun Soten työntekijöiden haastatteluista, jotka työskentelevät lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden henkilöiden tai tekijöiden parissa. Analysoin aineiston fenomenografisella analyysillä. Tutkimusraporttia käytetään osana Siun Soten Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus hanketta, jossa lähisuhde- ja perheväkivaltatyön kehittäminen ovat yhtenä hankkeen osatavoitteina. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus hankkeen tarkoituksena on päivittää vuonna 2015 valmistuneen Väistö –hankkeen toimintamallit, ja tästä syystä tutkielman konteksti muodostuu edellä mainitusta Väistö –hankkeesta (Väkivaltatyön käytännön toimintatapojen kehittäminen Itä-Suomessa 2015). Kerron Väistö –hankkeesta enemmän luvussa 2. Päivitettyjen toimintamallien on tarkoitus valmistua myöhemmin vuonna 2021. Toimintamallien päivittäminen eivät ole osa tutkielmaani, vaan ne ovat osa edellä mainittua Siun Soten Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus hanketta. Käytän hankkeesta jatkossa termiä Tulevaisuuden sote-keskus hanke yksinkertaistaakseni tekstin luettavuutta.

Tutkimukseni teoreettisina viitekehyksinä ovat lähisuhdeväkivalta ilmiönä, lähisuhdeväkivallan ehkäisy sosiaali- ja terveystalveluissa sekä lähisuhdeväkivaltatyö moniammatillisesta näkökulmasta. Käytän käsitettä lähisuhdeväkivalta, sillä se käsittää niin parisuhde- kuin perheväkivallan, mutta kontekstista riippuen joudun välillä tarkentamaan käsitettä. Tutkimusaiheeni fokusoituu aikuisten väliin parisuhde- tai perheväkivaltaan. Lähisuhdeväkivallan käsitettä käytetään myös valtakunnallisesti esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (esim. October 2021) sekä Sosiaali- ja terveysministeriön (esim. Nipuli 2019) lausunnoissa ja selvityksissä. Tarkastelen lähisuhdeväkivaltaa tutkimuksessani sukupuolineutraalisti, vaikka todellisuudessa lähisuhdeväkivalta on Suomessa hyvin sukupuolittunutta, ja nainen on tyypillisesti lähisuhdeväkivallan kohteena. Esimerkiksi, vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista tapauksista noin 77 prosenttia lähisuhdeväkivallan kokijoista oli naisia, kun taas noin 78 prosenttia kaikista epäillyistä tekijöistä oli miehiä. Se, että miehet ovat useammin lähisuhdeväkivallan tekijöitä ei kuitenkaan poissulje sitä, että myös naiset käyttävät väkivaltaa läheissuhteissaan. Esimerkiksi Heiskasen ja Ruuskasen (2010) tutkimuksen mukaan sukupuolten

välillä ei ollut merkittävää eroa parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneiden määrässä. (Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys 2020; Tilastokeskus 2019.) Sukupuolistunut näkökulma saattaa luonnollisesti nousta ajoittain tutkimuksen eri vaiheissa esiin, mutta tarkoitukseni ei ole erikseen eritellä lähisuhdeväkivaltaa miesten naisiin tai naisten miehiin kohdistamaksi väkivallaksi. Ajattelen myös, että kohdatessa lähisuhdeväkivaltaa kokenut henkilö käytännön työssä, ilmiön sukupuolittuneisuus häviää, ja työtä pyritään tekemään asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Toisaalta Nousiainen ja Pentikäinen (2017, 56) toteavat, että sukupuolineutraalinen lähestymistapa häivyttää sukupuolten kohtaamat erilaiset ongelmat ja siten estää puuttumisen niin ongelmien perimmäisiin syihin kuin itse väkivaltaan.

Käsitteenä ja ilmiönä lähisuhdeväkivalta on hyvin moniulotteinen, joka toisaalta selkiyttää sen ymmärtämistä, mutta tekee samalla sen tunnistamisesta vaikeaa (Lidman 2015, 24). Esimerkiksi teknologian kehittyminen on mahdollistanut uuden monimuotoisen tavan vahingoittaa ja kontrolloida itselleen läheistä henkilöä. Teknologiavälitteinen väkivalta kietoutuu epätietoisuuden ympärille, sillä vakoilu on pitkälti hyvin näkymätöntä toimintaa. Näkymättömyyden takia kokija ei tiedä, milloin häntä tarkkaillaan, jolloin syntyy kokemus omnipotenssista ja -presenssistä, eli kokemus siitä, että tekijä on jatkuvasti läsnä. (Hakkarainen 2019, 13–14.) Hyvänä esimerkkinä lähisuhdeväkivallan moniulotteisuudesta voidaan myös pitää Laineen (2006, 14) tutkimuksessa haastatellun sosiaalityöntekijän käsitystä ilmiöstä. Sosiaalityöntekijä kieltäytyy puhumasta parisuhdeväkivallasta ilmiönä, sillä parisuhdeväkivalta on kokemuksena niin subjektiivinen, ettei sille voida määritellä mitään yleistystä. Yksilöllisestä kokemuksesta huolimatta pari- tai lähisuhdeväkivallan on havaittu noudattavan kehämallia (Walker 2017), jonka takia ajattelen, että lähisuhdeväkivallasta voi ja tulee puhua yhteiskunnallisena ilmiönä.

Tutkimukseni tarkempi fokus on tunnistamisessa, puuttumisessa sekä moniammatillisessa kontekstissa, jolloin on olennaista ymmärtää lähisuhdeväkivalta ilmiön taustaa ja ilmenemismuotoja, joita kuvaan myöhemmin luvussa 3. Sosiaali- ja terveydenhuolto ovat avainasemassa lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja puuttumisessa, sillä lähisuhdeväkivaltaan haetaan pääsääntöisesti apua sosiaali- ja terveystalvveluista (Virkki ym. 2011). Lähisuhdeväkivallan varhaisella tunnistamisella ja puuttumisella on havaittu olevan yhteys väkivallan uusiutumisen ja sen vaikutusten estämisessä. Lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa hyödynnetään erilaisia seulonta- ja kartoituslomakkeita. (Notko ym. 2011.) Ajattelen myös, etteivät tunnistaminen ja puuttuminen ole toisiaan poissulkevia, vaan toisiaan täydentäviä intervention tapoja, joita käytetään hyvin paljon samassa yhteydessä. Lisäksi lähisuhdeväkivallan kokijan auttaminen edellyttää usein monen eri toimijan väliintuloa. Kokijan tilannetta on

tärkeää tarkastella kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä auttamaan häntä kaikissa ongelmissaan samanaikaisesti. (Piispa & October 2017.) Moniammatillisen yhteistyön sijasta voisin käyttää tutkielmassani käsitettä *monitoimijaisuus*. Monitoimijaisuus käsittää ammattilaisia laajemman toimijoiden verkoston, johon voi kuulua esimerkiksi läheiset, kokemusasiantuntijat tai kansalaisjärjestöt. Käytän tutkielmassani kuitenkin käsitettä moniammatillinen yhteistyö, sillä tutkielmassa tarkastellaan moniammatillista yhteistyötä ammatillisesta kontekstista, huomioiden samalla laajemman verkostotyöskentelyn. (Mönkkönen ym. 2019, 10.)

Käytän tietoisesti käsitettä väkivallan *kokija* tai väkivallan *kohde* käsitteen *uhri* sijaan. Yleisessä kielenkäytössä uhri sanalla viitataan jonkinlaiseen vastoinkäymisen kohdanneeseen henkilöön. Huolimatta siitä, että uhristatus oikeuttaa pääsyn erilaisten tukipalvelujen ja vahingonkorvausten piiriin, sanasta on tullut jossain määrin ongelmallinen, sillä sanalla uhri saattaa olla leimaavia merkityksiä, jotka eivät rajaudu uhrikokemukseen. Uhriudella voidaan viitata henkilökohtaiseen heikkouteen sekä oman elämänsä ja kohtalonsa kontrollin menettämiseen, passiivisena objektina olemiseen. Lisäksi lähisuhdeväkivallan uhreja voidaan pitää kykenemättöminä huolehtimaan jokapäiväisistä askareistaan, ja heidän ajatellaan olevan jollakin tasolla osasyllisiä uhrin asemaan. (Kotanen 2013, 22; Browne 1991, 151.) Feministisissä piireissä miellelyhtymät liittyen uhri -sanana passiivisuuteen ja avuttomuuteen ovat herättäneet vastustusta, jonka seurauksena lähisuhdeväkivallan uhreja on kutsuttu myös selviytyjiksi (Kotanen 2013, 22). Etenkin ammattilaisten tulisi välttää käyttämästä uhri -käsitettä, koska sillä on taipumus leimata väkivallan kokija. Sen sijaan, että uhrius liitettäisiin kokijan ominaisuuksiin, voitaisiin puhua uhriudesta lähisuhdeväkivallan seurauksena. (Goldner 1999, 331.)

2. Väistö –hanke

Esittelen tässä luvussa lyhyesti tutkimukseni kontekstia, eli Väistö –hanketta.

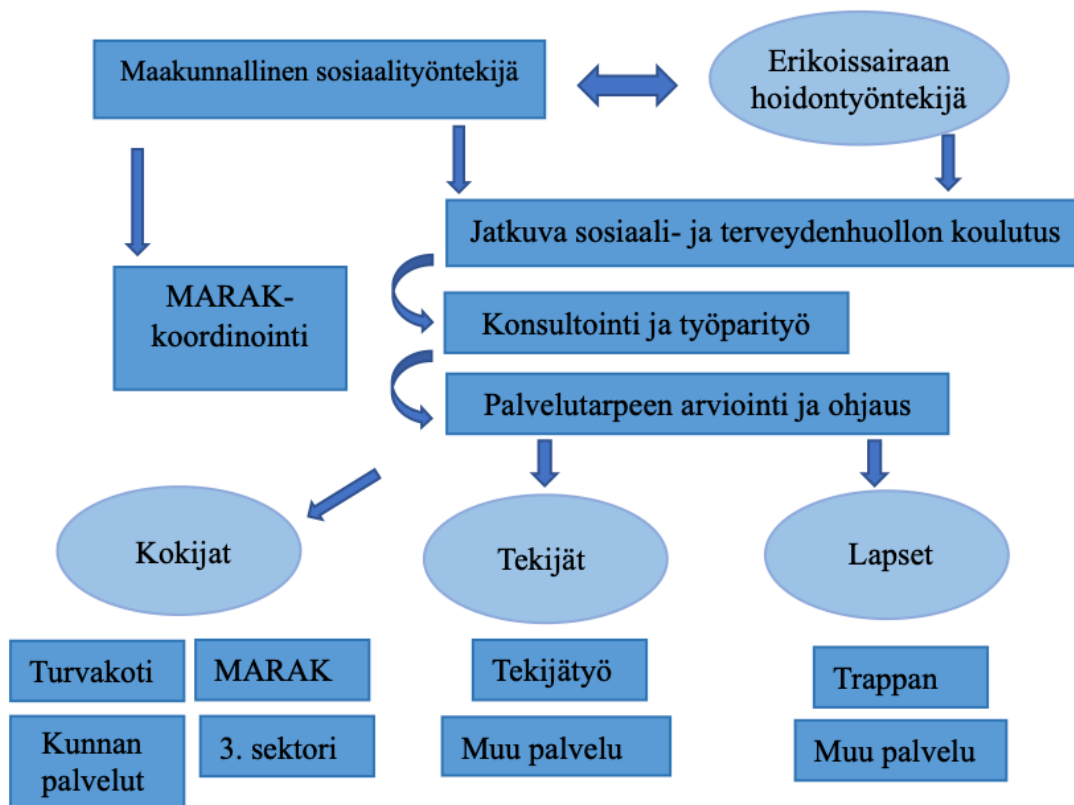
Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalvveluiden kuntayhtymä Siun Sote perustettiin vuonna 2017. Organisaationa Siun Sote on vastuussa siitä, että se järjestää alueellaan yhdenvertaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jotka ovat jäsenkuntien järjestämistä vastuulla. Jäsenkuntiin kuuluvat Joensuu, Kitee, Lieksa, Nurmes, Outokumpu, Kontiolahti, Ilomantsi, Juuka, Liperi, Polvijärvi, Rääkkylä, Tohmajärvi, Valtimo ja Heinävesi. Työntekijöitä Siun Sotella on yli 7000, tuottaen palveluita noin 170 000 asukkaalle. (Siun Sote; Perustamissopimus.)

Ennen Siun Soten perustamista toteutettiin Väkivaltatyön käytännön toimintatapojen kehittäminen Itä-Suomessa -hanke, tuttavallisemmin Väistö –hanke, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon alueilla 1.1.2014–31.10.2015. Hankkeen tarkoituksena oli vahvistaa alueen kuntien perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn osaamista, ja kuntien sosiaali- ja terveystalvveluiden toimijoille luotiin yhteinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen, avuntarpeen ja palveluohjauksen toimintamalli. Tuloksena sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät osaavat tunnistaa ja puuttua perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan sekä ohjata asiakkaita sopivien palveluiden piiriin. Hankealueilla koulutettiin sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisia tunnistamaan ja ottamaan puheeksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa. Noin 80 % koulutetuista työntekijöistä koki, että koulutus lisäsi heidän valmiuksiansa tunnistaa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa, ottaa asia puheeksi kokijan kanssa sekä arvioida asiakkaan avun tarvetta. (Hankeraportti 2015.) Väkivaltatyön malli esitetty tiivistetysti Kuviossa 1.

Pohjois-Karjalassa väkivaltatyön malli on keskitetty maakunnallinen malli, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöillä on mahdollisuus konsultoida perhe- ja lähisuhdeväkivaltakysymyksiin erikoistuneita työntekijöitä. Haastaviin asiakastapauksiin työntekijöillä oli mahdollisuus saada työpari hankkeen työntekijöistä. Hanketyöntekijät koordinoivat lisäksi koko alueen MARAK-työryhmiä (moniammatillinen riskinarviointikokous) sekä Trappan -työntekijöitä. Trappan -menetelmä on suunnattu perheväkivaltaa kokeneiden tai sille altistuneiden lasten kriisikeskustelujen tueksi. Palveluohjaus sai hankkeen aikana merkittävän roolin, kun hankkeen työntekijät etsivät jokaiselle asiakkaalle yksilöllisesti sopivimman palvelun ja ohjasivat asiakkaat sen piiriin. Pohjois-Karjalan mallissa nähtiin erityisenä vahvuutena se, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla oli yksi puhelinnumero, josta he saivat apua, jolloin heidän ei tarvinnut tapauskohtaisesti miettiä, mistä asiakkaalle olisi saatavilla jatkoapua. (Hankeraportti 2015, 51.) Yhtenä hankkeen tavoitteena oli yhdistää väkivaltatyön avopalvelut, turvakotipalvelut sekä sosiaalipäivystys yhdeksi kokonaisuudeksi, jolloin saataisiin

rakennettua ympärivuorokauden toimiva kokonaisuus, jossa sosiaali- ja väkivaltatyön asiantuntijuus olisi saatavilla ympärivuorokauden. Kuntatalouden tiukasta tilanteesta johtuen väkivaltatyön avopalveluihin ei voitu kuitenkaan palkata uutta työntekijää. Hankkeessa luotua mallia ei voitu siten täysin toteuttaa, mutta pyrkimyksenä oli saada konsultointi sekä MARAK-työryhmät jatkumaan yhdessä Joensuun keskussairaalan väkivaltatyön kanssa. (Hankeraportti 2015, 52.)

Hankkeessa neuvoteltiin Pohjois-Karjalan sosiaali- ja sairaanhoito kuntayhtymän (PKSSK) kanssa siitä, voisivatko he hoitaa tulevaisuudessa asiakkaiden alkukartoituksen, ja ehdotuksena oli, että yksi aikuispsykiatrian työntekijä voisi hoitaa keskitetysti talon sisältä tulevat väkivaltatapaukset, sekä huolehtia henkilöstön koulutuksesta talon sisällä. Tällainen väkivaltatyön pohja vietiin PKSSK:n rakenteisiin. Mallin avulla PKSSK:n työntekijät seuloivat aktiivisesti potilaistaan lähisuhdeväkivallan kokijoita THL:n seulontalomakkeen avulla. Potilaan luvalla tehdään konsultaatiopyyntö aikuispsykiatrian tehostettuun avohoitoon, jossa kartoitetaan lähisuhdeväkivallan vakavuutta sekä tehdään turvasuunnitelma ennen potilaan kotiuttamista. (Hankeraportti 2015, 52–53.)

Kuvio 1. Pohjois-Karjalan väkivaltatyön malli (Hankeraportti 2015)

3. Lähisuhdeväkivalta ilmiönä

3.1 Lähisuhdeväkivallan taustaa ja siihen johtavia syitä

Jotta lähisuhdeväkivallan tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää ja juurruttaa paremmin viranomaiskäytäntöihin, on olennaista ymmärtää lähisuhdeväkivallan taustaa, mitä syitä lähisuhdeväkivallan taustalla on sekä millaisista elementeistä lähisuhdeväkivalta muodostuu (ks. myös Wolfe & Jaffe 1999). Lähisuhdeväkivalta ei ole ilmiönä uusi, ja sillä on juuret pitkällä historiassa. Historiallisesti tarkasteltuna lähisuhdeväkivalta näyttäytyy lähinnä miesten naisiin kohdistamana parisuhdeväkivaltana sekä lapsiin kohdistuvana kuritusväkivaltana. Miesten kulttuurinen valta-asema oli yhteiskunnan peruspilareita 1500-luvulta aina 1900-luvun alkupuolelle. Uskonto, politiikka sekä ihmissuhteet rakentuivat patriarkaalisen hierarkian varaan, kuten myös käsitykset vallasta ja väkivallasta. Käsityksemme patriarkaalisuudesta, ja siihen liittyvästä isän vallasta ja naisen paikasta, on juurtunut eurooppalaisesta kontekstista, jota tarkastellaan roomalaisen ja kristillisen perinteen kautta. Nämä näkemykset ovat kulkeneet myöhäisantiikista keskiajalle, ja sittemmin uuden ajan yhteiskuntaan aina modernin ajan kynnykselle asti. (Lidman 2015, 31.) 1800-luvulla säätyjärjestelmään pohjautuva yhtenäiskulttuuri alkoi murentua, joka mahdollisti perinteisten perhekäsitysten sekä sukupuoliroolien osittaisen kyseenalaistamisen. Keskustelu sukupuolten välisistä suhteista ja naisen asemasta voimistui vuosisadan loppupuolella, ja naisten oikeuksista alettiin kampanjoimaan yhä enemmän 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, mutta muutos rikosoikeudelliseen järjestelmään oli hidasta. (Emt., 44–45.)

Väkivallan esiin nostaminen ja sen saaminen julkiselle agendalle on ollut vaikeaa erityisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Notko (2011, 91) kertoo Pehkosen (2003) jakaneen väkivaltakeskustelun ja käytännön työn ensimmäiseen ja toiseen määrittelykierrokseen. Ensimmäinen määrittelykierros liittyy naisen aseman laajempiin pohdintoihin ja uudelleen määrittelyihin, ja sen juuret sijoittuvat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosikymmenille. Esimerkiksi kriittinen keskustelu kuritusoikeudesta ja sen kieltämisestä on lähtökohtaisesti naisasialiikkeen ja heitä tukeneiden liberaalien ansiota. (Kotaniemi 2013, 17). Seikkaperäisesti parisuhde- ja perheväkivallasta ryhdyttiin kuitenkin keskustelemaan vasta 1960–1970-luvuilla. Väkivallasta puhuminen koettiin kuitenkin ongelmallisena, ja esimerkiksi Germainin ym. vuonna 1977 julkaiseman kirjan ”*Väkivalta avioliitossa*” alkuperäiseksi nimeksi ehdotettiin ”*Naisiin kohdistuva väkivalta*”, mutta kustantaja ei ollut suostunut kirjan nimeen. (Notko 2011, 91–92.) Perheväkivallan -käsite vakiintui suomalaisessa keskustelussa 1980-luvulla,

mutta Pehkosen (2003) toiselle määrittelykierrokselle tultiin vasta 1990-luvulla. Siirtymä perheen sisäisestä ongelmasta feministiseen, sukupuolten epäsymmetriset valta-asetat huomioivaan puhetaapaan tapahtui muutama vuosikymmen muita Pohjoismaita jäljessä. Suomessa perhe- ja parisuhdeväkivallan laajempi huomiointi liittyi osalta kansainväliseen painostukseen sekä julkisiin nuhteisiin (Notko 2011, 92; Husso 2003, 14–15.)

Suomessa lainsäädäntö ei tunne erikseen lähisuhdeväkivallan käsitettä, vaan kaikkeen väkivaltaan suhtaudutaan lähtökohtaisesti samalla tavalla, osapuolten välisistä suhteista riippumatta (Kainulainen & Niemi 2017, 142). Suomessa pyritään välttämään uusien rikosnimikkeiden käyttämistä, ja tämä linja perustuu siihen, että käyttäytymisen ohjaamista rikoslailta pyritään välttämään, mikäli vähemmän rajoittava keino riittää – käytetään niin sanottua *ultima ratio* -periaatetta. Tällaiseen lähisuhdeväkivallan kriminalisointiin liittyy ongelma, jossa lähisuhdeväkivallan kokijan oikeushyveitä pyritään suojelemaan muiden oikeushyvien suojelemiseksi tarkoitetuilla rikosnimikkeillä. On ongelmallista, jos ihmisoikeusloukkauksia pyritään turvaamaan muun rikostunnusmerkistön avulla. Esimerkiksi seksuaalista itsemääräämisoikeutta pyritään turvaamaan muihin oikeushyviin tarkoitettujen säännösten avulla, kuten säännökset työturvallisuudesta, kunnia- tai fyysisestä koskemattomuudesta. Johdannossa mainittu Istanbulin sopimus velvoittaa valtioita tarkastelemaan uudelleen sitä, miten lähisuhdeväkivalta huomioidaan rikoslaisissa. Sopimuksessa edellytetään esimerkiksi, ettei syytteen nostaminen saisi riippua kokijan aloitteesta, kun kyseessä on ruumiillinen väkivalta. Lainsäädäntöuudistuksen myötä nykyään lieväkin pahoinpitely on Suomessa virallisen syytteen alainen rikos. (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 59–61; Kainulainen & Niemi 2017, 149.)

Lähisuhdeväkivalta on käsitteenä hyvin moninainen, jonka takia sen määrittely on usein vaikeaa. Lähisuhdeväkivalta kietoo sisälleen erilaisia väkivallan muotoja erilaisissa läheissuhteissa. Yleisesti väkivalta määritellään vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahalliseksi käytöksi tai sillä uhkaamisella siten, että se kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään, joka voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vammaan, syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen tai kuolemaan (WHO 2002). Nyqvist (2001, 14) pohtii tutkimuksessaan sitä, ovatko kaikki väkivallanteot lopulta intentionaalisia eli tietoisia tai tahallisia, vai liittyykö niihin myös tahattoman tunneprosessin seurauksia. Väkivaltaa voitaisiin siis selittää sekä intentionaalisena toimintana että affektina, joka liittyy yhteiskuntafilosofiseen kysymykseen siitä, mikä ohjaa ihmisen käyttäytymistä. (Emt., 14.) Väkivallan selitysmalleista ei ole kuitenkaan yksimielisyyttä, ja yksi selitysteoria paljastaa väkivalta ilmiön moniulotteisuudesta vain tietyn osa-alueen (Flinck 2006, 22; Wolffe & Jaffe 1999, 134).

Esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa, joka on lähisuhdeväkivallan lähikäsite, voidaan selittää biologisten teorioiden, yksilön psykopatologisten teorioiden, parisuhteen ja perheen vuorovaikutusteorioiden, sosiaalisen oppimisteorian sekä kehitysteorioiden ja yhteiskunnan rakenneteorioiden avulla. Parisuhdeväkivaltaa voidaan selittää myös ongelmana, jonka voidaan nähdä johtuvan uskonnollisista syistä, mielenterveysongelmista tai päihteiden käytöstä. (Flinck 2006, 22–23.) Biologisella ja yksilön psykopatologisella teoriolla väkivaltaa selitetään perinnöllisyystekijöillä, aivojen kehityshäiriöillä sekä persoonallisuuden rakenteen häiriintymisellä, joka on omaksuttu lapsuuden kokemuksista. Parisuhteen ja perheen vuorovaikutusteoriat selittävät väkivallan johtuvan vääristä vuorovaikutusmalleista, ja väkivaltaa tulisi tarkastella perheen vuorovaikutuksen konteksteista, ominaispiirteistä sekä perheen dynamiikasta. Sosiaalisessa oppimisteoriassa väkivalta syntyy niin perheen kuin kulttuurin tuotoksena, jossa väkivaltaa opitaan käyttämään yhtenä ongelmanratkaisukeinona erityisesti läheisissä ihmissuhteissa. (Wolfe & Jaffe 1999, 134–135; Danis 2003, 239.) Sosiaalisen rakenneteorian mukaan väkivalta johtuu yhteiskunnan valtarakenteiden epätasapainosta. Selitysmallissa kiinnitetään huomiota patriarkaaliseen naiseen ja lapseen kohdistuvaan vallankäyttöön ja kontrolliin. Perheväkivalta heijastaa naisten kulttuurista eriarvoisuutta ja sitä, kuinka eri instituutiot vahvistavat tätä todellisuutta. (Flinck 2006, 23; Wolfe & Jaffe 1999, 135.)

Vaikka mikään edellä mainituista selitysmalleista ei yksinään selitä lähisuhdeväkivaltaa, niille on yhteistä, että perhe- ja parisuhdeväkivallan sosiaalisen ongelman laajuus tunnustetaan ja ymmärretään heikosti. Perheväkivalta on vaikea ja monitahoinen ongelma, ja lapsuuden traumailla tai muilla traumailla on taipumus altistaa henkilö perheväkivallalle. Selitysmallit jakavat yhteisesti käsityksen siitä, että niin kauan kuin väkivaltaa perheissä suvaitaan, niin asenteiden kuin instituutioidenkin puolesta, sen ennaltaehkäiseminen on vaikeaa. (Wolfe & Jaffe 1999, 135.)

3.2 Lähisuhdeväkivallan muodot

Tutkimukseni kannalta on olennaista ymmärtää, että lähisuhdeväkivalta saa usein erilaisia ilmenemismuotoja, ja jotta sosiaali- ja terveyspalveluissa voidaan juurruttaa käytäntöihin tunnistamisen ja puheeksi ottamisen tavat, on hyvä tiedostaa, miten monimuotoisesta ilmiöstä on kyse. Haluan myös painottaa sitä, että lähisuhdeväkivalta ilmiön monimuotoisuutta kuvaa se, että kyseessä on yhteiskuntaluokasta, kulttuurista, iästä ja sukupuolesta riippumaton ilmiö. Kuvaan seuraavassa lyhyesti lähisuhdeväkivallan eri ilmenemismuotoja.

Väkivalta voidaan jakaa kahteen eri tarkastelutasoon, joiden avulla voidaan selittää väkivallan eri ilmenemismuotoja: rakenteelliseen sekä ihmisten väliseen tasoon, lähisuhdeväkivallan sijoittuessa jälkimmäiseen (Väkivaltakäsitteiden sanasto 2020, 6–7). Lähisuhdeväkivalta voidaan jakaa spesifimpiin ilmenemismuotoihin, joita ovat perheväkivalta, parisuhdeväkivalta ja seurusteluväkivalta. Nämä väkivallan ilmenemismuodot voidaan jakaa edelleen vielä naisiin, miehiin tai seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaksi väkivallaksi. (Emt., 7–8.) Lähisuhdeväkivalta on yleisintä puolisoitten välillä, mutta sitä voi esiintyä vanhempien lapsiin kohdistamana väkivaltana, lasten vanhempiin kohdistamana väkivaltana sekä sisarusten välisenä väkivaltana. Kohteena voi olla monesti myös entiset kumppanit, isovanhemmat tai muut läheiset, jotka asuvat erillään väkivallan tekijästä, joutuen silti väkivallan kohteeksi. (Nyqvist 2001, 13.) Väkivaltaisissa suhteissa saattaa esiintyä myös muotoja, joissa väkivallan kokija pyrkii puolustautumaan väkivallan tekijältä turvautumalla itse väkivaltaan, joka Husson (2003, 47) mukaan saa kokijan pohtimaan myös omaa osuuttaan väkivaltaan. Tätä kutsutaan väkivaltaiseksi vastarinnaksi (violent resistance). Toinen, vastavuoroinen väkivallan kontrolli (mutual violence control), on molemminpuolista väkivaltaa, kontrollia ja valtataistelua, joka on kuitenkin suhteellisen harvinaista. (Piispa 2008, 107.)

Tavallisemmin lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa huomio kiinnittyy usein fyysiseen väkivaltaan (Nyqvist 2001, 16). Kuvaukset koetusta lähisuhdeväkivallasta sisältävät kuitenkin monimuotoisen kirjon kokemuksia, jotka usein peittyvät lähisuhdeväkivallan yleisen kuvauksen alle (Piispa 2008, 106). Läheissuhteissa tapahtuva väkivalta voidaan jaotella fyysisen väkivallan lisäksi henkiseen, seksuaaliseen, taloudelliseen, kemialliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen sekä kunniaan liittyvään väkivaltaan, mutta myös vainoon ja laiminlyöntiin. Seksuaalinen väkivalta on sellaista, jossa henkilön seksuaalista koskemattomuutta tai itsemääräämisoikeutta loukataan tahallisesti. Kemiallinen väkivalta ilmenee henkilön fyysisen tai psyykkisen hyvinvoinnin tahallisena vahingoittamisena lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla, liuottimilla tai muilla vastaavilla aineilla. Laiminlyönti on väkivallan muoto, jossa henkilö jätetään vaille hoivaa, huolenpitoa, apua tai muiden perustarpeiden huomiotta jättämistä, joista henkilö on riippuvainen. (Väkivaltasanasto 2020, 8–10.) Niin sanotusti uutena väkivallan muotona on kehittynyt digitaalinen väkivalta, jossa väkivallan tekijä kontrolloi kokijaa erilaisilla teknologisilla apuvälineillä. Tekijä saattaa esimerkiksi seurata kokijaa erilaisten sijaintipalveluiden tai salailulaitteiden avulla sekä seurata, keihin kokija pitää yhteyttä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai sähköpostitse. (Freed ym. 2017, ks. myös Hakkarainen 2019.)

Fyysinen väkivalta ilmenee usein tavaroiden tai huonekalujen heittämisenä, tönimisenä, potkimisena, kuristamisena, lyömisenä sekä riepotteluna. Lisäksi fyysiseksi väkivallaksi kutsutaan tilanteita, joissa

kohteen henki on uhattuna erilaisilla aseilla, esimerkiksi veitsellä. (Nyqvist 2001, 16.) Myös kiinnipitäminen ja väkivallalla uhkailu voidaan lukea fyysiseksi väkivallaksi. Piispa (2008, 118) toteaa tutkimuksessaan, että fyysinen väkivalta on läsnä, vaikka sitä ei tosiasiallisesti tapahtuisikaan, mikäli se aiheuttaa väkivallan kokijassa pelkoa. Myös Husso (2003, 47) toteaa, kuinka fyysisen ja henkisen väkivallan erottelu toisistaan on hyvin problemaattista. On vaikeaa määritellä sellaista fyysistä väkivaltaa, joka ei olisi henkisesti vahingoittavaa. Vastaavasti, on vaikeaa määritellä sellaista henkistä väkivaltaa, jolla ei olisi fyysisiä vaikutuksia. (Husso 2003, 47.) Fyysisellä väkivallalla uhkailu kietoutuu henkisen väkivallan kanssa kokonaisuudeksi, jossa kokijaa pyritään kontrolloimaan ja alistamaan. Fyysinen väkivalta alkaa usein pienistä teoista, kuten läpsimisestä. Väkivallalla on kuitenkin ajan mittaan taipumus toistua kehämäisesti uudelleen ja uudelleen, ja väkivallan luonteella on tapana muuttua vakavammaksi. Väkivallan vakavammat muodot, kuten kuristaminen, aseellinen väkivalta tai pään hakkaaminen ovat kuitenkin verrattain harvinaisia. (Nyqvist 2001, 16; Piispa 2008, 106, 118.)

Henkistä väkivaltaa on esimerkiksi uhkailu, nimittely, syyttely, mitätöinti, raivokohtaukset, liikkumisen rajoittaminen ja muu kontrollointi. Tekijä voi esimerkiksi uhkailla kokijaa omalla itsemurhallaan, ja sysätä syyn väkivallan kohteen niskaan. Tekijä voi myös osoittaa kokijalle suoria tai epäsuoria tappouhkauksia tai muita fyysisen väkivallan uhkauksia, jotka toisaalta ylläpitävät fyysisen väkivallan mahdollisuutta, jonka takia uhkailua voidaan myös pitää fyysisenä väkivaltana, kuten edellä on mainittu (Piispa 2008, 118; Husso 2003, 47). Nimittelyllä tarkoitetaan verbaalia alistamista, jossa väkivallan kohdetta saatetaan haukkua rumaksi, huoraksi, kyvyttömäksi, typeräksi tai vastaavaksi. Kokijaa vähätellään ja hänet saatetaan nolata julkisesti. Tällainen henkinen polkeminen aiheuttaa väkivallan kokijassa usein erilaisia psyykkisiä oireita, kuten masentuneisuutta, ahdistuneisuutta, itsetunnon laskua sekä todellisuuden hämärtymistä, jotka vaikeuttavat väkivaltaisesta suhteesta irtautumista. (Nyqvist 2001, 16; Piispa 2008, 118.)

Väkivaltaluokituksissa taloudellista väkivaltaa pidetään yhtenä henkisen väkivallan osa-alueena. Viime vuosina taloudellinen väkivalta on kuitenkin nostettu esiin omaksi luokakseen ilmiön heikon tunnistettavuuden vuoksi, ja taloudellisen väkivallan kokemukset jäävät usein näkyvämpien väkivallan muotojen varjoon. Taloudellisen väkivallan esiin nostaminen suomalaisessa tutkimuksessa on tärkeää, sillä rahalla on havaittu olevan merkittävä vaikutus perheiden ongelmiin. (Kaittila & Nyqvist 2014, 262–263; Adams ym. 2008, 264; Weaver ym. 2009, 569–571.) Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan raha-asioista ja ostoksista syntyneet riidat ovat yleisimpiä fyysiseen väkivaltaan johtavia syitä (Danielsson & Salmi 2013). Kaittila ja Nyqvist (2014, 268) jakavat taloudellisen väkivallan

neljään eri muotoon: työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti, rahaan liittyvä kontrollointi, taloudellinen hyväksikäyttö sekä eron jälkeinen taloudellinen väkivalta.

Työssäkäynnin rajoittaminen ja häiriköinti nousivat Kaittilan ja Nyqvistin tutkimuksessa (emt., 269) laajinten dokumentoiduksi taloudellisen väkivallan osa-alueeksi. Työssäkäynnin rajoittaminen ilmenee usein töihin pääsyn hankaloittamisena. Kumppani voi esimerkiksi piilottaa autonavaimet tai työvaatteet, pitää puolisoa hereillä läpi yön tai pahoinpidellä fyysisesti siten, ettei puoliso ole kykenevä menemään töihin. Lisäksi työssäkäyntiä voidaan häiritä vartioimalla puolisoa tämän työpäivän ajan joko soittelemalla töihin jatkuvasti tai tekemällä tarkastuskäyntejä. (Emt., 269.) Rahaan liittyvässä kontrollissa kumppani yleensä valvoo puolison rahankäyttöä vaatimalla tietoa puolisonsa tuloista ja menoista. Kumppani voi myös kontrolloida puolison rahankäyttöä tekemällä itse kaikki rahaan ja talouteen liittyvät päätökset, jolloin puoliso voi olla tietämätön toisen velkaantumisesta. Rahaan liittyvän kontrolloinnin on havaittu olevan yleisin taloudellisen väkivallan muoto, ja esimerkiksi noin yhdeksän naista kymmenestä on joutunut kertomaan kumppanilleen, kuinka rahojaan käyttää. (Kaittila & Nyqvist 2014, 269; Postmus ym. 2012, 420.) Taloudellisella hyväksikäytöllä voidaan tarkoittaa tilanteita, joissa kumppani varastaa puolison varoja, saattaa puolison velkakierteeseen ottamalla velkaa puolisonsa nimiin, mutta jättää laskut maksamatta, kieltäytyy taloudellisesta vastuunkannosta, eli pitää omat ansiotulonsa itsellään jättäen puolison yksin vastaamaan perheen taloudellisesta hyvinvoinnista tai käyttää perheen yhteisiä rahoja omiin tarkoituksiinsa (Kaittila & Nyqvist 2014, 269–270).

Kaittilan ja Nyqvistin (2014, 270) tutkimuksesta selviää, että taloudelliselle väkivallalle on tyypillistä, että kumppani jatkaa puolison vahingoittamista myös suhteen päättymisen jälkeen. Yhteiskunnan oikeusjärjestelmää ja vallitsevia käytänteitä käytetään eron jälkeisen väkivallan välineenä. Erietyisesti tätä tapahtuu silloin, kun on käynnissä huoltoriita puolisoitten yhteisistä lapsista. Väkivalta saattaa liittyä esimerkiksi elatusmaksuihin, oikeudenkäyntien pitkittämiseen sekä varojen manipulointiin. Toisaalta väkivalta saattaa olla hyvinkin samankaltaista kuin parisuhteen aikana. Esimerkiksi työssäkäynnin häiritseminen, varastaminen ja omaisuuden vahingoittaminen ovat tyypillisiä muotoja eron jälkeiselle taloudelliselle väkivallalle (emt., 270.), jotka toisaalta täyttävät myös eron jälkeisen vainon kriteerit.

Vaino luetaan osaksi henkistä väkivaltaa, jossa henkilöä toistuvasti ja tahallisesti seurataan, uhkailaan ja tarkkaillaan, ja aiheuttaa siten henkilössä pelkoa (Väkivaltasanasto 2020, 10). Vaino eroaa kuitenkin muista lähisuhdeväkivallan muodoista siinä, että yksittäisten väkivallantekojen sijaan

vainossa korostuu vainon muodostama kokonaisuus. Olisikin tärkeää, että vainoa tarkasteltaisiin sen keston, intensiteetin, tunkeilun sekä uhkailujen perusteella. (Nikupeteri 2016, 39.) Nikupeteri (emt., 39) luonnehtii eron jälkeistä vainoa parisuhdeterrorismiksi tai henkiseksi piinaksi (ks. Piispa 2008), jotka ilmenevät piinaavana uhkailuna, kontrollointina ja fyysisenä väkivaltana sen eri muodoissa. Vainolla on todettu olevan yhteyksiä suhteessa jo aiemmin ilmenneeseen kontrolliin ja väkivaltaan, jonka takia vainoa voidaan pitää lähisuhdeväkivallan jatkumona. Vainoaja voi käsitellä parisuhteen päättymiseen liittyviä negatiivisia tunteita tavoittelemalla vainon kohteena olevan hyvinvoinnin heikentämistä ja vaarantamista. (Nikupeteri 2016, 40.) Vainon haavoittuvuus ilmenee vainoajan systemaattisena ja tarkoituksenmukaisena tunkeutumisena vainon kohteena olevan arkeen, sosiaalisiin suhteisiin ja ympäristöön. Vainoaminen rikkoo kohteena olevan arjen rakentamisen mahdollisuuksia tehden sosiaalisesta elinpiiristä rajatun ja ahdistetun. Vainoaminen rajoittaa kohteen autonomiaa, yksilönvapautta ja toimintamahdollisuuksia sekä mahdollisuuksia hakea apua. (Emt., 127.) Ilmiönä vaino on hyvin sukupuolittunut, ja tutkimusten mukaan naiset ovat usein vainon kohteita ja miehet puolestaan vainoajia. Vaino on noussut sosiaalseksi ongelmaksi 2010-luvulla, jolloin se rupesi saamaan Suomessa enemmän huomiota, ja tästä johtuen vaino kriminalisoitiin vuodesta 2014 lähtien. (Nikupeteri 2016, 27, 41.)

Kunniaan liittyvä väkivalta liittyy kulttuurilliseen väkivaltaan, jossa henkilöä painostetaan psyykkisesti tai häneen osoitetaan fyysistä voimankäyttöä sellaisissa tilanteissa, joissa häntä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta (Väkivaltasanasto 2020, 10). Kunniaan liittyvä väkivalta on ymmärretty Suomessa lähinnä maahanmuuttajataustaisten yhteisöjen ongelmana, ja tällä on pysytty rakentamaan eroja ”meidän” ja ”muiden” välillä. Kunniaan liittyvä väkivalta kytkeytyy monilla tavoin yhteisöön: perheeseen, sukuun tai klaaniin, kun taas lähisuhdeväkivalta on yksilöiden välistä väkivaltaa. Kunniaan liittyvässä väkivallassa väkivalta nähdään oikeutettuna, ja väkivalta toteutuu usein yhteisön painostuksesta tai vaatimuksesta. Kunnia-ajattelu perustuu patriarkaaliseen hierarkiaan ja epätasa-arvoisiin sukupuolirooleihin. (Hong 2019, 13–14.). Kulttuurillinen ja uskontoon liittyvä väkivalta ovat väkivallan muotoja, joissa kulttuuriin tai uskontoon sidoksissa olevilla käytännöillä loukataan tai rajoitetaan tahallisesti henkilön itsemääräämisoikeutta tai koskemattomuutta. Esimerkkejä tällaisesta väkivallasta on naisten silpominen, pakkoavioliitot, pakottaminen uskonnollisiin tekoihin, tai yhteisön ulkopuolelle sulkeminen. (Väkivaltasanasto 2020, 9–10.)

4. Lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen sosiaali- ja terveyspalveluissa

4.1 Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen

Sosiaali- ja terveydenhuolto ovat avainasemassa lähisuhdeväkivallan kokijoiden tunnistamisessa ja auttamisessa, sillä lähisuhdeväkivaltaan haetaan pääsääntöisesti apua sosiaali- ja terveyspalveluista. Lähisuhdeväkivallan uhka ja sen kokeminen lisäävät ihmisen fyysistä ja psyykkistä sairastavuutta, ja siten sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä (Virkki ym. 2011, 280; Campbell 2002). Myös poliisit ovat usein ensimmäisiä ammattilaisia, jotka kohtaavat lähisuhdeväkivallan kokijoita (Niklander ym. 2019a, 17). Pyrin seuraavassa selittämään sitä, miksi tunnistaminen on tärkeää, mitä keinoja sosiaali- ja terveysalojen työntekijöillä on käytettävissään sekä miksi tunnistaminen on näistä keinoista huolimatta vaikeaa.

Lähisuhdeväkivallan varhaisella tunnistamisella ja puuttumisella on havaittu olevan yhteys väkivallan uusiutumisen sekä vaikutusten estämisessä. Tunnistamisen avulla voidaan lisätä henkilöiden turvallisuutta sekä edistää heidän hyvinvointiaan. Jotta lähisuhdeväkivaltaa tunnistettaisiin jatkossa paremmin, ovat henkilöstön koulutus, toimintamallien luomien, dokumentoinnin ja tiedon jaon kehittäminen työskentelyn keskiössä. (Notko ym. 2011, 1604; Campbell 2002.) Yhtenä lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen täydennyskoulutusmallina käytetään Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan -verkkokoulutusta. Koulutus on suunniteltu erityisesti sosiaali- ja terveydenalan ammattilaisille sekä poliisille, mutta myös muiden alojen työntekijät voivat hyötyä koulutuksesta. (Niklander ym. 2019b, 24.)

Lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa hyödynnetään erilaisia seulontamenetelmiä. Tärkeimpiä menetelmiä, joita käytetään sekä sosiaali- että terveyspalveluissa ovat esimerkiksi moniammatillinen riskinarviointi kokous -toimintamalli (MARAK), lähisuhdeväkivallan kartoitus- ja suodatinlomake, turvasuunnitelma, häirinnän ja vainon kartoittaminen, pahoinpitely- ja kehokarttalomake sekä raiskatun akuuttiapu -kansio. Menetelmät ovat lomakemuotoisia ja ne ovat vapaasti käytettävissä THL:n verkkosivuilla. (Lomakkeet väkivallan puheeksi ottamiseen ja kirjaamiseen 2020). Uutena menetelmänä THL on lanseeraamassa digitaalisen väkivallan seulontaan tarkoitettua välinettä. THL:lla on parhaillaan käynnissä hanke digitaalisen väkivallan paremmasta tunnistamisesta ja kartoittamisesta turvakodin työkäytännöissä (Digitaalinen väkivalta ja siihen puuttuminen turvakodeissa 2020).

MARAK-riskinarvioinnin tarkoituksena on estää väkivallan, erityisesti parisuhdeväkivallan, toistuminen tunnistamalla ne lähisuhdeväkivallan kokijat, joilla on suurempi todennäköisyys joutua tulevaisuudessa uudelleen lähisuhdeväkivallan kohteeksi. Näin pyritään ehkäisemään lähisuhdeväkivallan uusiutumista sekä parantamaan kokijan turvallisuutta moniammatillisen yhteistyön avulla. (Kotaniemi 2013, 171.) Menetelmän yhtenä tavoitteena on, että kerätyillä tiedoilla kokijalle voidaan tarjota paremmin niitä palveluita, joita juuri hän siinä tilanteessa tarvitsee. Toisena tavoitteena on estää uusien väkivaltatekojen tapahtuminen, jolloin saavutetaan säästöjä resursseissa, esimerkiksi poliisissa. Kolmantena tavoitteena pyritään lisäämään lähisuhdeväkivallan parissa työskentelevien tietoa esimerkiksi mahdollisista tekijöistä, joita voidaan pitää erityisen vaarallisina. MARAK-riskinarvioinnin tuoma hyöty suhteessa muihin riskinarviointimenetelmiin on moniammatillinen työskentely, ja on tärkeää, että moniammatillisen yhteistyön toimivuutta tarkastellaan. (Piispa ym. 2012, 7, 10.) MARAK-toimintamalli on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa työntekijä tunnistaa väkivallan kokijan ja tekee hänen kanssaan riskinarvioinnin. Riskien arviointi tehdään erillisellä lomakkeella, jossa on 24 kysymystä. Kysymysten avulla kartoitetaan kokijan elämäntilannetta ja koetun väkivallan ulottuvuuksia. Parisuhdeväkivallan riski on merkittävä, mikäli myönteisiä vastauksia kertyy 14 tai enemmän. Toisaalta asiakas voidaan ohjata MARAK-työryhmän autettavaksi myös työntekijän huolen ja arvion perusteella. Toimintamallin toisessa vaiheessa kokijan nimenomaisella suostumuksella tilannetta käsitellään alueen MARAK-työryhmässä eli monialaisessa kokouksessa, jossa kokijalle laaditaan turvasuunnitelma. Ryhmän jäsenet koostuvat eri toimialoilta, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluista, aikuissosiaalityöstä, lastensuojelusta, poliisista ja asumispalveluista. Jokaiseen työryhmään kuuluu myös uhrijärjestön edustaja, useimmiten Rikosuhripäivystyksestä. (Piispa & October 2017, 305–306.)

Lähisuhdeväkivallan kartoitus- ja suodatinlomakkeen avulla selvitetään asiakkaan lähisuhdeväkivaltakokemusten yleisyyttä, koetun väkivallan muotoja ja toistuvuutta sekä avun tarvetta (Notko ym. 2011). Notko ym. (emt.) käyttivät systemaattista kartoitus- ja suodatinlomaketta tutkiessaan lähisuhdeväkivallan tunnistamista erikoissairaanhoidossa Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alueella. Kartoitus- ja suodatinlomakkeen käyttö osana työntekijöiden rutiineja konkretisoi asiakkaille ilmiön merkitystä ja yleisyyttä. Asiallinen ja syyllistämätön suhtautuminen poistaa lähisuhdeväkivallan aiheuttamaa stigmaa ja auttaa kokijoita löytämään sanoja kokemuksilleen. (Brusila 2008, 54.) Mikäli työyhteisössä ei ole systemaattista tapaa lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamiseen, ei lähisuhdeväkivallata myöskään tunnisteta (Piispa ym. 2012, 38). Turvasuunnitelma sisältää toimenpiteitä, joiden avulla pyritään lisäämään asiakkaan turvallisuutta sekä vähentää väkivaltaa (emt., 50). Pahoinpitely- ja

kehokarttalomake sekä raiskatun akuuttiapu -kansio ovat lomakkeita, jotka ovat suunniteltu erityisesti terveydenhuollon ammattilaisille. Lomakkeet on tarkoitettu kokijan akuuttiin hoitoon, ja ne sisältävät ohjeita kokijoille sekä heidän läheisilleen. Samalla ne toimivat henkilökunnan ohjeena, jotta kaikki tiedot oikeudellisten jatkotoimenpiteiden osalta tulee kerättyä. Lomakkeelle kirjattuja tietoja voidaan käyttää esimerkiksi rikosilmoituksen kirjaamisessa sekä poliisin kuulusteluissa. (Lomakkeet väkivallan puheeksi ottamiseen ja kirjaamiseen 2020.)

Notko ym. (2011, 1604) toteavat tutkimuksessaan, että lähisuhdeväkivaltatapausten tunnistaminen on vaikeaa ilman rutiiniomaisia kyselyjä, ja tutkimuksessa lähisuhdeväkivalta tunnistettiin vain sattunnaisesti ilman näitä. Myös Virkki ym. (2011) toteavat, miten useat tutkimukset osoittavat, etteivät sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaiset kysy riittävästi väkivallasta eivätkä tunnista väkivallan merkkejä sellaisissakaan tilanteissa, joissa väkivallan jäljet ovat selkeästi esillä. Tätä selitetään sillä, että väkivallan seurauksia ja sen aiheuttamia traumoja on vaikea tunnistaa, sekä ymmärtää väkivallan kokijan passiivisuutta. Kokijan passiivisuus tai kyvyttömyys ratkaista tilanne nähdään usein väkivallan syynä, ei seurauksena. (Virkki ym. 2011, 281, ref., Perttu 1998.) Lisäksi ongelmana nähdään ammattilaisten suhtautuminen ja asenteet niin lähisuhdeväkivaltaan kuin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, sekä lähisuhdeväkivallan mahdollisuuden kieltäminen. Omalla toiminnallaan sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaiset sekä poliisi voisivat kuitenkin lisätä tietoisuutta ilmiöstä. (Niklander ym. 2019a, 17–18.) Lähisuhdeväkivallan heikko tunnistaminen ja paljastumatta jääminen, lisää vakavan vammautumisen tai kuolemaan johtavan väkivallan riskiä. Väkivallan tunnistamatta jättämisellä tai puuttumattomuudella työntekijä saattaa antaa kuvan, jossa hän tukee väkivaltaa sekä vaarantaa toiminnallaan lähisuhdeväkivallan kokijan turvallisuuden. Tunnistamatta jäänyt lähisuhdeväkivalta lisää inhimillistä kärsimystä sekä kuormittaa merkittävästi terveydenhuoltojärjestelmää. (Notko ym. 2011, 1604.)

Lähisuhdeväkivallan tunnistamista vaikeuttaa myös suhtautuminen ilmiöön sukupuolineutraalisti. Suomessa puhutaan mieluummin lähisuhde- tai parisuhdeväkivallasta sen sijaan, että puhuttaisiin sukupuolisensitiivisesti joko naisiin tai miehiin kohdistuvasta väkivallasta. Kuten aiemmin mainittua, suhtautuminen lähisuhdeväkivaltaan sukupuolineutraalisti häivyttää sukupuolten kohtaamat ongelmat, ja siten estää tehokkaan kokonaisvaltaisen puuttumisen niin ongelmien juurisyihin kuin myös itse väkivaltaan. Ilmiön sukupuolittuneisuus on kuitenkin tosiasia, mutta sen myöntäminen Suomessa on vaikeaa. Sukupuolittuneisuus näyttää käsittävän toisen sukupuolen ulossulkemisen, jolloin toinen sukupuoli ikään kuin siivotaan pois ilmiöstä. Se, että tunnistaa ilmiön sukupuolittuneisuuden ei tarkoita kuitenkaan sitä, etteikö nainen voisi olla väkivaltainen miestä kohtaan. Sukupuolittuneisuus ei

myöskään tarkoita sukupuolisokeutta vaan lähisuhdeväkivaltaan, säädöksiin sekä linjauksiin on mahdollista suhtautua sukupuolisensitiivisesti – Istanbulin sopimuksen edellyttämällä tavalla. (Kotanen 2013, 172; Nousiainen & Pentikäinen 2017, 54.)

Lähisuhdeväkivallan tunnistamista voi vaikeuttaa myös ilmiön niin sanottu näkymättömyys. Lähisuhdeväkivallan teot voivat saada erilaisia merkityksiä eri konteksteissa, jolloin tapahtunut väkivallanteko ei ole välttämättä selkeä tai helposti määriteltävissä oleva, eikä sen tunnistaminen ole aina helppoa valveutuneelle ammattilaisellekaan. Lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen liittyy moni tekijä, jotka riippuvat ajasta, paikasta sekä yhteiskunnallisesta tilanteesta. Jos rikoksen uhri, tässä tapauksessa lähisuhdeväkivallan kokija, ei itse tiedosta, että hänen oikeuksiaan on loukattu, on luonnollista, ettei asiaan suhtauduta tilanteen vaatimalla tavalla. (Kotanen 2013, 42–43.) Rikosoikeudellisessa järjestelmässä lähisuhdeväkivaltaa tarkastellaan pitkälti yksittäistapauksina eikä välttämättä tunnisteta sitä, että ilmi tullut väkivallanteko voi olla vain osa tekijän käyttämää kontrollia, joka voi johtaa kokijan psyykkisen terveyden vaurioitumiseen. Rikoslaisia ei oteta myöskään kantaa väkivallan toistuvuuteen, vaikka useita rikollisia tekoja olisikin mahdollista tarkastella samalla kertaa. Edellytyksenä kuitenkin on, että kaikki teot tulevat viranomaisten tietoon. (Kainulainen & Niemi 2017, 142–143.) Kainulainen ja Niemi (emt., 144) kritisoivatkin sitä, että väkivallan toistuvuutta eikä osapuolten keskinäisiä suhteita huomioida nykyisellään lainsäädännössä.

4.2 Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen

Lähisuhdeväkivaltaan puututaan yleensä silloin, kun se on työntekijän puolelta tunnistettu tai asiakas itse tuo asian esille. Kuten johdannossa toin ilmi, ajattelen, etteivät tunnistaminen ja puuttuminen ole toisiaan poissulkevia, vaan koen niiden olevan toisiaan täydentäviä käsitteitä, joita käytetään hyvin paljon samassa yhteydessä. Käyn tässä luvussa läpi lähisuhdeväkivaltaan puuttumista. Miksi sosiaali- ja terveystalveissa ei puututa lähisuhdeväkivaltaan, ja mitkä tekijät toisaalta tukevat puuttumista? Tutkielman tulosluvussa peilaan Virkin ym. (2011) kehysanalyysin tuloksia puuttumattomuuden syistä sekä puuttumista tukevista kehyksistä omiin tutkimustuloksiini.

Nyqvist (2001, 13–14) esittää kolme syytä sille, miksi lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan on hankala puuttua. Ensimmäiseksi syyksi Nyqvist (emt., 13) esittää kodin, ja miten se mielletään yksityiseksi ja intiimiksi alueeksi eikä yhteiskunnan kajoamista yksityiseen katsota hyvällä, sillä kodin on tarkoitus suojella yksilöitä julkiselta sfääriltä. Sietämätön perhetilanne voi tämän takia olla useitakin vuosia salassa ulkopuolisilta ja tulla esiin vasta traagisen tapaturman myötä. Toiseksi, kuten

mainittua, lähisuhdeväkivalta on ongelmana hyvin sukupuolittunut, tekijän ollessa useimmiten mies ja kokijan ollessa nainen ja/tai lapset. Sukupuoliaspekti heijastuu interventioideologioihin, ja lähtökohta on hyvin olennainen feministiselle lähestymistavalle, jossa perhe nähdään muun yhteiskunnan tavoin patriarkaalisena vallankäytön paikkana. Maskuliinisuustutkimuksesta peräisin oleva käsite *hegemoninen maskuliinisuus* sisältää käsityksen sukupuolistuneista käytännöistä, joilla oikeutetaan patriarkaalinen järjestys, ja jossa hegemonia viittaa kulttuuriseen hallintaan. Miesten naisiin kohdistama väkivalta voidaan siten ymmärtää kamppailuna hegemonian säilymisestä. Kolmantena dilemmana voidaan nähdä perheen paradoksaalinen asema, jossa perhe nähdään sekä väkivallan syynä että seurauksena perheen yksilöiden ongelmiin. Perheissä tapahtuvan väkivallan ajatellaan johtuvan perheen aikuisten välisistä vuorovaikutus- ja kommunikaatio-ongelmista, jolloin se kiteytyy koko perhettä koskevaksi ongelmaksi. (Emt., 13–14.)

Virkki ym. (2011) kokoavat lähisuhdeväkivaltaan puuttumattomuuden neljään kehykseen: medikaaliseen, käytännölliseen, individualistiseen sekä psykologiseen. Väkivaltaan puuttumista tukevat kehykset ovat puolestaan terveyden edistäminen, oikeutettu puuttuminen sekä prosessin käynnistäminen. Väkivallan kehystämisen tavat vaikuttavat siihen, miten lähisuhdeväkivaltaan suhtaudutaan ja miten siihen puututaan. Medikaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna puuttumisen esteenä nähdään se, että lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja tarttuminen vaatisi väkivallan näkemistä lääketieteellisenä ongelmana tai erikoissairaanhoidon yksikön asiana. Medikaalinen kehys nostaa esille vaatimukset oireiden homogeenisuudesta, mikä hankaloittaa lähisuhdeväkivallan monimuotoisuuden tunnistamista. Käytännöllinen kehys viittaa lähisuhdeväkivaltakysymysten käsittelemiseen konkreettisten käytäntöjen näkökulmasta. Puuttumatta jättämistä perustellaan muun muassa toimivien käytäntöjen puuttumisella. Oleellisina ongelmina nähdään esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden asiakkaiden jatkohoidon järjestäminen. Lisäksi puuttumista vaikeuttaa eri sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteiden aukot, kuntien väliset erot käytännöissä sekä pysyvien toimintamallien puute. Vastuunjaon epäselvyys, tiedon puute ja viranomaisyhteistyön toimimattomuus nähdään myös syinä sille, miksi lähisuhdeväkivaltaan ei puututa riittävästi. Individualistisessa kehyksessä lähisuhdeväkivallan ajatellaan kuuluvan osapuolille itselleen, ja ongelma määritellään yksilölliseksi, jota ei voida määritellä sosiaalisista tai terveydellisistä lähtökohdista. Individualistisessa kehyksessä korostuu ymmärtämättömyys siitä, miten väkivallan kohteeksi joutuminen haavoittaa, vaikuttaa toimintakykyyn ja mahdollisuuksiin. Lähisuhdeväkivallan kohteena oleminen tulkitaan yksilön omaksi viaksi ja valinnaksi. Kehyksessä korostuu lisäksi yksityisyyden kunnioittaminen ja ajatus siitä, että kysyminen lähisuhdeväkivallasta olisi loukkaavaa. Toistuvat ja jatkuvat lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat

ongelmat koetaan usein turhauttavana, ja väkivallan keskellä elävien vaikeutta irtautua suhteesta on siten vaikea ymmärtää. (Virkki ym. 2011, 283–284.)

Psykologinen kehys sekä selittää lähisuhdeväkivallan puuttumattomuutta että tukee siihen puuttumista. Kehystä käytetään tilanteissa, joissa asiakas ei halua turvautua annettuun apuun, vaan palaa väkivaltaiseen suhteeseen. Psykologinen kehys avaa väkivallan kohtaamisen mahdollisuuksia merkittävästi, hoitotilanteissa väkivaltaan suhtaudutaan kuitenkin kaksijakoisesti. Ajatellaan, että väkivaltakokemusten tulisi olla hoidon kohteena ja sellaisina niitä on myös mahdollista hoitaa. Traumaattisten kokemusten ajatellaan kuitenkin aiheuttavan enemmän haittaa kuin hyvää. Pelätään, että asiakkaan asioihin sekaantuminen ja kipeiden asioiden läpikäyminen traumatisoi asiakkaita uudelleen. Työntekijät saattavat myös suojella itseään emotionaalisesti koskettavilta kokemuksilta. Psykologinen kehys toisaalta mahdollistaa väkivallan haavoittuvuuden ymmärtämisen relevanttina hoidon kohteena, mutta toisaalta väkivallan kohtaaminen tulee helposti sivuutetuksi ”haavojen aukeamisen pelossa”. (Virkki ym. 2011, 285.)

Puuttumista tukevista kehyksistä terveyden edistämisen kehys kyseenalaistaa medikaalista kehystä. Terveyden edistämisen kehys huomioi monipuolisemmin yksilöiden kokonaisterveydentilaan vaikuttavia tekijöitä, ja se edellyttää ymmärrystä väkivallan vaikutuksista ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja terveyteen. Oikeutetun puuttumisen kehys perustelee syyt puuttua lähisuhdeväkivaltaan lainsäädännön avulla. Selkeimpiä perusteita ovat esimerkiksi lastensuojelulliseen toimintaan velvoittavat lait ja säädökset. (Virkki ym. 2011, 285–286.) Myös Istanbulin sopimus velvoittaa jäsenvaltioita toimimaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vähentämiseksi (SopS 53/2015). Lisäksi rikoslaissa on määritelty säädökset pahoinpitelyille, seksuaalirikoksille sekä vainoamiselle (Rikoslaki 1889/39, 5–6 §; luku 20; 7a §). Oikeutetun puuttumisen kehys voi mahdollistaa erilaisia käytäntöjä, joiden kautta väkivaltaan puuttuminen olisi muutettavissa helpommaksi tehtäväksi (Virkki ym. 2011, 287). Prosessin käynnistämisen kehyksellä tarkoitetaan työntekijän ymmärrystä väkivallan vaikutuksista väkivallan kokijan elämään, hyvinvointiin ja toimintakykyyn sekä väkivallan kokijoita kohtaavan työntekijän roolista prosessin käynnistäjänä. Työntekijän rooliin prosessin käynnistäjänä liittyy ymmärrys muutoksen haastavuudesta ja prosessin vaikeudesta. Prosessikehyksen näkökulma korostaa ajatusta muutoksen aloittamisesta, jossa väkivaltaa kyseenalaistavan prosessin käynnistäminen on jo itsessään merkityksellistä ja tärkeää. Prosessin käynnistämisen kehyksessä kenelläkään ei oleteta olevan yksinään vastuuta prosessin hoitamisesta. (Emt., 287–288.)

4.3 Lähisuhdeväkivaltatyö moniammatillisesta näkökulmasta

Lähisuhdeväkivallan kokijan auttaminen edellyttää usein monen eri toimijan väliintuloa. Kokijan tilannetta on tärkeää tarkastella kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä auttamaan häntä kaikissa ongelmissaan samanaikaisesti, jonka takia moniammatillisuus on sisällytetty osaksi tätä tutkielmaa. (Piispa & October 2017.) Nykyään moniammatillisuudesta käytetään myös käsitettä *monitoimijaisuus*. Monitoimijaisuus käsittää ammattilaisia laajemman toimijoiden verkoston, johon voi kuulua esimerkiksi läheiset, kokemusasiantuntijat tai kansalaisjärjestöt. Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin käsitettä moniammatillinen yhteistyö käsitellessäni eri toimijoiden välistä yhteistyötä, sillä tutkielma käsittelee moniammatillista yhteistyötä ammatillisesta kontekstista, jossa ammattilaiset toimivat kuitenkin laajemmissa verkostoissa. (Mönkkönen ym. 2019, 10.)

Työelämän rakennemuutokset edellyttävät työtapojen muutosta ja asiantuntijuuden jakamista, jolloin eri alojen työntekijöiltä odotetaan toimivaa yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Rakennemuutokset ovat peräisin kriitikistä, jota julkiset palvelut ovat saaneet osakseen sen byrokraattisuudesta, työntekijöiden ammatillisesta reviiiristä sekä palveluprosessien tehottomuudesta. Moniammatillisen työn tehtävät ja osanottajat vaihtuvat yhteisen työskentelykohteen mukaan. Moniammatillisuus voidaan esimerkiksi nähdä erilaisten verkostojen yhteistoimintana, viranomaisten keskinäisenä yhteistyönä sekä organisaation sisäisen tai ulkoisen yhteistyön muotona. (Mönkkönen ym. 2019, 6; Vertio 2014, 5; Kekoni ym. 2019, 12.) Moniammatillisen yhteistyöntekijöinä toimivat kuitenkin usein yksittäiset työntekijät, eikä käytännöllä ole luotu selkeitä rakenteita, jonka takia yhteistyö usein häviää yksittäisen työntekijän tai hankkeen mukana. Moniammatillisen yhteistyön pyrkimys on päästä yhteiseen päämäärään jakamalla tietoa, taitoa, tehtäviä, kokemuksia ja toimivaltaa. Yhteistyö vaatii onnistuakseen laaja-alaisia valmiuksia niin työyhteisöltä kuin yksittäiseltä työntekijältä. Eri organisaatioiden toimintatavat ja käytännöt eivät saa olla esteenä organisaation rajat ylittävälle yhteistyölle. (Piispa ym. 2012, 10.)

Moniammatillisen työn tarkoituksena ei ole pelkästään keksiä tehokkaita keinoja sille, miten ammattilaiset työskentelevät keskenään, vaan tarkoituksena on lisätä asiakaslähtöisyyttä sekä ottaa asiakas mukaan häntä koskevaan prosessiin. Asiakaslähtöisyydellä tavoitellaan työskentelyä asiakkaan ehdoilla, mutta kuitenkin niin, ettei vuorovaikutus etene yksinään asiakkaan ehdoilla, vaan häntä kuullaan siinä missä muitakin ryhmän jäseniä. Mikäli asiakkaan roolia korostetaan liikaa, voi syntyä tilanne, jossa asiakkaan asioita hoidetaan ilman, että tiedetään, mihin asiakas tosiasiallisesti tarvitsee apua. (Vertio 2014, 5; Kekoni ym. 2019, 12–13.) Asiakaslähtöisyys voi sosiaali- ja terveystaloudissa

sekoittua myös kuluttajalähtöisyyteen, jolloin asiakas määrittyy palvelujen käyttäjänä eikä apua tarvitsevana kansalaisena. Asiakaskohtaamisissa puhe asiakaslähtöisyydestä saattaa jäädä vain katteettomaksi hokemaksi, ja sen sijaan asiantuntijasta tulee vallankäyttäjäksi asiakkaan jäädessä syrjään. Dialogisessa, asiantuntijapainotteisessa kohtaamisessa ei aina myöskään jaeta yhteistä näkemystä eikä asiakkaan näkökulma tule riittävästi huomioiduksi. Asiakkaalla on tilaisuus kertoa omista näkemyksistään, mutta asiantuntijat tekevät päätökset tarvittavista toimenpiteistä hänen puolestaan. Onnistunut dialoginen kohtaaminen edellyttää myös, että asiakas ja asiantuntijat ovat kielellisesti samalla viivalla, muuten riskinä on episteeminen epäoikeudenmukaisuus, eli asiakas ei hallitse oikeita ilmaisun keinoja, jolla hänet otettaisiin osalliseksi keskusteluun. (Pehkonen ym. 2019, 60, 62–63.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristössä moniammatillisuutta on tutkittu 1960-luvulta lähtien ja moniammatillisen työskentelyn merkitys on jatkuvasti lisääntynyt. Suomessa sosiaali- ja terveyspalveluiden työskentelyä organisaation rajat ylittävään yhteistyöhön alettiin painottamaan 1990-luvun alusta lähtien, ja 2010-luvulla moniammatillista tutkimusta ilmestyy eri tieteenaloilta yhä enemmän. Moniammatillista työtä haastaa sosiaali- ja terveydenhuollon taloudelliset ja ajalliset resurssit, jotka ovat usein riittämättömiä ja siten kuormittavat työntekijöitä. Puutteellisten resurssien takia moniammatillinen työskentely koetaan usein kielteisenä ja sen ajatellaan lisäävän jo ennestään suurta työmäärää. Lisäksi moniammatillista työtä haastaa eri organisaatioiden työkäytännöt, jotka eivät mahdollista joustavaa osallistumista moniammatilliseen työskentelyyn. (Kekoni ym. 2019, 13–15; Mönkkönen ym. 2019, 7.) Nykyään moniammatillista yhteistyötä voidaan pitää olennaisena – etenkin sosiaalityössä, sen sijaan, että yhteistyön ajateltaisiin olevan vain osa työhön liittyvää käytäntöä (Körner 2008; Whittington 2003, 15). Moniammatillisella työskentelyllä voidaan esimerkiksi ehkäistä työn päällekkäisyyttä, kuten päällekkäisten tai turhien toimenpiteiden suorittamista, ajan kuluttamista sekä asiakkaan turhaa pompottelua, kun yhden asiakkaan asioita hoidetaan yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa. Samalla voidaan ehkäistä riskiä siitä, että jokin tärkeä toimenpide jäisi tekemättä. (Körner 2008.)

Käsite moniammatillisuus voidaan jaotella edelleen asiantuntijayhteistyöhön (*interprofessional*), tieteidenväliseen (*interdisciplinary*), moniammatilliseen (*multiprofessional*) sekä monitieteiseen (*multidisciplinary*) yhteistyöhön (Körner 2008). Nietola (2011, 22) käyttää tutkimuksessaan käsitettä asiantuntijayhteistyö, ja hän kuvaa sen olevan kaikkien asiakasprosessiin osallistuvien asiantuntijuutta korostava lähestymistapa. Tieteidenvälisessä lähestymistavassa asiakasprosessia hoidetaan yhdessä koko tiimin voimin, hyödyntäen jokaisen asiantuntijuutta (Körner 2008). Moniammatillisella työllä tarkoitetaan yksinkertaisesti eri ammattikuntien välistä yhteistyötä (Nietola 2011, 21).

Monitieteisessä lähestymistavassa asiantuntijuuden rajat säilyvät, joskin ne hämärtyvät, ja lähestymistapa on hyvin hierarkkinen. Sosiaali- ja terveydenhuollon monitieteisessä yhteistyössä yleensä hoitava lääkäri johtaa asiakasprosessia. (Körner 2008; Isoherranen 2012, 17.)

Moniammatillisella toiminnalla voidaan vaikuttaa lähisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön turvallisuuden parantamiseen. Esimerkiksi sosiaalityön, perusterveydenhuollon sekä mielenterveys- ja päihdehuollon läsnäolo on tärkeää juuri sen takia, kuinka he voivat auttaa ja tukea lähisuhdeväkivallan kokijaa. Jotta väkivaltatyö saadaan juurtumaan niillekin aloille, jossa se ei ole toiminnan ydinaluetta, riippuu paljon siitä, miten toimipaikan johto ja esimiestaso ymmärtävät lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen tärkeyden myös omaa työtaakkaa keventävänä toimintana. (Piispa ym. 2012, 41.) Jo useaan otteeseen mainittu MARAK-toimintamallin voi ajatella olevan todennäköisesti yleisin Suomessa käytetty moniammatillinen toimintamalli lähisuhdeväkivallan kokijan auttamiseksi. Valtakunnallisesti toimintamalli on levinnyt hyvin, ja se toimii jo yli 90 kunnan alueella. Tulevista 18 sote-maakunnasta MARAK-työryhmiä löytyi vuonna 2017 17 maakunnan alueelta. Peruspalveluissa riskinarviointilomakkeen käyttö on vielä vähäistä keskittyen muutamien toimijoiden, kuten turvakodin, poliisin, sosiaalityön ja kokijan kanssa toimivien järjestöjen työhön. Lähisuhdeväkivalta ilmiö on olennainen osa niin poliisin kuin turvakodin työtä. (Piispa & October 2017.)

Istanbulin sopimus sisällyttää moniammatillisen yhteistyön osaksi naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumista. Sopimuksen 7. artikla koskee moniammatillista yhteistyötä, joka velvoittaa sopimusvaltiota

”toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet pannakseen täytäntöön tehokkaita, laaja-alaisia ja yhteen sovitettuja kansallisia toimintaperiaatteita, jotka käsittävät kaikki asianmukaiset toimet kaikkien väkivallan muotojen torjumiseksi.”

Toimintaperiaatteet edellyttävät, että kokijan oikeudet tulee asettaa etusijalle kaikissa toimissa. Sopimuksen 7. artikla tavoittelee väkivallan poistamiseksi kokonaisvaltaisia lähestymistapoja moniammatillisella yhteistyöllä, esimerkiksi arvioimalla väkivallan riskiä tai laatimalla asiakkaalle turvasuunnitelman. (Piispa & October 2017, 305; SopS 53/2015.)

5. Tutkielman metodologiset lähtökohdat

5.1 Tutkimuksen tausta

Tutkimukseni on kvalitatiivinen. Ajatukseni oli alun perin tarkastella aihetta kahdesta suunnasta: työntekijöiden sekä asiakkaiden näkökulmasta. Koin aiheen rajauksen kuitenkin liian laajaksi hallita sekä yhdistää, joten selkeyttääkseni omaa tutkimuksellista lähtökohtaani, päätin keskittyä työntekijöiden käsityksiin lähisuhdeväkivaltatyön käytännöistä. Tutkimusta asiakkaiden kokemuksista ja käytäntöjen vaikutuksista heidän elämäänsä on kuitenkin tärkeä aihe tutkittavaksi, johon tulisi perehtyä edelleen.

Tutkimuskysymyksenäni on, *minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissään*. Tarkennan tutkimukseni sisältöä tarkentavilla tutkimuskysymyksillä, joita ovat, *miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan sekä miten tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää?*

5.2 Aineiston kerääminen

Haastattelin yhdeksää Siun Soten työntekijää, taaten itselleni riittävän aineiston sekä pysymällä hyvän aineistomäärän rajoissa. Siun Soten organisaatiossa työskentelee paljon sosiaalityöntekijöitä, joten oli yllättävää, että sain haastateltavaksi vain yhden sosiaalityöntekijän. Muut haastateltavani olivat eri toimialueiden sairaanhoitajia, lähihoitajia ja sosiaalihoitajia. Sairaanhoitajia ja lähihoitajia oli molempia kaksi, ja he olivat joko erikoistuneet tai työskentelivät tällä hetkellä mielenterveys- tai päihdeongelmien parissa. Yksi lähihoitaja työskenteli lastensuojelun vastaanottokodin yksikössä. Sosiaalihoitajia oli neljä, joista kaksi työskenteli lapsiperhepalveluissa, yksi aikuissosiaalityössä ja yksi mielenterveys- ja päihdehuollon puolella. Tarkoitukseni oli haastatella niitä toimijoita, jotka työskentelevät lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden henkilöiden kanssa, ja tässä mielestäni onnistuin. 4 haastateltavista teki väkivaltatyötä päivittäin, ja osalla lähisuhdeväkivalta näkyi työn kuvassa viikoittain, kun taas osalla harvemmin. 3 haastateltavista kuului oman alueensa MARAK-työryhmään sekä Läpsytyöryhmään. Haastattelut toteutettiin etäyhteydellä Microsoft Officen Teams sovelluksella. Haastattelut nauhoitettiin sekä nauhurilla että Microsoft Office Teamsin välityksellä. Osassa haastatteluissa oli käytössä myös videoyhteys, mutta se ei ollut välttämätöntä. Haastatteluiden keskimääräinen kesto

oli noin 50 minuuttia pisimmän haastattelun kestäessä yli tunnin ja lyhyimmän haastattelun kestäessä noin 40 minuuttia. Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä noin 8 tuntia, jonka jälkeen aineisto litteroitiin, ja sitä tuli yhteensä 110 sivua tekstiaineistoa. Litteroinnin jälkeen aloitin varsinaisen analyysin tekemisen.

Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, sillä ilmiö on niin laaja. Puolistrukturoidulla haastattelulla varmistin sen, että keskustelulla oli tilaa liikkua. Tutkimus toteutettiin moniammatillisesta näkökulmasta. Sosiaalityön asiantuntijuuden kannalta on tärkeää edistää moniammatillista yhteistyötä ymmärtämällä muiden ammatinedustajien käsityksiä ja käytäntöjä kyseisestä ilmiöstä. Haastattelukutsu lähetettiin sähköpostitse eri toimialojen palvelujohtajille, jotka jakoivat haastattelukutsuani eteenpäin esihenkilöille ja työntekijöille. Ensimmäinen haastattelukutsukierros lähetettiin Siun Soten palvelujohtajien sähköpostiin helmikuun toiseksi viimeisellä viikolla, ja tältä kierrokselta sain haastateltavaksi 3 henkilöä. Lähetin haastattelukutsun Siun Soten esihenkilöille edelleen jaettavaksi yhteensä neljä kertaa. Arvelen, että hidas reagointi haastattelukutsuun johtui siitä, että Itä-Suomen alueella oli juuri tuolloin käynnissä hiihtolomaviikot.

Haastattelut ja haastattelurunko (ks. liite 3) koostuivat neljästä alateemasta: lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ilmiönä, Väistö -hanke, lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen käytännössä sekä moniammatillisuus. Lisäksi kysyin tutkittavilta taustakysymyksinä heidän ammattinimikkeensä, toimipaikkansa sekä työsuhteen keston. Työsuhteen kestolla ei ollut lopulta tutkielmani kannalta tutkimuksellista merkitystä. Rakensin haastattelurungon siten, että keskustelulla on tilaa liikkua, mutta kuitenkin siten, että keskustelut pysyivät tutkimusaiheen sisällä ja etenivät johdonmukaisesti. Haastatteluiden lopuksi kysyin haastateltaviltani, haluaisivatko he vielä täydentää jotain kysymystä, jäikö jokin asia kysymättä ja tulisiko heillä vielä mieleen jotain muuta. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollisti myös tutkimusaiheen laajemman käsittelyn eri ammattiryhmien välillä, ja tutkimusaineisto koostuukin neljän eri ammatinedustajan haastatteluista. Käytäntöjen tarkastelu laajemmalla asteikolla samanaikaisesti antaa näkökulmia sille, miten lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen käytäntöjä tulee kehittää, ja onko käytäntöjen poikkitieteelliselle tarkastelulle suurempaa tarvetta. Lisäksi haastattelujen avulla voidaan selvittää havaittujen epäkohtien laajuutta.

5.3 Fenomenografinen analyysi

Analysoin aineistoni käyttämällä fenomenografista analyysia, sillä tavoitteenani oli tuottaa tietoa siitä, minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa

työkäytännöissään. Fenomenografiaa käytetään paljon kasvatustieteiden piireissä, mutta ajattelen sen sopivan myös yhteiskuntatieteelliseen – erityisesti sosiaalityön, tutkimukseen, sillä sosiaalityössä ollaan myös kiinnostuneita ihmisten käsityksistä ja kokemuksista (ks. esim. Raunio 2015, 275). Tutkittavien tuottamien käsitysten avulla voidaan kehittää lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä käytettäviä käytäntöjä sekä kehittää tapoja juurruttaa niitä käytäntöön. Fenomenografian pohjimmaisena tarkoituksena on tuoda ilmi ihmisten erilaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä, joka tässä tapauksessa on lähisuhdeväkivalta ja sen ehkäisy. Fenomenografisessa analyysissä voidaan erottaa kaksi tiedontasoa, josta ensimmäinen tiedontaso pyrkii kuvaamaan tutkittavien tapoja käsittää ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Ensimmäisessä tiedontasossa ympäröivän maailman ilmiöt käsitetään faktisina, jolloin todellisuutta voidaan kuvata sellaisena kuin se ilmenee yleensä. Toinen tiedontaso pyrkii luomaan tulkin-taa ihmisten käsityksistä ja tavasta kokea tutkittava ilmiö. Toinen tiedontaso orientoituu ihmisen ajatuksiin ympäröivästä maailmasta ja heidän tavastansa jäsentää sitä. Toisin sanoen ollaan kiinnostuneita jonkun ilmiön merkityssisällöstä, millä tarkoitetaan ihmisten eri näkökulmia tutkittavana olevaan ilmiöön. (Rissanen 2006; Niikko 2003, 24–25.)

Lähestymistapa on saanut alkunsa 1970-luvun Ruotsista, Göteborgin yliopistosta Ference Martonin tutkiessa eri tieteenalojen tiedonmuodostusta ja käsityksiä oppimisesta (Huusko & Paloniemi, 2006, 163). Käsitteenä fenomenografia on esiintynyt jo 1950-luvulla Sennomanin tutkiessa fenomenologista ja eksistentiaalista analyysia. Fenomenografisen tutkimuksen yhtenä perustajana pidetään myös Piaget'n kehityspsykologisia tutkimuksia, hahmopsykologiaa sekä neuvostoliittolaista tutkimustraditiota. Martonia pidetään kuitenkin virallisesti fenomenografian löytäjänä ja perustajana. (Niikko 2003, 8–10.) Sanana fenomenografia tarkoittaa ilmiön kuvaamista tai siitä kirjoittamista, kuinka jokin ilmenee jollekin. Fenomenografian etymologiset juuret ovat kreikankielisissä sanoissa *fainemon* (appearance) ja *graphein* (description). Fenomenografiassa tutkitaan sitä, miten maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa. Erityisesti fenomenografiassa tutkitaan ihmisten käsityksiä asioista ja ilmiöistä, jotka voivat vaihdella hyvinkin paljon riippuen ihmisen iästä, koulutustaustasta, kokemuksista ja sukupuolesta. (Metsämuuronen 2011, 240; Niikko 2003, 8.) Ymmärtääksemme, miten ihmiset käsittelevät (perception) ongelmia, tilanteita tai maailmaa, meidän tulee ymmärtää sitä tapaa, jolla he kokevat (experience) ongelmia, tilanteita tai maailmaa. Siten kyky toimia tietyllä tavalla on suhteessa siihen, miten käsitämme jonkin asian tietyllä tavalla. (Marton & Booth 1997, 111.)

Se, miten ihminen käsittää ilmiön ei kuitenkaan tarkoita sitä, että se muodostaisi ilmiön kokonaiskuvan. Fenomenografia pyrkii kuvaamaan jonkun ilmiön merkityssisältöä, millä voidaan tarkoittaa ihmisten erilaisia näkökulmia tutkittavana olevasta ilmiöstä. Fenomenografian avulla tutkija muodostaa

yhden näkemyksen juuri tämän henkilön näkökulmasta, joka saa taustansa tämän henkilön elämäkerasta. Sitä vastoin, kun tutkija kuvailee eri tapoja käsittää ilmiötä, niin tutkija kuvailee ilmiötä jälleen vain osittain tutkittaviensa näkökulmasta, ja juuri tämä, ilmiön osittainen muodostuminen on tutkimuksen kuvaus. Lopputuloksena on kuvaustyypikkokonaisuus, joka vangitsee eri tapoja käsittää tutkittavana olevaa ilmiötä. (Marton & Booth 1997, 124–125; Niikko 2003, 25.) Fenomenografiassa tutkija on oppija, joka pyrkii etsimään tutkittavan ilmiön merkitystä ja struktuuria eli sitä, miten ihmiset käsittävät tutkittavan ilmiön (Marton & Booth 1997, 133). Sikäli, kun fenomenografinen tutkimus koostuu pienestä joukosta tutkittavia eikä kuvauskategoriat muodosta tyhjentävää käsitystä kuvatusta ilmiöstä, niin tarkoituksena on saada siinä mielessä täydellinen otanta, että tutkimusalueen kollektiivinen ääni saadaan kuuluviin. (Marton & Booth 1997, 125.)

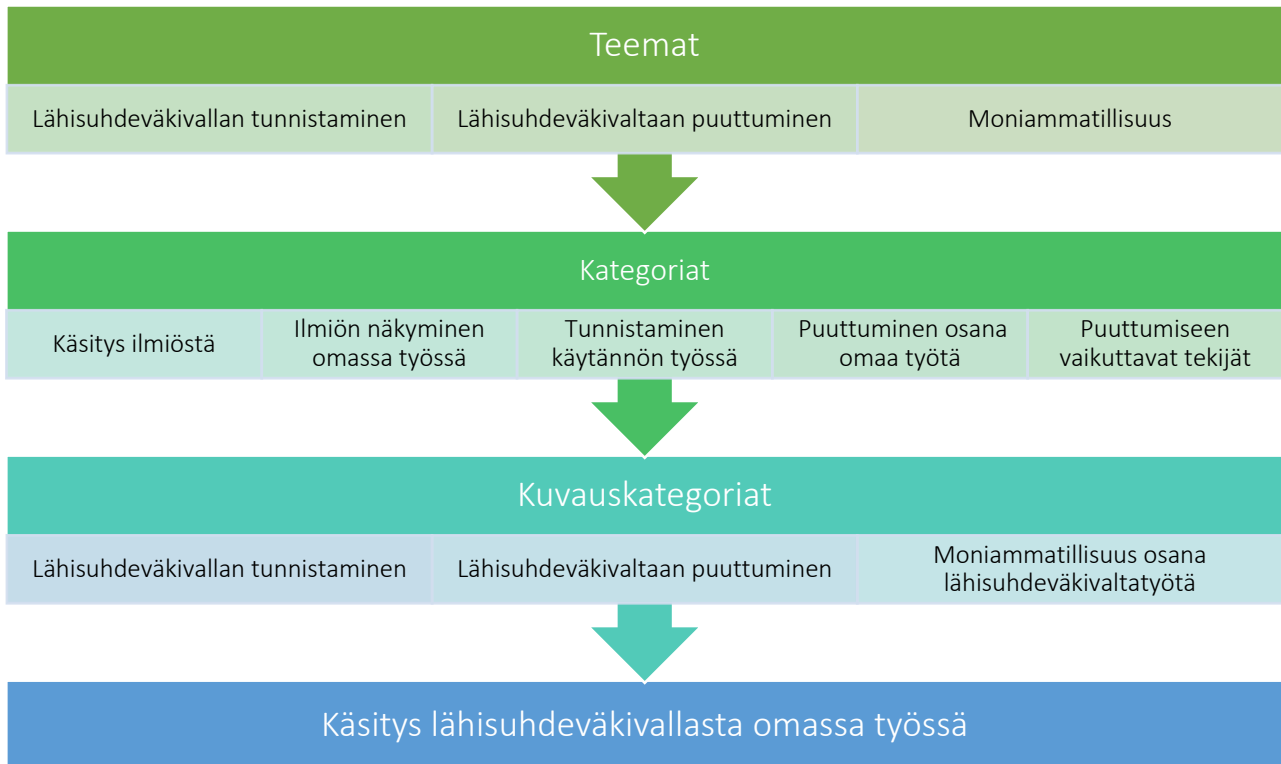
Fenomenografiselle analyysille ei ole olemassa mitään yksittäistä tai selkeää menettelytapaa, vaan siinä hyödynnetään laadulliselle tutkimukselle ominaisia yleispiirteitä: analyysi jatkuu koko aineiston keuruun ajan, analyysiprosessi on systemaattinen ja looginen. Lisäksi analyysi on reflektiivinen prosessi, jossa tulkinta ja merkitysten jäljittäminen tapahtuu samanaikaisesti usealla eri tasolla (Huusko & Paloniemi 2006, 166). Fenomenografinen analyysi voidaan jakaa neljään työvaiheeseen, joista ensimmäisessä vaiheessa aineisto luetaan huolella läpi, ja lukemisen tarkoituksena on löytää tutkimuksen ongelmanasettelun kannalta tärkeitä ilmaisuja. Analyysiyksiköksi voidaan valita esimerkiksi sana, lause, teksti, kappale tai esimerkiksi koko haastattelu. Toisessa vaiheessa aineistosta etsitään ja lajitellaan tutkimusongelman kannalta merkityksellisiä ilmaisuja ryhmiksi tai teemoiksi, jonka jälkeen ryhmittymiä voidaan vertailla keskenään etsien samanlaisuuksia ja erilaisuuksia. Analyysin ydin on etsiä aineistosta samanlaisuuksia ja erilaisuuksia, mutta myös harvinaisuuksia ja rajatapauksia. Kolmannessa vaiheessa merkitysyksiköt kategorisoidaan vertailemalla analyysiyksikköjä. Kategoriat syntyvät joko tutkijan omissa konstruktioissa tai ne voidaan abstrahoida tutkittavien ilmauksista ja kuvata ydinmerkitysten termein. Kategorioiden tulisi olla selkeässä suhteessa toisiinsa. Neljännessä analyysivaiheessa kategoriat yhdistetään teoreettisista lähtökohdista käsin ylemmän tason kategoriiksi eli kuvauskategorioiksi. Kuvauskategoriat ovat niin sanottuja muodollisia yhteenvetoja kuvauksista ja ovat kuvatun toiminnan päätulos. Kuvauskategorioiden tulee olla neutraaleja suhteessa yksilöihin, kontekstiin tai elämismailmaan, josta ne ovat peräisin. Kuvauskategorioita voidaan lopuksi tarkastella vielä horisontaalisesti, vertikaalisesti ja hierarkkisesti. (Niikko 2003, 32–38.)

Aloitin varsinaisen analyysin tekemisen litteroinnin jälkeen lukemalla haastatteluita läpi useampaan kertaan sekä merkitsemällä jokaisella lukukerralla tutkimukseni kannalta tärkeitä merkitysyksiköitä ylös. Luetteloin merkitysyksiköt aineistosta käyttämäni haastattelurunkoon (ks. liite 3.), sillä

ajattelin sen helpottavan merkitysyksiöiden jäsentämistä ja kategorioiden luomista. Haastattelurunkoon kerätyistä merkitysyksiköistä lajittelin ja muodostin aluksi yhden ison taulukon haastattelun teemojen mukaan etsien merkitysyksiköistä tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia ilmaisuja (Niikko 2003, 34–35). Lopulliseen tutkimusraporttiin jaoin taulukon edelleen pienemmiksi taulukoiksi tutkielman teemojen mukaan.

Analyysin toisessa vaiheessa käytin haastattelurunkoa analyysin apuna vastatessani tutkimuskysymyksiin. Siten haastattelurungon alkuperäinen järjestys hieman sekoittui yhdistellessäni haastattelukysymyksiä teemoittain ja tutkimuskysymysten mukaan, tarkoituksena muodostaa merkitysyksiköille abstraktimpia tasoja (Huusko & Paloniemi 2006, 168). Tutkimuskysymysten liittäminen haastattelurunkoon helpotti vastausten löytämistä tutkimuskysymyksiini. Kolmannessa vaiheessa kategorisoin merkitysyksiköt ja keskityin kuvauskategorioiden määrittämiseen. Abstrahoin kategoriat sekä tutkittavien ilmauksista että omista konstruktioistani. Koin mielekkääksi hyödyntää haastatteluiden teemoja kategorioiden luomisessa, sillä teemat olivat yhdenmukaisia myös tutkimuskysymysteni kanssa. Viimeisenä yhdistin kategoriat lopulta edellä mainittuun taulukkoon kuvauskategorioksi, jotka ovat muodollisia yhteenvetoja aineistosta esiin nousseista ilmauksista, ja jotka mukailevat tutkimuskysymyksiäni. (ks. myös Niikko 2003, 36.) Kuviossa 2. erittelen yksinkertaistetusti analyysistä muodostuneen tulosvaruuden (Niikko 2003) haastatteluiden, tutkielmani teemojen sekä havaittujen kuvauskategorioiden perusteella. Kuviossa kulminoituu tutkielmani pääkysymys siitä, minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissään. Rajasin kuvauskategoriasta tutkimuskysymyksessä esiintyvän sanan ehkäisy pois, sillä käsitys lähisuhdeväkivallasta ei rajaudu pelkästään ilmiön ehkäisyyn. Olen lähtenyt kuviossa liikkeelle teemoista, jotka toistuvat tulosluvun edetessä, ja joista syntyneitä merkitysyksiköitä ja kategorioita käsittelen tarkemmin luvussa 6.

Tarkastelen tutkielmani kuvauskategorioita horisontaalisesti, sillä ne ovat keskenään samanarvoisia ja tasavertaisia, ja tutkielmassa olen lähtökohtaisesti kiinnostunut kuvauskategorioiden sisällöllistä eroista ja samankaltaisuuksista. On kuitenkin myönnettävä, että aineistosta nousee ilmaisuja, joita voi, ja joita tarkastelenkin vertikaalisesti, erityisesti ilmausten yleisyyteen liittyen. (Huusko & Paloniemi 2006, 169.)

Kuvio 2. Käsitys lähisuhdeväkivallasta omassa työssä

5.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Noudatan tutkimuksessani hyviä tieteellisiä käytäntöjä sekä oman tiedekuntani toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä. Huomioin tutkielmassani tieteellisen tutkimuksen mukaisia ja eettisiä tiedonkeruu- ja arviointimenetelmiä sekä olen avoin julkistaessani tutkimustulokseni. Lisäksi kunnioitan muita tieteentekijöitä antamalla niille niiden kuuluvan arvon ja merkityksen omassa tutkimuksessani. (Kuula 2011, 34–35; Mäkinen 2006, 172–173.) Mäkelä (2005) kuvaa tutkijalla olevan kolme erisuuntaista perusvelvollisuutta. Ensimmäiseksi tutkija on velvollinen tuottamaan luotettavaa tietoa maailmasta, toiseksi tutkijan tulee ylläpitää tieteellistä julkisuutta ja kolmanneksi hänen tulee kunnioittaa tutkittavien oikeuksia.

Tiedostan aiheeni olevan erittäin sensitiivinen ja ymmärrän sen herättävän varmasti voimakkaita tunteita niin tutkittavissa kuin valmiin tutkimuksen lukijoissa. Huolimatta siitä, että tutkimuksen informaatioarvo tulee olemaan merkittävä, ei se yksinään riitä vastaamaan siihen, miksi tutkimukseen kannattaa osallistua. Minun oli valmistauduttava vastaamaan kysymykseen siitä, miten työntekijät suhtautuvat siihen, että kyselen heidän työkäytännöistään, jolloin tutkimusaiheen ja informaatioarvon perustelut olivat erittäin tärkeitä. Isoin eettinen kysymykseni liittyikin anonymiteetin lisäksi siihen,

miten vakuutan tutkittavani siitä, että tutkimukseen osallistuminen on kannattavaa. Ennen tutkimusta ja haastatteluita, tutkittavien motivoimiseksi on tärkeää kertoa, minkälaista uutta tietoa tutkimuksellani tavoittelen, ja miten tutkimustuloksia voidaan hyödyntää tulevaisuudessa. Sosiaalityössä ilmiöt liittyvät usein ihmiselämän haavoittuvuuteen ja niitä tuottaviin sekä ylläpitäviin ympäristöihin, jonka takia on tärkeää, että sosiaalityön tutkimus olisi tutkittaville sekä hyödyllistä että rakentavaa. (Rauhala & Virokangas 2011, 246.) On kuitenkin tärkeää muistaa, että tutkimuksellani saavutettu informaatioarvo ei ole absoluuttista, kuten ei ole muissakaan sosiaalityön, sosiaalititeen tai ihmistieteen tutkimuksissa. Toisaalta on tutkimuseettisesti kestävää luoda sellaista tietoa, jossa kuuluu kokevien subjektien ääni. (Emt., 250–251.)

Tutkimuksen kulun läpinäkyvyyden lisäämiseksi kerroin tutkimuksen pääaiheet haastattelukutsussa, jotta tutkittavat pystyivät tekemään päätöksensä osallistumisestaan. Olin myös valmistautunut tarjoamaan tutkittaville mahdollisuuden tutustua tutkimussuunnitelmaani ainakin niiltä osin, mikä koski tutkittavia ja aineiston käyttöä. (Kuula 2011, 105.) Tutkimuksen tavoitteisiin tutustuminen voi kuitenkin laadullisessa tutkimuksessa olla haastavaa, sillä tutkimuksen lopullista sisältöä on mahdotonta määrittellä. Tutkimuskysymysten osittainen muuttuminen aineistonkeruun ja analyysin yhteydessä on laadulliselle tutkimukselle varsin tyypillistä. Tämä ei kuitenkaan poistanut velvollisuuttani informoida tutkittavia tutkimuksen aiheesta ja tavoitteista. Lisäksi tutkittaville voi kertoa tutkimusprosessin luonteesta, miten tutkimuskysymykset saattavat tarkentua tai muuttua tutkimuksen edetessä. (Emt., 106.)

Tutkimuseettisesti minun oli huomioitava myös se, mitä tutkittaville luvataan esimerkiksi anonymiteetistä, ja mitä aineiston tuhoaminen käytännössä tarkoittaa, ketkä ovat vastuussa tutkimusaineistosta, miten vastaukset kerätään, miten ne säilötään ja kuka niitä käsittelee. Lisäksi oli mietittävä, minkälaisia tunnistetietoja aion käyttää ja kerrottava tästä myös tutkittaville. Jos aineistot päätetäänkin säilyttää, tulee perustella, miksi näin tehdään. (Kuula 2011, 102; Mäkinen 2006, 94–95.) Työntekijöiden anonymiteetin säilyttäminen oli erityisen tärkeää, sillä toivoin haastateltaviltani mahdollisimman avointa haastattelua siitä huolimatta, että haastattelin ison organisaation työntekijöitä. Anonymiteetti suojelee haastateltavia vahingoilta, joka sosiaalityön tutkimuksessa on yksilötasolla ennen kaikkea tietosuojakysymys (Mäkelä 2005, 390). Vuonna 2018 uudistuneen tietosuojalainsäädännön myötä ja sen vaatimuksista johtuen, tein tietosuojaselosteen omaan käyttööni sekä tiedotteen haastateltaville, jonka he saivat luettavakseen allekirjoitettavan suostumuslomakkeen (ks. liite 4) yhteydessä. Tiedotteessa käytiin tiivistetysti läpi tietosuojaselosteen sisältö. Tiedotteessa mainittiin muun muassa, että tutkimuksen valmistuttua tallenteet ja tekstimuodossa olevat aineistot tuhoetaan, ja vain

minulla itselläni on pääsy tallenteisiin ja litteroituun aineistoon tutkimuksen aikana. Käytin haastatteluvaiheesta tunnistetietoina haastattelukoodia, esimerkiksi H1STT_LS (haastattelu 1, sosiaalityöntekijä, lastensuojelu). Valmiissa tutkielmassa loputkin tunnistetiedot on poistettu, ja erottelen aineistokatkkelmat yksinkertaisilla koodeilla H1, H2, H3 ja niin edelleen. Jätän tietoisesti käyttämättä haastateltavien ammattinimikkeitä, jotta haastateltavien anonymiteetti säilyy (ks. edellä Mäkelä 2005, 309). Eettisissä lähtökohdissa huomioin myös, että yhteystietoni löytyvät haastattelukutsussa, ja että haastattelurunkoni on mahdollisimman neutraali ilman selkeitä kanta-aottavia ja johdattelevia kysymyksiä.

Siitä huolimatta, että sain laajan aineiston, olin hieman yllättynyt, ettei yhteydenottojen määrä vastannut sitä, mitä alun perin ajattelin. Haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin. Keskustelu haastatteluissa oli avointa, ja työntekijät kertoivat avoimesti omista käytännöistään, osaamisalueistaan ja he hyödynsivät kerronnassaan esimerkkitapauksia. Olin ilahtunut siitä, että haastateltavat suhtautuivat tutkimukseni lähtökohtiin varsin ymmärtäväisesti. Osassa vastauksissa jouduin pohtimaan, miten tuon haastateltavien käsitykset ja toimintatavat esille loukkaamatta haastateltavan anonymiteettiä ja ammattitaitoa, tuoden samalla esiin tutkimustehtäväni kannalta olennaista tietoa. Haastateltavilta saatu tieto on joka tapauksessa arvokasta, vaikka en jakaisikaan heidän käsityksiään. Minun oli osattava ymmärtää ja selittää heidän näkemyksensä ja ajatuksensa – kuitenkin kriittisestä näkökulmasta, aiheuttamatta vahinkoa haastateltaville. (Vuori 2021.) Kohdistamatta kritiikkiä yksittäisten haastateltavien toimintatapoihin, pystyin tarkastelemaan asiaa sen sijaan rakenteellisesta näkökulmasta.

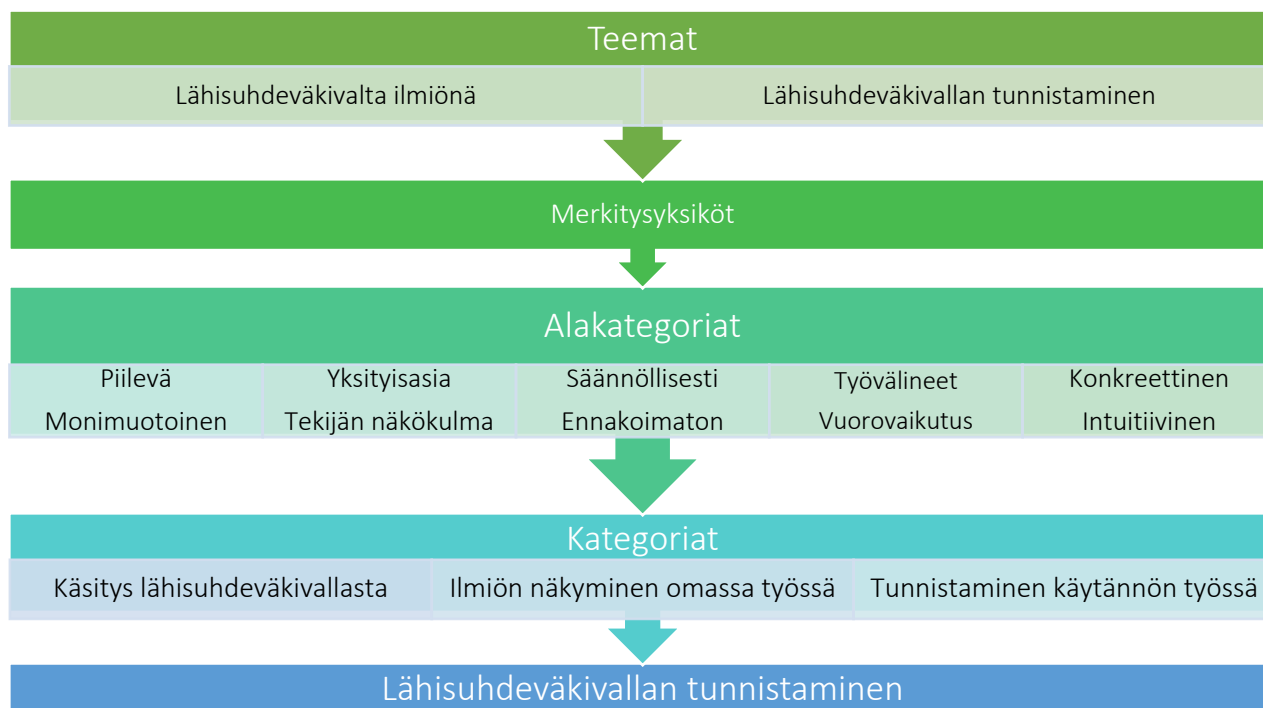
Oli hankalaa välillä olla niin sanotusti puolueeton ja suhtautua kerrottuun uutena tietona, sillä olen työskennellyt Siun Sotella aikaisemmin ja nähnyt, millaisia toimintatapoja esimerkiksi turvakodilla on, ja miten Siun Soten yksiköt ovat sijoittuneet organisaatioon. Myös aikaisempi kehittämistehtävä on antanut jo jonkinlaisen käsityksen siitä, miten eri yksiköissä lähisuhdeväkivalta tunnistetaan. Tutustuminen Väistö –hankkeen toimintamalleihin muodosti myös itselleni käsityksen siitä, missä hankkeen aikana onnistuttiin, ja mitkä hankkeen aikana luodut toimintamallit jäivät elämään käytäntöön, peilaamalla hankeraporttia jo kertyneeseen työkokemukseeni. Pyrin suhtautumaan haastatteluihin kuitenkin neutraalisti, ja annoin haastateltavilleni tilaa kertoa heidän käsityksistään enkä antanut omien käsitysteni johdatella haastattelua, ja mielestäni onnistuin tässä hyvin.

6. Lähisuhdeväkivaltatyön käytännöt

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni tuloksia. Olen jakanut luvun neljään alalukuun, jotka mukailevat tutkimuskysymystäni, minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissään, sekä tarkentavia tutkimuskysymyksiä. Tarkentavat tutkimuskysymykset ovat, miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan sekä miten tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää. Ensimmäisessä alaluvussa 6.1 käsittelen lähisuhdeväkivallan tunnistamista ilmiön tasolla, lähisuhdeväkivalta ilmiön näkymistä omassa työssä, lähisuhdeväkivallan tunnistamista käytännössä sekä Väistö –hankkeen juurtumista käytäntöön. Seuraavassa luvussa 6.2 käsittelen lähisuhdeväkivaltaan puuttumista osana omaa työtä ja mitkä tekijät vaikuttavat puuttumiseen. Luvussa 6.3. käsittelen moniammatillisuutta osana lähisuhdeväkivaltatyötä. Viimeisenä, luvussa 6.4, käyn lyhyesti läpi haastatteluiden aikana esiin nousseita kehittämisideoita.

6.1 Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen

Kysymykseni siitä, miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan, kietoutuu kahden teeman ympärille, *lähisuhdeväkivalta ilmiönä* sekä *lähisuhdeväkivallan tunnistaminen*. Lähden luvussa liikkeelle siitä, minkälaisia käsityksiä haastateltavilla on lähisuhdeväkivallasta ilmiönä kuvaten lähisuhdeväkivallan tunnistamisen merkityksiä ilmiön tasolla. Seuraavana kuvaan lähisuhdeväkivallan näkymistä työntekijän omassa työssä ja sen käytännöissä. Olen liittänyt Väistö –hankkeen juurtumisen työn käytäntöihin osaksi lukua 6.1, sillä hankkeen aikana luodut toimintamallit ovat luoneet pohjan Siun Soten tämänhetkisille käytännöille. Tarkastelen hankkeesta esiin nousseita kategorioita erikseen, sillä Väistö –hanke muodostaa itsessään jo niin suuren kokonaisuuden. Päätän luvun 6.1 tarkastelemalla, minkälaisia keinoja työntekijät käyttävät lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa. Yhdessä tämä luku luo kuvauskategorian *lähisuhdeväkivallan tunnistaminen*, jonka esitän tiivistetysti kuviossa 3.

Kuvio 3. Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen

Käsitykset lähisuhdeväkivallasta

Haastateltavat käsittivät lähisuhdeväkivalta ilmiön hyvin kokonaisvaltaisena, mutta piilevänä ilmiönä, joka saattaa antaa ilmiöstä hieman ristiriitaisen kuvan. Haastatteluissa ilmiön piilevyyttä selitettiin sillä, että lähisuhdeväkivalta saattaa määrittää kokijan koko elämää, mutta ilmi tuleva väkivalta käsittää siitä vain pienen osan. Ilmiön kokonaisvaltaisuus on myös ristiriidassa ilmi tulleeseen väkivaltaan, sillä väkivaltaa tarkastellaan yleensä vain yksittäisinä tapauksina. Esimerkiksi rikosoikeudellinen järjestelmä tarkastelee lähisuhdeväkivaltaa pitkälti yksittäistapausten kautta eikä se välttämättä tunnista, miten ilmi tullut väkivallanteko voi olla vain osa tekijän käyttämää kontrollia, joka voi johtaa kokijan psyykkisen terveyden vaurioitumiseen. Rikoslaisissa ei oteta myöskään kantaa väkivallan toistuvuuteen, vaikka useita tekoja olisikin mahdollista tarkastella samalla kertaa. Laki kuitenkin edellyttää, että kaikki teot tulevat viranomaisten tietoon eikä näin aina tapahdu. (Kainulainen & Niemi 2017, 142–143.) Myös Qvist (2019, 198) toteaa rikosoikeusjärjestelmän logiikan perustuvan yksittäisten tapausten arviointiin, ei väkivallan pitkäkestoisuuden, saati laajemman lähisuhdeväkivalta ilmiön kokonaisuuden ymmärtämiseksi, esimerkiksi lähisuhdeväkivallan periytyvyydestä. Taulukossa 1. olen jakanut haastatteluissa esiin nousseet käsitykset lähisuhdeväkivallasta merkitysyksiköistä seuraaviin alakategorioihin: piilevä, monimuotoinen, yksityisasia ja tekijän näkökulma. Yhdessä nämä alakategoriat muodostavat kategorian *käsitys lähisuhdeväkivallasta*.

”Siitä nyt ei tietysti tule välttämättä viranomaisten tietoon tai muuten julkisuuteen, kun vaan semmoinen jäävuoren huippu niistä tapauksista, ja mitä se ilmiönä pitää sisällä, tuntuu että aika paljon tarkastellaan vaan semmoisia yksittäisiä väkivallantekoja, yksittäisiä tapahtumia, vaikka monelle se lähisuhdeväkivalta värittää sitä koko elämää.” H6

Taulukko 1. Käsitys lähisuhdeväkivallasta

Teema	Merkitysyksiköt	Alakategoria	Kategoria
Lähisuhdeväkivalta ilmiönä	Vaiettu Hävetty Ei tule ilmi Vaikea tunnistaa Ilmiö, josta osa näkyy ja osa ei	Piilevä	Käsitys lähisuhdeväkivallasta
	Ilmiö, josta osa näkyy ja osa ei Jäävuoren huippu Värittää koko elämää Kaikissa sosioekonomisissa luokissa Iso teema Laaja ilmiö	Monimuotoinen	
	Vieläkin ajatellaan, että se on yksityisasia	Yksityisasia	
	Tekijän näkökulma on aivan nollilla. Uhri saa kyllä apua, mutta tekijä ei.	Tekijän näkökulma	

Ilmiö välittyy asiakkaiden keskuudessa edelleen hyvin hävettynä ja vaiettuna ilmiönä huolimatta siitä, että ilmiö on ollut entistä enemmän esillä medoissa (ks. esim. Albayrak 2020). Lähisuhdeväkivallasta häpeileminen ja vaikeneminen – lähisuhdeväkivallan mahdollisuuden kieltäminen, johtaa yleensä siihen, että se ei myöskään tule ilmi, jolloin ilmiön tunnistaminen hankaloituu, kun lähisuhdeväkivallan monimuotoisuus hämärtyy (esim. Niklander ym. 2019a 17–18). Ilmiön monimuotoisuutta puolestaan korostaa jo edellä mainittu vertauskuva ilmi tulevasta väkivallasta, jota haastateltava luonnehtii vain *jäävuoren huipuksi* siitä, mitä ilmiö todellisuudessa pitää sisällään, ja joka todennäköisesti värittää kokijan koko elämää. Näiden luonnehdintojen lisäksi lähisuhdeväkivaltaa luonnehdittiin ilmiönä, josta osa näkyy ja osa ei, ja jota esiintyy kaikissa sosioekonomisissa luokissa. Lähisuhdeväkivallan monimuotoisuus korostuu myös lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodoissa, joita työntekijät tunnistivat kohdanneensa työssään useita erilaisia. Tämä puolestaan vahvistaa käsitystä siitä, että lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot eivät rajoitu pelkästään fyysiseen, henkiseen tai taloudelliseen väkivaltaan, vaikka tavallisesti lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa huomio kiinnittyy esimerkiksi vain fyysiseen väkivaltaan (Nyqvist 2001, 16). Todellisuudessa kuvaukset koetusta

lähisuhdeväkivallasta pitävätkin sisällään monimuotoisen kirjon erilaisia kokemuksia, jotka valitettavan usein peittyvät lähisuhdeväkivallan yleisen kuvauksen alle (Piispa 2008, 106). Henkilö voi joutua kokemaan esimerkiksi uskonnollista, kemiallista ja kunniaan liittyvää väkivaltaa. Haastateltavien kohtaamat lähisuhdeväkivallan muodot on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Työssä kohdatut lähisuhdeväkivallan muodot.

Lähisuhdeväkivallan muodot	Yleiset	Harvemmin
	Fyysinen	Digitaalinen
	Henkinen	Taloudellinen
	Taloudellinen	Seksuaalinen
	Vaino	Naisten miehiin kohdistama
	Parisuhde	Uskonnollinen
	Kunniaan liittyvä	Kemiallinen
		Kunniaan liittyvä
		Ei ole

Aineistosta erottui selkeästi haastattelu, jossa käsitettiin lähisuhdeväkivalta ilmiöön myös tekijän näkökulma. Onkin olennaista, että ilmiöstä tunnistetaan tekijän näkökulma. Jotta lähisuhdeväkivaltaa saataisiin vähennettyä, on tärkeää, että myös väkivallan tekijöitä autetaan (Nipuli 2019, 40), jolloin myös ammattilaisten osaaminen korostuu. Ammattilaisilla tulee olla resursseja ja osaamista tunnistaa sekä puuttua lähisuhdeväkivaltaan silloinkin, kun asiakkaana on tekijä.

”Ihan kokonaisuutena lähisuhdeväkivalta, niin entistä enemmän se on ruvennut näyttäytymään sillä tavalla, että tekijäpuoli jää aivan nollille, eli siihen tarvittaisiin, koska sen näkee meilläkin, että tekijä menee kukasta kukkaan ja uhri kyllä saa apua, mutta sitten niitä uhreja on 10 vuoden sisällä aika paljon.” H8

Lisäksi oli kiinnostavaa huomata, vaikka haastateltavat eivät itse pitäneet puuttumista lähisuhdeväkivaltaan yksityisasiana, ajateltiin lähisuhdeväkivallan olevan ilmiön tasolla vielä yksityisasiä. Työntekijä joutuu myös jatkuvasti tekemään itsereflektiota ja perustelemaan sekä itselleen että asiakkaalle, minkä takia työntekijä puuttuu asiakkaan henkilökohtaiseen elämään, loukkaamatta asiakasta.

”Ja sitten se on ehkä just ilmiönä vähän hankala eri palvelujen näkökulmasta, koska vieläkin tunnutaan ajattelevan, että se on yksityisasiä, ja siihen puuttuminen on hankalaa.” ”Miten sä meet

sanomaan ihmisille, että sun parisuhteessa näyttäisi olevan jotain vialla, että se saattaa se ihminen kuitenkin kovasti rakastaa sitä puolisoa, joka saattaa olla yhtä aikaa tappavankin vaarallinen? Niin kyllähän se on aikamoista yksityisasioihin puuttumista.” H6

Ilmiön näkyminen omassa työssä

Haastateltavat, joille väkivaltatyö kuuluu työn kuvaan edes jollain tasolla, esimerkiksi MARAK-työryhmän yhteyshenkilönä, lähisuhdeväkivalta näkyy säännöllisesti ja oletusarvoisesti. Toinen osa haastateltavista kohtaa lähisuhdeväkivaltaa työssään yleensä ilman ennakkotietoa, joskus jopa arvaamatta. Lähisuhdeväkivallan kohtaaminen omassa työssä vaihtelee päivittäisistä kohtaamisista viikoittaisiin kohtaamisiin sekä muutamasta kerrasta kuukaudessa muutama kertaan vuodessa. Ei siis voida puhua säännönmukaisuuksista, tai siitä, että väkivallan ilmi tuleminen olisi sidoksissa kenties johonkin vuodenaikaan, juhlapyhään tai vastaavaan. Toisaalta ilmiön säännönmukaisuutta ei ole tässä tutkimuksessa tarkasteltu määrällisesti.

Lähisuhdeväkivallan näkyminen haastateltavien työkäytännöissä vaihtelee. Osa haastateltavista kertoo kysyvänsä lähisuhdeväkivallasta jo ensiarvio- tai palvelutarpeen arviointilomakkeella, olipa lähisuhdeväkivallasta viitteitä tai ei, sillä kysymys lähisuhdeväkivallasta on sisällytetty osaksi lomaketta. Osa haastateltavista taas kertoo, ettei heillä ole käytössään mitään erityistä välinettä, vaan lähisuhdeväkivalta tulee ilmi keskustelun yhteydessä tai muun asian ohella. Asian tullessa ilmi työntekijät käyttävät usein joko THL:n valmiita seulontalomakkeita tai oman yksikkönsä kannalta sopivia seulontalomakkeita, kuten LAPS-lomaketta. Toimintatavat siis vaihtelevat yksikkökohtaisesti.

”Valitettavasti meidän palvelutarpeen arviointikaavakkeessa sitä kysymystä ei ole.” ”Meillä on tietysti tuommoinen LAPS-lomake, joka on ollut käytössä, sekin on ollut kyllä vuosia käytössä, jossa on niinku perheen näkökulma, et siinä kysytään myöskin se lapsen näkökulma. Ja kuinka se väkivalta näkyy lapsen näkökulmasta katsottuna.” H2

”Ensitetolomakkeessa kysytään, onko sinuun kohdistunut lähisuhteessa jossakin elämänvaiheessa fyysistä, henkistä, tai seksuaalista väkivaltaa tai kaltoinkohtelua.” H5

”Meidän palvelutarpeen arviointilomakkeissa, on omana kysymyskohtanaan, että se otetaan puheeksi ja kysytään. Olipa siinä viitteitä ilmiöön tai ei.” H1

Tunnistaminen käytännön työssä

Jaottelen taulukossa 3. lähisuhdeväkivallan tunnistamisen konkreettisiin keinoihin ja työvälineisiin, kuten lomakekyselyihin, koulutuksiin ja suoraan kysymiseen, sekä intuitiivisiin keinoihin, jolloin lähisuhdeväkivallan tunnistaminen havaitaan ihmisen käyttäytymisestä tai olemuksesta. Myös työntekijää ohjaa tällöin intuitiivinen toiminta, vaisto. Vaistotessaan asiakkaasta mahdollisen kytköksen lähisuhdeväkivaltaan, joko kokijana tai tekijänä, työntekijä pyrkii lukemaan tilannetta, löytämään oikean ajan ja paikan, jonka jälkeen työntekijä tarvittaessa tukeutuu konkreettisiin työvälineisiin. Haastattelussa työntekijöiden tavat tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa vaihtelivat, ja usein tunnistamiseen liittyy erilaisia psyykkisiä oireita, kuten masentuneisuutta, ahdistuneisuutta ja itkuisuutta, mutta myös selittämättömiä taloudellisia menoja tai sitouttamattomuutta työskentelyyn. Olennaisinta tunnistamisessa oli kaikkien haastateltavien mukaan se, että väkivallasta kysytään.

”Epämääräisestä pahasta olost, peloista, oudoista menoista, joita ei pysty selittämään, kun talous on jostain syystä alkanut, vaikka mennä retuperälle, ja aina on rahaton, vaikka periaatteessa ei pitäisi olla.” H3

”No kysymällä, haastattelemalla, ja joskushan se voi viedä kuten sanoin, että useamman käyntikerran ennen kuin ihminen uskaltaa siitä puhua.” H9

Tutkimuksissa on todettu, että lähisuhdeväkivaltatapauksen tunnistaminen on vaikeaa ilman rutiininomaisia kyselyjä. Kartoitus- ja suodatinlomakkeiden tarkoituksena onkin selvittää asiakkaan lähisuhdeväkivaltakokemusten yleisyyttä, koetun väkivallan muotoja ja toistuvuutta sekä avuntarvetta. Hyvänä esimerkkinä on MARAK-riskinarviointilomake, jonka kysymysten avulla kartoitetaan kokijan elämäntilannetta sekä koetun väkivallan ulottuvuuksia. (Notko ym. 2011; Piispa & October 2017.) Vaikka kysyminen väkivallasta ja sen mahdollisuudesta on tunnistamisen kannalta olennaista, ajatellen myös intuitiivisten keinojen olevan yhtä tärkeitä lähisuhdeväkivallan monimuotoisuuden tunnistamisen kannalta. Esimerkiksi Piispa (2008) ja Husso (2003) tuovat ilmi fyysisen väkivallan olevan läsnä, vaikka sitä ei tosiasiallisesti tapahtuisikaan, mikäli se aiheuttaa väkivallan kokijassa pelkoa. Fyysisen ja henkisen väkivallan erottelu toisistaan on tämän takia hyvin ongelmallista, sillä on vaikeaa määritellä sellaista fyysistä väkivaltaa, joka ei olisi henkisesti vahingoittavaa. Vastaavasti, on vaikeaa määritellä sellaista henkistä väkivaltaa, jolla ei olisi fyysisiä vaikutuksia. (Piispa 2008, 118; Husso 2003, 47.)

Halusin selvittää vielä erikseen, miten ei-fyysinen lähisuhdeväkivalta tunnistetaan. Aineistossa korostui yleisesti työntekijöiden intuitio vaistota lähisuhdeväkivallan mahdollisuus asiakkaan olemuksesta, tavasta puhua tai annetuista vihjeistä, jonka jälkeen keskustelua on lähdetty viemään lähisuhdeväkivallan suuntaan, esimerkiksi kysymällä, miten parisuhde voi sekä pysähtymällä kuuntelemaan asiakkaan kertomusta. Haastavinta ja yllättävintä ei-fyysisen lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa tuntui kuitenkin olevan se, miten ”siitä löytyy jatkuvasti uudenlaisia muotoja” (H6) tai siinä, missä menee riidan ja väkivallan raja, ja miten ne erotetaan toisistaan.

”Kun puhutaan henkisestä väkivallasta, niin sen rajan vetäminen on joskus hieman haastavaa, että mennäänkö rajan yli vai pysytäänkö vielä normaalissa.” H8

Taulukko 3. Tunnistaminen käytännön työssä

Teema	Merkitysyksiköt	Alakategoria	Kategoria
Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen	Palvelutarpeenarvio lomake THL:n suodatinlomake Kysyminen suoraan	Konkreettinen	Tunnistaminen käytännön työssä
	<ul style="list-style-type: none"> • Ahdistus • Masennus • Itkuisuus • Epämääräinen paha olo • Pelot • Oudot menot • Epäröinti • Sitoutumaton työskentelyyn • Luottamuksen puute • Työntekijän vaisto 	Intuitiivinen	

Väistö –hankkeen juurtuminen työn käytäntöihin

Käsitykset lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissä ovat pitkälti Väistö –hankkeen aikaansaannosta. Haastateltavat kokivat, että Väistö –hanke on luonut pohjan lähisuhdeväkivallan parissa työskentelylle kouluttamalla henkilöstöä sekä tarjoamalla työvälineitä tunnistaa ja ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi asiakkaiden kanssa. Väistö –hanke olikin kaikille haastateltaville nimenä tuttu. Myös Väistö –hankkeen aikana tavoitellut toimintamallit olivat haastateltaville tuttuja viimeistään siinä vaiheessa, kun kävimme niitä haastatteluiden aikana yhdessä läpi. Keskusteluissa haastateltavat kertoivat, miten toimintamallit elivät ja näkyivät hankkeen ollessa käynnissä. Hankkeen päätyttyä luodut toimintamallit alkoivat kuitenkin hiljalleen hiipua työntekijävaihdosten, resurssien ja työtehtävien rajausten seurauksena.

”Tämä [toimipiste] otti vastuun tästä väkivaltatyöskentelystä, niin siellä ... työntekijä teki sitä väkivaltatyötä ja teki myös sitä tekijätyöskentelyä jonkun verran, mutta sitten näitten YT:n myötä tuli se rajaus johdolta, että [toimipiste] ei jatka sitä työskentelyä väkivalta tapausten osalta, ellei siinä oo psykiatrissa problematiikkaa eli se heidän perustehtävänsä, mitä varten he ovat olemassa.” H1

”Ja tuota sitten tavallaan, mihinkä se jäi elämään, niin se jäi elämään tänne [toimipisteen] puolelle. Sosiaalipuolella se eli tietyn aikaa, ja se lähti hiipumaan. Täällä se silloin vielä eli, somatiikalla se tietysti eli tässä [toimipisteen] rinnalla jonkin verran. Mutta sitten tosiaan [toimipiste] toimi siinä koordinaattorina ja se toimi, sitten tuli meille YT:t, ja meille ilmoitettiin, että ei voi enää mitään muuta tehdä kuin lakisääteiset, eli meillä se tarkoittaa uhripalveluihin ohjaamista, ja sitä myöten tämä on koko homma hiipunut.” H8

Taulukko 4. Väistö –hankkeen juurtuminen työn käytäntöihin

Väistö –hanke	Merkitysyksiköt	Alakategoria	Kategoria
Toimintamallien juurtuminen	MARAK Yhteistyö Seulontamallit Trappan osittain	Yksittäiset toimintamallit	Ilmiön säännöllinen näkyminen omassa työssä
	Ei millään tavalla Kukaan ei vedä	Ei ole juurtunut	
	Tavallaan tunnistetaan ja keskustellaan, mutta ei oteta puheeksi	Keskustelun tasolla	
Onnistuminen	Seulontamallit	Lomakkeet	Kaksijakoisuus
	Ajatukset Puheeksi ottaminen	Tietoisuuden lisääminen	
	Turvakodin toiminta	Turvakodin profiili	
	Kolmannen sektorin palvelut	Kolmas sektori	
	Uhrin nostaminen	Uhripolku	
Epäonnistuminen	Ei selkeää epäonnistumista	Ei epäonnistumista	Yhteistoimintaneuvottelut
	Resurssit ja säästäminen Koordinaattorin puuttuminen Tekijätyö lapsen kengissä Organisaatio ei mahdollistanut toimintamallien käyttöä Haja-asutusalueen turvakotimalli	Resurssit Ajanpuute	
	Asiakas ohjataan nopeasti pois omasta työstä	Ammattitaito	
Toimintamallien kehittäminen	Tiedon jako ilmiöstä Ilmiön ymmärrys	Tietoisuuden lisääminen	Vanhojen jo luotujen toimintamallien päivittäminen uusien sijaan
	Moniammatillisuus	Yhteistyön kehittäminen	
	Tekijätyö Väkivaltatyön koordinaattori Ei keksitä pyörää uudelleen	Toimintamallien päivittäminen	
	Johdon sitouttaminen Koulutus	Koulutus & sitouttaminen	

Taulukkoon 4. olen koostanut Väistö –hankkeen juurtumisen työn käytäntöihin. Olen jakanut Väistö –hankkeen teemoittain toimintamallien juurtumiseen, onnistumisiin, epäonnistumisiin sekä kehittämisehdotuksiin. Käsitteet siitä, miten toimintamallit ovat juurtuneet oman toimipaikan käytäntöihin, vaihteli. Jaoin toimintamallien juurtumisen merkitysyksiköiden perusteella seuraaviin kategorioihin: *yksittäisiin toimintamalleihin, ei ole juurtunut* tai juurtuminen on *keskustelun tasolla* ja edelleen *ilmiön säännölliseen näkymiseen omassa työssä* -kategoriaan. Toimintamallit käsitettiin sitä enemmän juurtuneiksi käytäntöihin, mitä enemmän työskenneltiin lähisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön kanssa. Esimerkiksi lapsiperhepalveluissa käsitys toimintamallien juurtumisesta oli se, että

ne eivät olleet juurtuneet lainkaan tai heikosti. Ilmiönä lähisuhdeväkivalta kyllä tunnustetaan, mutta sen ajatellaan jäävän sellaiselle tasolle, jossa väkivalta hyväksytään hiljaa, mutta siihen ei tohdita puuttua.

”...tietynlainen pelko ottaa puheeksi, että se tavallaan ehkä tunnustetaan ja vähän työkavereiden kanssa pohditaan, että onpas rajua tai kylläpä toinen puhuu toiselle pahasti tai mitenkä se lasten tukistaminen, kaikki tämmöinen, luunapit ja nämä, niin ne vaan jatkuu ja jatkuu, että kukaan ei uskalla siihen oikeastaan oikeasti puuttua ja kyseenalaistaa sitten esimerkiksi isän toimintaa.”

Haastattelunumero jätetty pois yksityisyyden suojan takaamiseksi.

Aineistossa oli yksimielisyyttä MARAK-työryhmien, seulontamallien ja yhteistyön juurtumisen suhteen. Haastateltavat olivat tyytyväisiä yhteistyön kehitykseen, joka on saanut antinsa nimenomaan hankkeen aikana perustetuista työryhmistä, joihin myös kolmas sektori tuli osalliseksi. MARAK:n lisäksi Väistö –hankkeen aikana perustettiin Läpsy-työryhmä (perhe- ja lähisuhdeväkivallan maakunnallinen ehkäisytyöryhmä), joka kokoontuu 2–4 kertaa vuoden aikana, jonka tarkoituksena on muun muassa arvioida palveluverkoston toimivuutta. Trappan-menetelmän ajateltiin olevan edelleen käytössä lastensuojelussa sekä turvakodilla vielä osittain, mutta minkäänlaista varmuutta Trappanin juurtumisesta ei voida kuitenkaan tehdä, sillä kukaan haastateltavista ei itse työskennellyt lastensuojelussa. Trappan-menetelmä on tarkoitettu perheväkivaltaa kokeneiden tai sille altistuneiden lasten kriisikeskustelujen tueksi (Hankeraportti 2015). Hankkeen toimintamallien juurtumisessa oli myös jonkun verran epäselvyyttä haastateltavien välillä. Aineistosta ilmeni esimerkiksi, että osalla työntekijöistä on sellainen käsitys psykiatrian tehostetusta avohoidosta, jossa tehostettu avohoito vastaisi edelleen väkivaltatyöstä keskussairaalan osalta. Osalla oli sen sijaan käsitys siitä, että yhteistoimintaneuvotteluiden tuloksena, tehostetulta avohoidolta vietiin lähisuhdeväkivaltatyön resurssi pois, ja vastedes tehostetun avohoidon henkilökunnan tulee keskittyä heidän perustehtäväänsä.

Väistö –hankkeen onnistumiset voidaan jakaa *seulontamalleihin*, kuten minimittariin, *ilmiön tietoisuuden lisäämiseen*, *turvakodin profiilin parantamiseen*, *kolmanteen sektoriin* sekä *uhripolon luomiseen*. MARAK:n juurtuminen osaksi Siun Soten käytäntöjä nähtiin yhtenä hankkeen onnistumisista. Toisaalta osan MARAK-ryhmistä ajateltiin olevan *”tekohengitys vaiheessa”*, kun psykiatrisen tehostetun avohoidon resursseja vähennettiin yhteistoimintaneuvottelujen seurauksena. Aineistossa tuotiin esiin, että osa työntekijöistä luulee, ettei MARAK-kokouksia enää järjestettäisi ja toiminta sen osalta olisi kokonaan lopetettu. Siten hankkeen onnistumisia voisi luonnehtia kaksijakoisiksi, sillä hankkeen onnistumiset eivät ole tavoittaneet kaikkia Siun Soten työntekijöitä.

”Ne kyllä koko ajan tuolla pikkuisen tän MARAK:n osalta puhisee, että siitä kysellään ja jotkut kehittelee työpaikoilleen ohjeistuksia tästä, vaikka sitten osalta luullaan, että se on kokonaan kuollut ja kuopattu, että se vähän vaihtelee, mutta se on ehkä semmoinen, mikä näistä on pysynyt eniten.” H6

”Tuntuu tällöinen luulo/ huhu kiertävän, että ihmiset joskus ääneen ihmettelee, että onks se MARAK-ryhmä vielä olemassa.” H1

Hankkeen aikana organisaatioon tuodut lomakkeet eivät myöskään ole yhdenmukaiset eikä yhteisesti käytössä, vaan kukin toimipaikka muovaa lomakkeita oman yksikkönsä käytäntöihin sopivaksi. Kuten aiemmin mainittua, osan haastateltavien työkäytäntöihin ei automaattisesti kuulu kysymykset lähisuhdeväkivallasta. On tietysti hyvä, että lomakkeita muovataan itselleen sopivaksi, mutta esimerkiksi THL:n ylläpitämässä Sosmeta -palvelussa (Sosiaalihuollon asiakirjarakenteiden ja metatiedon palvelu) on esimerkkejä asiakaskirjarakenteista sekä siitä, mitkä asiakkaan tiedoista ovat kirjauksissa pakollisia.

”Mietin just sitä, että ehkä noiden kartoituslomakkeiden ja muiden tällöinen yhdenmukaistaminen, että meillä olisikin käytössä. Nythän meillä on käytössä kaikki THL:n kaavakkeet ja me sieltä itse valikoitais niitä, mutta et olisiko sitten jatkossa enemmän niitä lomakkeita, mitkä on kohdennettu juuri näihin, ja työntekijä tietäis, että okei nyt otan tämän, koska tässä kaavakkeessa tämä asia tulee jollain tavalla esille.” H2

Hankkeen epäonnistumisten luokittelussa oli hieman ristiriitaisuuksia, sillä toisaalta mitään selkeää epäonnistumista ei nähty tai mainittu. Haastateltavat käsittivät, että Väistö –hankkeen aikana tehtiin todella paljon hyvää työtä, mutta osa tavoitteista oli niin kunnianhimoisia, että ne jäivät toteutumatta. Toisaalta ajateltiin, että toimintamallit jäivät toteutumatta tai hiipuivat ajan mittaan resurssien ja ajanpuutteen vuoksi. Käsitteet siitä, ettei organisaatio anna mahdollisuutta toteuttaa toimintamalleja liittyvät jo aiemmin aineistoesimerkeissäkkin mainittuihin yhteistoimintaneuvotteluihin, joiden myötä työtehtäviä rajattiin. Hankkeen epäonnistumiset olen siten jakanut kahteen kuvauskategoriaan *resursseihin* ja *yhteistoimintaneuvotteluihin*, sillä näiden tekijöiden rooli hankkeen epäonnistumisissa oli selkein. Esimerkiksi väkivaltatyön koordinaattorin puuttuminen käsitettiin yhtenä hankkeen epäonnistumisista, mutta myös tärkeänä osana toimintamallien kehittämistä. Väkivaltatyön koordinaattorin nähtiin olevan yksi avaintekijöistä lähisuhdeväkivaltatyön juurruttamisessa. Koordinaattorin

tehtäväksi käsitettiin yleisesti vastuu lähisuhdeväkivaltatyön avopalveluista. Koordinaattorin ajateltiin olevan henkilö, joka pystyisi konsultoimaan ja tapaamaan asiakasta lähisuhdeväkivalta tapauksissa, ja jonka kautta asiaa voidaan viedä eteenpäin. Väistö –hankkeen päättyessä kuntatalouden tilanne oli kuitenkin niin tiukka, ettei väkivaltatyön avopalveluihin voitu palkata uutta työntekijää. Hankkeen aikana luotua mallia väkivaltatyön avopalveluista ei voitu siten toteuttaa. (Hankeraportti 2015, 52.) Nyt koordinaattorin puuttuessa työntekijät eivät tiedä, minne tai kehen olla yhteydessä, jolloin kynnyks puuttua väkivaltaan kasvaa.

”Siinä pitää olla selkeästi semmoinen vastuutaho elikkä joka koordinoi sitä.” H3

”No ehdottomasti se, että siinä pitää olla joku ihminen, jolla on oikeasti aikaa ja mahdollisuus vetää tätä kuviota.” H8

”Nyt ei tiedetä, mihin olla yhteydessä, nyt kysellään, toimiiko tämä MARAK vielä. Ja sen huomaa MARAK:n tilastoista, ne on laskenut ja tällä hetkellä Joensuun MARAK:n, niin ei sieltä taida mistään muualta tällä hetkellä tulla, kun turvakodilta.” H8

Aineistossa nousi esille myös seikkoja, joissa sosiaalipäivystyksen, vastaanottokodin ja turvakodin pitäisi olla saman katon alla, kuten sosiaalipäivystyksen ja turvakodin suhteen oli alun perin suunniteltu. Sosiaalipäivystys olikin hankkeen jälkeen jonkun aikaa samoissa tiloissa Joensuun turvakodin kanssa (ks. esim. Ollila ym. 2019, 107–108), kunnes se muutti samoihin tiloihin yhteispäivystyksen kanssa. Aineistossa erottuikin ajatus siitä, että hankkeen aikana kaavailtu perhe- ja lähisuhdeväkivallan palvelu- ja osaamiskeskustoiminnan käynnistäminen oli näennäisesti kaunis ajatus, mutta käytännössä mahdotonta toteuttaa, sillä sosiaalipäivystyksen pitää olla samoissa tiloissa yhteispäivystyksen kanssa (STM Kuntainfo 2018). Ajatukset ovat yhteneväiset myös haja-asutus turvakotimallin suhteen, joka toisaalta voidaan nähdä yhtenä hankkeen epäonnistumisena. Malli kuitenkin nähdään suhteellisen tarpeettomana, sillä Joensuun turvakodin asiakaspaikat ovat harvoin täynnä, turvakodille pääsee helposti myös välimatkan päästä, ja jos ajatellaan, että pienelle paikkakunnalle perustettaisiin etäturvakoti, miten voidaan varmistaa siellä olevien henkilöiden turvallisuus väkivallan tekijältä.

Haastatteluiden aikana esiin nousi myös keskustelu tekijätyöstä, jota en ollut osannut ottaa tutkielmaani suunnitellessa huomioon, vaan rajasin aiheeni puhtaasti kokijälähtöiseksi. Tarkoitin tekijätyöllä lähisuhdeväkivaltatyötä, jossa työskennellään väkivaltaisesti käyttäytyneen osapuolen kanssa. Väkivallan tekijän parissa tehtävällä työllä tähdätään väkivallan tekijän henkilökohtaiseen

muutokseen (Holma & Nyqvist 2017, 120). Olisikin väärin jättää tekijätyö tulosten ulkopuolelle, sillä se käsitettiin tärkeäksi osaksi niin lähisuhdeväkivalta ilmiötä kuin ilmiöön liittyviä ehkäiseviä käytäntöjä. Tekijätyö nousi esiin lähinnä niiden haastateltavien kohdalla, joilla oli kokemusta nimenomaisesta työskentelystä, mutta otin asiakseni kysyä edes kerran jokaiselta haastateltavalta, miten he käsittävät tekijätyön. Lähtökohtaisesti haastateltavat olivat huolissaan siitä, ettei Pohjois-Karjalan alueella ole palveluita tekijöille, keiden voidaan ajatella olevan lähisuhdeväkivallan juurisyy. Toisaalta käsite 'juurisyy' voi olla hieman liioiteltu, sillä väkivaltaiseen käytökseen liittyy useita eri syitä, joista moni on ylisukupolvisia. Pohjois-Karjalan alueella tekijätyötä tehdään haastateltavien mukaan tällä hetkellä Kriisikeskuksella. Myös psykiatrian tehostetussa avohoidossa tekijöitä kohdetaan noin kerran kuukaudessa. Tekijätyön puuttuminen alueelta nähtiin Väistö –hankkeen epäonnistumisena, mutta myös Tulevaisuuden sote-keskus hankkeen kehittämiskohteena. Haastateltavat toivoivatkin tekijätyön aseman parantumista, resursseja ja työntekijää, joka pystyisi vastaamaan tekijätyöstä.

”Missä ei onnistuttu, jos sitä ajatellaan, niin se tekijätyöhän on ihan lapsenkengissä, se ei saanut sitä asemaa, mikä minun mielestä olisi pitänyt olla.” ”Ilman muuta siis ensimmäisenä nostan sen tekijätyön, eli se on ihan selkeästi silleen, että jo silloin Väistö -hankkeessakin oli, että jos myösaadaan tekijätyö jollakin tavalla pysähtymään siihen omaan toimintaan, että se lopettaisi sen tekonsa myös seuraavalla kerralla eikä se vaan jatku ja jatku, ja kohde vaan vaihtuu.” H7

Tekijätyö koettiin haastavampana kuin työskenteleminen lähisuhdeväkivallan kokijan kanssa, sillä työntekijän tulee osata erotella tekijä ja teot toisistaan. Toisaalta työskentelyyn lähisuhdeväkivallan molempien osapuolten kanssa, niin tekijän kuin kokijan, liittyy paljon erilaisia, mutta myös samantyyppisiä tunteita, joista häpeä ja syyllisyys ovat päällimmäisiä kummallakin osapuolella.

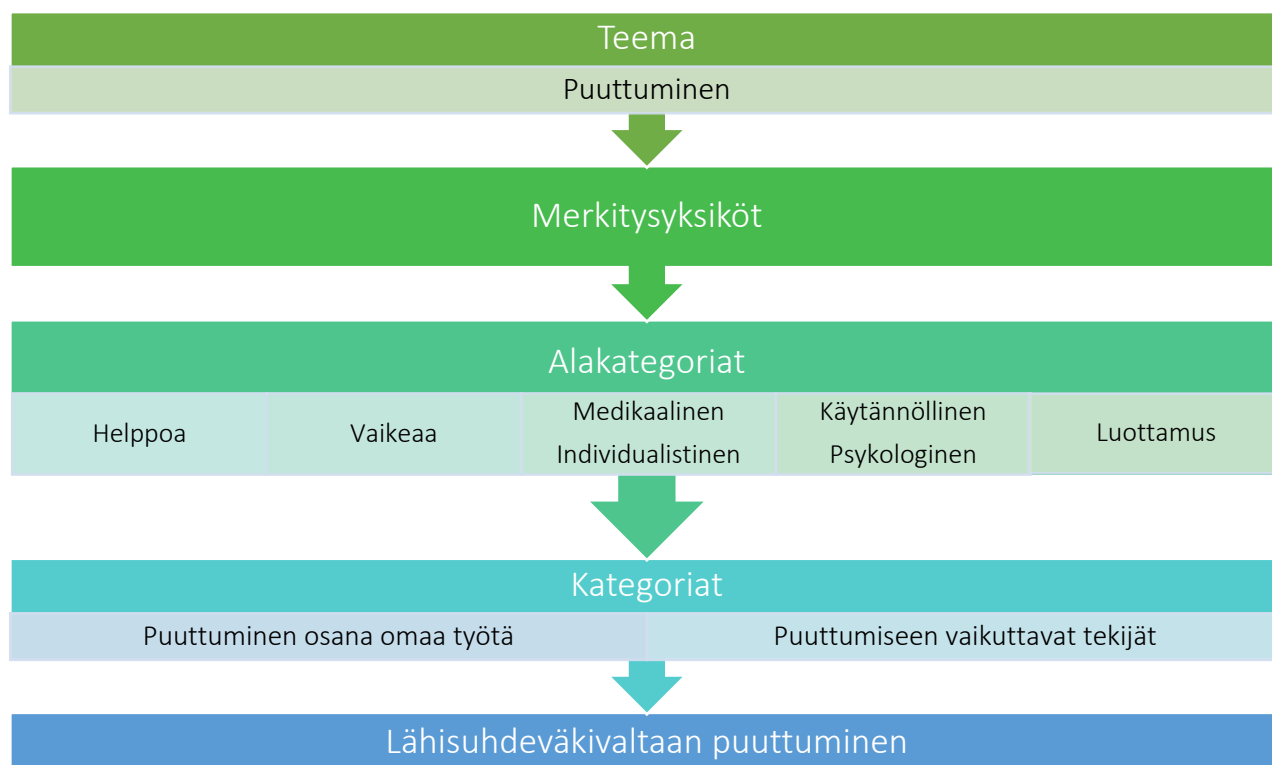
”Tietysti tekijätyössähä se toki on sitte, samoja tunteitahan siellä pyörii, mut siinä taas on se, mitenkä pystyy hyväksymään sen ihmisen heikkouksineen ja tekoineen, mut sitä tekoa itsessään ei voi hyväksyä, et se välittyä asiakkaalle oikein.” H1

Tulevaisuuden sote-keskus hankkeelta haastateltavat toivovat, että vanhoja jo luotuja ja hyväksi havaittuja toimintamalleja päivitetäisiin ja otettaisiin käyttöön uudelleen sen sijaan, että *pyörää keksittäisiin uudelleen*. Uudelta hankkeelta haastateltavat toivovat tietoisuuden lisäämistä, yhteistyön kehittämistä, toimintamallien päivittämistä sekä koulutusta ja sitoutumista lähisuhdeväkivallan

vastaiseen työhön. Erityisesti haastateltavat toivoivat johdon sitoutumista, ja toimivan siten esimerkkinä lähisuhdeväkivallan vastaisen työn juurruttamisessa.

6.2 Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen

Tässä luvussa käsittelen haastateltavien käsityksiä siitä, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta syntyy siten kaksijakoinen kategoriakuvaus, jossa yhtäältä käsitellään puuttumista osana omaa työtä sekä puuttumiseen vaikuttavia tekijöitä. Huomasin tarkentavan tutkimuskysymykseni, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan, olevan hieman epätarkka. Tutkimuksen edetessä huomasin, miten haastateltavat käsittivät tunnistamisen ja puuttumisen usein samojen merkitysyksiköiden alle, joten varsinaiseen raporttiin kysymystä tuli tarkentaa. Tutkielman ja analyysin edetessä kysymykset, miten lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen koetaan osaksi omaa työtä ja mitkä tekijät vaikuttavat puuttumiseen, olivat lopulta tutkimustehtäväni kannalta olennaisimmat kysymykset, ja jotka yhdessä vastaavat kysymykseen siitä, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan. Käsittelen näiden kysymyksien vastauksia tässä luvussa, joista syntyi kuvauskategoria lähisuhdeväkivallan puuttuminen. Kuvauskategorian rakentuminen on esitetty kuviossa 4.

Kuvio 4. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen

Puuttuminen osana omaa työtä

Olen jakanut taulukkoon 5. lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen kahteen alakategoriaan: helppoon ja vaikeaan, jotka muodostavat kategorian *puuttuminen osana omaa työtä*. Haastateltavista ne, joiden mielestä lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen oli helppoa, työskentelivät säännöllisesti lähisuhdeväkivallan parissa, jolloin puheeksi ottaminen kuuluu työhön, ja useimmiten he olivat oman yksikkönsä MARAK-yhteyshenkilöitä. Lähisuhdeväkivallan ajateltiin olevan myös osa ihmisen elämää, ja lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen tulisi tällöin olla myös yhtä helppoa kuin esimerkiksi päihteistä kysymisen. Lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen osana työn rutiineja, sekä kartoitus- ja suodatint lomakkeiden hyödyntäminen puheeksi ottamisen tukena, konkretisoi asiakkaille samalla ilmiön merkitystä ja yleisyyttä. Työntekijän rutiininomainen ja neutraali suhtautuminen lähisuhdeväkivaltaan poistaa ilmiön aiheuttamaa stigmaa, ja auttaa siten asiakkaita löytämään sanoja kokemuksilleen. (Brusila 2008, 54.)

”Kyllä se on pääsääntöisesti helppoa, ja se kuuluu ihan kuvioon.” H3

”No mä en henkilökohtaisesti koe sitä sen kummempaan kuin mitä muuta hyvänsä, jos mä uskallan kysyä päihteistä tai kaikesta muusta, niin miksen minä kysyisi väkivallasta, koska se on ihmisten elämää, ei sen kummempaa.” H9

Sen sijaan aineistosta ne haastateltavat, jotka kokivat puuttumisen vaikeaksi, eivät työskennelleet lähisuhdeväkivallan parissa säännöllisesti. Tällöin puuttumista usein myös suunnitellaan enemmän etsimällä oikeaa aikaa ja paikkaa ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi.

”Se pitää kyllä miettiä etukäteen, kuka, missä tilanteessa, ja se kyllä työpaikalla niinku sovitaan, jos pääsee siihen tilanteeseen, kuka ottaa puheeksi, millä tavalla ottaa ja sattuuko sinä työvuoron aikana hyvä, vai tuleeko seuraava.” H4

”Jotenkin itse olen kokenut, että kun se on niin arka aihe, niin jotenkin siihen pitäisi löytää ne oikeat kysymykset tai oikea lähestymistapa, että se ei ole, ettei siitä vaan tule syyllistävää tai jotenkin...” H2

Taulukko 5. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen

Teema	Merkitysyksiköt	Alakategoria	Kategoria
Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen	Pääsääntöisesti helppoa Kuuluu työhön	Helppoa	Puuttuminen osana omaa työtä
	Ei ole helppoa <ul style="list-style-type: none"> • Persoona kysymys • Pitää miettiä etukäteen, kuka puuttuu 	Vaikeaa	
	Koulutus ja kokemus Aika Tietoisuus ilmiöstä	Medikaalinen	Puuttumiseen vaikuttavat tekijät
	Auttamistyö	Individualistinen	
	Vaisto Koulutus ja kokemus Tietoisuus ilmiöstä Pelko	Käytännöllinen	
	Auttamistyö Ylisukupolvisuus	Psykologinen	
	Luottamus	Luottamus	

Puuttumiseen vaikuttavat tekijät

Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta (taulukko 5.) muodostui toinen kategoria *puuttumiseen vaikuttavat tekijät*, joista syntyi Virkin ym. (2011) käyttämän kehysanalyysin avulla seuraavat alakategoriat: *medikaalinen, individualistinen, käytännöllinen ja psykologinen kuvauskategoria*. Medikaalisessa kategoriassa puuttumiseen vaikuttaa koulutus ja kokemus, aika sekä tietoisuus ilmiöistä. Aineistossa korostui, toisaalta puolin ja toisin, mutta lopulta sosiaalialan näkökulmasta tarkasteltuna käsitys siitä, että terveydenhuollon ammattilaiset keskittyvät usein hoitamaan asiakkaan vaivoja sen sijaan, että tarkasteltaisiin asiakkaan kokonaistilannetta. Virkin ym. (2011, 283) medikaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna lähisuhdeväkivaltaan puuttumista rajoittaa se, miten lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen vaatisi väkivallan näkemistä lääketieteellisenä ongelmana sekä erikoissairaanhoidon asiana. Medikaalisessa näkökulmassa nousee esille kuitenkin vaatimukset oireiden homogeenisuudesta, mikä hankaloittaa lähisuhdeväkivallan monimuotoisuuden tunnistamista. (Emt., 283) On kuitenkin tärkeä huomata, että aineistossa ei niinkään huomioitu sitä, mitkä tekijät vaikuttavat omaan puuttumisalttiuteen, vaan puuttumiseen vaikuttavia tekijöitä käsiteltiin yleisellä tasolla. Ongelmana ei myöskään ole se, etteikö lähisuhdeväkivaltaa nähtäisi erikoissairaanhoidon asiana, vaan se, ettei puuttumiselle ole aikaa tai riittävää osaamista.

”...terveydenhuollossa aika huonosti, mä sanon huonosti, lähisuhdeväkivalta niin kun huomioidaan, tai minä sanoisin jopa näin, että uskalletaan huomioida. Että sosiaalityössä tämä on, kun miettii niitä menneitä vuosia, niin se sosiaalityöhön kuuluu kattavasti, kokonaisuus huomioidaan aina asiakkuuksissa, mutta terveydenhuolto katsoo sen yhden siivun, niin tuota kärjistetysti, voit laittaa tämän jos haluat sinne, niin tuota turha on hoitaa yhtä oiretta tai vaivaa, kun se pitää kokonaisuus katsoa, mistä se esimerkiksi tämä ahdistus johtuu, että ei hoideta pelkkää ahdistusta, vaan se mitä sieltä taustalta löytyy ja sitten hoitaa myöskin ne asiat, tai ohjata eteenpäin.” H3

”Voi olla, että hakeudutaan terveydenhuoltoon, vaikka erinäisistä vatsakivuista, ja voi olla muita tällöisiä vaivoja, ahdistusta, masennusta ja sitten haetaan siihen oireeseen apua, mutta ei saada apua siihen syhyyn, että siksi se olisi tavallaan tärkeä kysyä kaikilta asiakkailta, aika lailla kaikissa palveluissa, että vaikuttaako siellä taustalla tää lähisuhdeväkivalta.” H6

Individualistisesta kategoriasta, kuten Virkki ym. (2011) sen määrittelevät, ei löytynyt juurikaan yhtymäkohtia omaan aineistooni, sillä haastateltavat kokivat lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen aivan yhtä tärkeäksi kuin puuttumisen mihin tahansa sosiaaliseen ongelmaan. Haastateltavat eivät esimerkiksi ajatelleet lähisuhdeväkivallan kuuluvan pelkästään osapuolille itselleen, eivätkä siten määritelleet ongelmaa yksilölliseksi, jota ei pystyisi määrittelemään sosiaalisista tai terveydellisistä lähtökohdista. Sen sijaan haastateltavat ymmärsivät, miten väkivallan kohteeksi joutuminen haavoittaa, vaikuttaa toimintakykyyn ja mahdollisuuksiin. (vrt. Virkki ym. 2011, 284.) Toisaalta, kuten individualistisessa kehityksessä korostuu yksityisyyden kunnioittaminen ja ajatus siitä, että kysyminen lähisuhdeväkivallasta olisi loukkaavaa, haastateltavat ymmärsivät, miksi lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ymmärretään helposti yksityisasioihin puuttumiseksi.

”Niin no tietysti itseän en tietysti ajattele, et siinä olis mitään perheen yksityisyyttä, että jos aatellaan, et meillä on perhe, niin jos mulle tulee viranomaisena tietoon, että perheessä on väkivaltaa, niin sehän on jo lastensuojeluilmoitus.” H1

”Ihminen ei yleensä lähde kauhean mielellään tekemään muutoksia elämäänsä, jos ne tulee ulkopuolelta ne muutostarpeet, että hänen täytyisi ite sisäistää se, ettei tämä voi näin jatkua, ja toisaalta meidän pitää myös hyväksyä se, että niinku kaikki ei välttämättä halua muutosta, et he halua jäädä siihen vaaralliseenkin suhteeseen.” H6

Yleisellä tasolla tarkasteltuna, käytännöllisessä kategoriassa oli eniten yhtymäkohtia Virkin ym. (2011) kehysanalyysin kanssa. Kuten Virkki ym. (emt., 283) määrittelevät tutkimuksessaan käytännöllisen kehyksen viittaavan lähisuhdeväkivalta kysymysten käsittelemistä konkreettisten käytäntöjen näkökulmasta, myös aineistossa käsitettiin, että lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen vaikuttaa toimivien käytäntöjen puuttuminen. Oleellisena ongelmana nähtiin esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden asiakkaiden jatkohoidon järjestäminen. Lisäksi puuttumiseen vaikuttaa eri sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteiden aukot, asiakastietojärjestelmät eivät esimerkiksi keskustele keskenään, kuntien väliset erot käytännöissä sekä pysyvien toimintamallien puute. Vastuunjaon epäselvyys ja tiedon puute käsiteltävästä ilmiöstä nähtiin myös tekijöinä, jotka vaikuttavat lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. (ks. myös Virkki ym. 2011, 283.) Näiden tekijöiden lisäksi vaisto, pelko ja ammattitaito ovat käytännöllisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat lähisuhdeväkivallan puheeksi ottoon.

”Työntekijän oma kokemus tästä aihealueesta, siis lähisuhdeväkivallasta, onko sitä tai onko jo jotain jossakin vaiheessa elämää itsellään, lähipiirissä tai jossain muussa ollut sitä, että miten lähelle tavallaan se on tullut omaa itseään, niin silloin se ehkä se puuttuminen on helpompaa.”
H7

”No tuota siis, mun mielestä yksi tekijä on se, että on koulutuksen puute ja sitten se, että tällä hetkellä, kun tämä pakka on levinnyt, niin se pelko, että jos mä tunnistan ja jos siinä onkin väkivaltaa, niin mitäs sitten. Ei ole selkeätä uhripolkua, miten pitäisi toimia, tai se on, mutta sitä ei ole pidetty yllä. Se pelko siellä on tällä hetkellä.” H8

”Joo, ehkä semmoinen työntekijän kokemattomuuskin totta kai vaikuttaa siihen tunnistamiseen, ja oma elämä, että tavallaan kun on vähän vanhempaa työväestöä, ketkä on kokeneita, ketkä haistaa tilanteet paljon herkemmin, ja sitten on tällaisia työntekijöitä, ketkä on vaikka juuri valmistunut koulusta ja he tarvitsisi hirveästi siihen juurikin niitä lomakkeita ja sitä semmoista... Tietysti ehkä just sitten palaan siihen, että meillä pitäisi olla yhtenäisemmät Siun Soten tällaiset toimintamallit/kaavakkeet.” H2

”Tässä nyt eka rajoittaa sitten, että meillä ei nuo järjestelmät keskustele keskenään.” ... ”Niin jotenkin tää tiedonkulku on se ehkä, että jos vaikka asiakas on hakeutunut turvakodille, ja se on minun asiakkuudessa ollut, niin se ei välttämättä kulje se tieto.” H2

Psykologisessa kategoriassa yhdistyy puolestaan tekijät, jotka yhtäältä tukevat puuttumista, mutta toisaalta vaikuttavat puuttumiseen. Psykologinen kategoria kuvaa tilanteita, joissa asiakas ei halua turvautua annettuun apuun, vaan palaa väkivaltaiseen suhteeseen. Lisäksi psykologinen kategoria avaa väkivallan kohtaamisen mahdollisuuksia merkittävästi, mutta lähisuhdeväkivaltaan suhtaudutaan kuitenkin kaksijakoisesti. Ajatellaan esimerkiksi, että väkivaltakokemusten tulisi olla intervention tai hoidon kohteena. Toisaalta saatetaan kuitenkin ajatella traumaattisen kokemusten aiheuttavan enemmän haittaa kuin hyvää. Pelätään, että asiakkaan asioihin sekaantuminen ja kipeiden asioiden läpikäyminen traumatsoi asiakkaita uudelleen. Psykologinen kategoria siten mahdollistaa väkivallan haavoittuvuuden ymmärtämisen relevanttina hoidon ja intervention kohteena, mutta toisaalta väkivallan puheeksi ottaminen sivuutetaan ”haavojen aukeamisen pelossa”. (Virkki ym. 2011, 285.) Eri-tyisesti aineistosta nousi esiin, ettei haasteena ole niinkään lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen, vaan itse auttamistyö ja lähisuhdeväkivalta ilmiöön yleisesti yhdistetty ylisukupolvisuus. Haastateltavat käsittivät hankalaksi puuttua sellaisiin lähisuhdeväkivalta tapauksiin, joista on kulunut jo aikaa, ja joissa väkivalta on siirtynyt sukupolvelta toiselle.

”Jos se on jo ylisukupolvista, et sitä on jo lapsuudessa nähty, se malli on ollu, että vanhemmat on ollu väkivaltasia keskenään tai jompikumpi vanhemmista on toista kohdellu väkivaltaisesti ja sitte omassa parisuhteessa, niin se on vaikee siihen, tai miten voi puuttua tai mikä on se vaikuttava tapa.” H1

”Jos mietin niitä asiakkaita, jos se on jotenkin ihan lähihistoriaa tai ihan siinä vasta tapahtunut siihen on paljon helpompi puuttua, mutta sitten taas, jos asiakas kertoo lapsuudessa tapahtuneita asioita ja ikää on nyt 60 ja plus, niin kylläpä tuntuu tosi vaikealta puuttuu siihen, että kannattaako avata vanhoja haavoja, vai. Ne mie koen vähän hankalaksi, jos asioista on tapahtunut jo aikaa, ja ne on kerinnyt jo mielessäkin muistotkin muuttaa sitä tapahtuma sarjoja, niin ne on mun mielestä ollut vaikeita.” H5

”...sitten on niin vaurioituneita ne ihmiset monesti psyykkisesti, että ei haluta, se jollain tavalla koetaan ihan normaalina. Vaikeinta on joskus se auttamistyö.” H9

Viimeiseksi puuttumiseen vaikuttavista tekijöistä aineistosta nousi esille luottamus. Haastateltavat kokivat, että ennen kuin lähisuhdeväkivalta voidaan ottaa puheeksi, tarvitaan luottamuksellinen asiakassuhde. Luottamus on olennaista, jotta asiakas rohkenee kertoa koetusta tai tehdystä väkivallasta. Työntekijältä saatetaan myös edellyttää, että asiasta ei kerrota eteenpäin etenkään tekijälle, jos

kertojana on kokija. Lähtökohtaisesti vaitiolovelvollisuus sitoo työntekijää siihen, että asiakkaan asioita ei viedä eteenpäin ilman asiakkaan suostumusta (Asiakaslaki 2000/812, 14–15 §). Toisaalta työntekijän ja asiakkaan väliseen luottamukseen vaikuttaa heidän keskinäinen suhteensa huolimatta siitä, mitä lainsäädännössä määrätään vaitiolovelvollisuudesta. Ajattelen, että asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen vaikuttaa henkilökemiat ihan yhtä paljon kuin muissakin ihmissuhteissa sekä se, kokeeko asiakas, että työntekijä ymmärtää häntä. Lisäksi on muistettava, että asiakkaan ja työntekijän välinen suhde rakentuu keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jossa yhdistyy myös yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset tekijät (Pohjola 2010, 52). Aineisto herättää myös ristiriitaisia ajatuksia luottamuksesta ja sen säilyttämisestä, jos koetusta tai tehdystä väkivallasta kertoo sellainen henkilö, jonka perheeseen kuuluu alaikäisiä lapsia.

”...luottamuksellisesti voi puhua tietenkin, että jos asiakas kertoo jotakin, niin se on luottamuksellista, ettei me sitten sitä kerrota esimerkiksi tälle toiselle osapuolelle. Luoda semmoinen turvallinen ilmapiiri, ehkä mä oon huomannut, että se semmoinen pelko siitä että, se asia tulee esille sille väkivallan tekijälle, niin se saattaa estää sitä puhumista, elikkä ajattelisin niin, et pitäisi luoda mahdollisimman turvallinen olo ja ilmapiiri tälle tuota väkivaltaa kohdanneelle osapuolelle.” H2

Mikäli viranomaiselle tulee tietoon tapaus lähisuhdeväkivallasta perheessä, jossa on myös alaikäisiä lapsia, viranomainen on lastensuojelulain 25 §:n mukaan velvollinen salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan asiasta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle (LS 2007/417). Asian tullessa ilmi lastensuojelunviranomaisille, asianosaisiksi kutsutaan lapsen lisäksi myös lapsen huoltajia, joilla molemmilla on lähtökohtaisesti oikeus saada tieto lastaan koskevasta asiasta (AL 2000/812, 11 §), ja lapsen vanhemmille tulee myös ilmoittaa tiedoksi, että ilmi tulleesta väkivaltatapauksesta tullaan tekemään lastensuojeluilmoitus. Näin ollen viranomaiset ovat velvollisia ilmoittamaan ilmi tulleesta väkivallasta myös mahdolliselle tekijälle, sillä oletuksella, että tekijä on toinen vanhempi tai muu lapsen huollosta vastaava henkilö eikä ole syytä epäillä, että tekijän osalta lapseen olisi kohdistunut henkeen tai terveyteen kohdistuvaa rikosta.

Käsiteltyäni lähisuhdeväkivaltaan puuttumista kokijan näkökulmasta, käsittelen aihetta vielä tekijätyön näkökulmasta, sillä aineiston myötä siitä tuli tärkeä osa vastauksiani. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen tekijätyön näkökulmasta, työtä luonnehtii lähtökohtaisesti luottamus asiakkaan ja työntekijän välillä, jotta tekijä ylipäätään kertoo väkivallasta. Kuten aiemmin mainittua, tekijätyössä on tärkeä ymmärtää, ettei tekijää lähdetä syyllistämään, vaan erotetaan henkilö tekojen takaa. Pyritään ymmärtämään ja hyväksymään ihminen teon taustalla ilman, että väkivallanteot hyväksytään.

Haastateltavat kokivat, että lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen tekijän kanssa on vaikeampaa kuin kokijan kanssa, ja puheeksi ottamista suunnitellaan enemmän. Toisaalta haastateltavilla on käsitys siitä, että lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen voisi vähentää jo itsessään väkivaltaa, mutta toisaalta asian esille nostaminen liian varhain voi myös keskeyttää asiakassuhteen.

”Ei se helpompaa ainakaan ole, mutta itse aina tavallaan vähän suojaa myös itteänikin, että oman tunteen kautta ’minusta vähän tuntuu, että sulla on semmosia toimintamalleja, mitkä liittyy tähän esimerkiksi henkiseen väkivaltaan’ ja antaa siitä esimerkki, että ’sä just äsken kerroit sitä, että sä huudat, korostat ääntä aina, niin se voi toisesta kokea, että se on henkistä väkivaltaa ja minä koen, että se raja ylittyy esimerkiksi tässä asiassa’... kun otin tämän puheeksi, niin se meidän työskentely loppui, eli kun meillä on vapaaehtoista tää työskentely, niin tavallaan sitten [asiakas] sanoi, että ’tämä oli tässä’. Pikkuhiljaa tapaamiset aina siirtyi ja tavallaan ja sitten se lopuksi, kun minä että mikä tässä oikeen mättää ja sanoi sitten, että ei enää koe saavani minulta tukea.” H7

*”Kun puutut uhriin, niin sulla on käden ulottuvilla jo silloin ne mahdolliset vammat. Sitten kun puutut tekijään, niin siihen on pakko ensiksi saada semmoinen tietynlainen yhteys, että sä pystyt suoraan kysymään tai suoraan puhumaan, koska monesti niissä on se, jos ne nyt tulisi vaikka vähän lastensuojelun velvoittamana, niin ne puhuu ***** suoraan sanottuna. ’En ole tehnyt sitä, en ole tehnyt tätä’ ja no paha sitä on mennä kieltämäänäkään, koska mitään faktaa ei ole, ja vaikka nyt olisikin. Ja sitten, kun niihin saa yhteyden, niin selkeästi sen huomaa, että kun se tulee se asia julkiseksi, niin se vähentää jo sitä väkivaltaa, se ei välttämättä lopeta, mutta vähentää.” H8*

Ajattelen, että lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisella voidaan lieventää ilmiöön yleisesti liitettyä stigmaa ja häpeää (ks. esim. Brusila 2008). Esimerkiksi ulkopuolisen väliintulo poistaa kokijan vastuun asiasta ilmoittamisen suhteen (Kaitue ym. 2007, 41). Tämän takia halusin tietää haastateltavien käsitykset siitä, miten puuttumisella voidaan lieventää lähisuhdeväkivaltaan liittyvää stigmaa. Vastauksissa korostettiin ilmiön yleistä ymmärrystä niin työntekijän kuin asiakkaan tasolla, mutta asiakastyössä ilmiö tulisi kohdata subjektiivisesti siten, että asiakas kokee, että hänet kohdataan yksilönä. Toisaalta ajateltiin, että lähisuhdeväkivallan rutinoituminen osaksi työntekijän käytäntöjä madaltaa asiakkaan kynnystä ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi. Myös ilmiöstä tiedottaminen ja faktapohjalla pysyminen sen sijaan, että todellisuutta pehmitettäisiin, nähtiin yhtenä keinona vähentää stigmaa. Suorilla, asiakasta kunnioittavilla kysymyksillä voidaan myös osoittaa, että lähisuhdeväkivallasta voi ja saa puhua (Brusila 2008).

”Varmaan siinähan se on se ymmärrys siitä niin uhrin kun tekijänkin asiaan liittyvästä häpeän psykologiasta täytyy puhua ja sitä kautta, sitä ei vaan käsitellä tällönsä ikään kuin ilmiönä, et siinä asiakastyöskentelystä löytyy sitten aina se asiakaskohtanen, yksilökohtainen työote, missä asiakkaalle välittyy, et hänet kohdataan yksilönä.” H1

”Faktojen kauttahan se monesti se paras tulos tulee, ei kiertoilmaisulla, kun jos on tuttu, niin ei se kiertoilmauksilla oikein lähe, tai se pitää vähän tietysti haistella, tässä on just semmoista haistelua. Monet tykkää kuitenkin, puhuu faktoina. Me olemme niin erilaisia ihmisiä. Ja se häpeän tunne, sehän se on se häpeän poisto tärkeätä.” H4

”Ehkä se tiedon jakaminen siitä, minkälaisia eri muotoja on tästä väkivallasta, kun aina ihmiset olettaa, että vain se näkyvä on väkivaltaisuutta, mutta tämä sanoittaminen siihen, mikä voisi olla esimerkiksi henkistä väkivaltaa. Ja siitä jotain esimerkkejä jostain muualta, niin voi sitte avata myös asiakkaalta, että no mullahan on juuri tämän tyyppistä se meidän parisuhde.” H7

6.3 Moniammatillisuus osana lähisuhdeväkivaltatyötä

Kuten tutkielman teoriaosuudessa esitin, lähisuhdeväkivallan kokijan – ja tekijän, auttaminen edellyttää usein monen eri toimijan väliintuloa. Kokijan tilannetta on tärkeää tarkastella kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä auttamaan häntä kaikissa ongelmissaan samanaikaisesti. (Piispa & October 2017.) Asiakkaat käyttävät runsaasti eri palveluita eikä lähisuhdeväkivalta tule välttämättä ensimmäisellä kerralla esiin esimerkiksi päivystyksessä. Siksi on tärkeää, että myös ennaltaehkäisevissä palveluissa osataan tarvittaessa ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi ja ohjata asiakas tarvittaviin palveluihin, oli se sitten turvakoti, yhteispäivystys tai lastensuojelu. Jotta tämänkaltaisen työskentely ja ohjaus onnistuisi, tarvitaan lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä moniammatillista, organisaatorajat ylittävää yhteistyötä. Moniammatillisuus osana lähisuhdeväkivaltatyötä vastaa tutkielmassa osaltaan siihen, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan.

Taulukkoon 6. olen jakanut moniammatillisuuden osana lähisuhdeväkivaltatyötä kolmeen teemaan, joista ensimmäisessä käsittelen työntekijöiden käsitystä omasta asiantuntijuudesta. Olen jakanut teeman merkitysyksikköihin, joista syntyi *asiantuntijuuden jakaantuminen* alakategoria. Seuraava teema käsittelee työntekijöiden tärkeimpiä yhteistyötahoja, ja nämä jaoin edelleen seuraaviin alakategorioihin: *kolmas sektori, sosiaalitoimi, terveydenhuolto ja muut ulkopuoliset toimijat*. Viimeisenä kuvaan käsitystä moniammatillisuuden merkityksestä, jotka jaoin alakategorioihin *avainasema* ja

asiakkaan etu. Näistä alakategorioista muodostin abstraktimmat kategoriat, *ammattillinen itsetunto, yhteistyökumppaneiden tunteminen* sekä *asiakkaan etu.*

Taulukko 6. Moniammatillisuus

Moniammatillisuus	Merkitysyksiköt	Alakategoria	Kategoria
Oma asiantuntijuus	Toimeentulokysymykset Lasten huomioimen Moniammatillinen työyhteisö Väkivaltatyön osaaminen Hoidollinen Kriisityö	Asiantuntijuuden jakaantuminen	Ammattillinen itsetunto
Yhteistyötahot	Kriisikeskus Rikosuhripäivystys Turvakoti Lastensuojelu Aikuissosiaalityö Mielenterveys- ja päihdepalvelut Psykiatrinen tehostettu avohoito Yhteispäivystys Kela Poliisi	Kolmas sektori	Yhteistyökumppanien tunteminen
		Sosiaalitoimi	
		Terveystieteiden tutkimuskeskus	
		Muut ulkopuoliset toimijat	
Moniammatillisuuden merkitys	Äärimmäisen tärkeä Valtavan iso merkitys Asiakkaat ohjautuvat eri palveluihin	Avainasema Asiakkaan etu	Asiakkaan etu

Aineistosta nousi esiin, miten tärkeänä tekijänä haastateltavat pitävät moniammatillista työskentelyä osana lähisuhdeväkivallan ehkäisyä. Halusin kuitenkin selvittää, mitä sellaista osaamista haastatteleillani henkilöillä on, jota voidaan hyödyntää moniammatillisessa työskentelyssä, ja mitkä ovat heidän vahvuutensa. Oli ilahduttavaa huomata, että lähisuhdeväkivallan parissa työskennellessä oma asiantuntijuus ja omat vahvuusalueet lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa, puuttumisessa ja ehkäisyssä tunnustetaan. Asiantuntijuus jakaantui toimeentulokysymyksiin, lasten huomioimiseen, moniammatilliseen työyhteisöön, väkivaltatyön osaamiseen, hoidolliseen asiantuntijuuteen sekä kriisityöhön. On tärkeää tunnistaa ja antaa arvoa omalle asiantuntijuudelle, jo ihan oman ammatti-identiteetin kannalta, mutta myös moniammatillisen yhteistyön kannalta. Moniammatilliset tiimit voivat nimittäin kärsiä siitä, että joidenkin työntekijöiden ammattillinen itsetunto on heikompi kuin muiden. Ammatillinen epävarmuus voi ilmetä arkuutena tuoda omia mielipiteitään julki moniammatillisessa

työskentelyssä. On myös tärkeää ymmärtää oman roolinsa tärkeys moniammatillisessa tiimissä. (Kekoni ym. 2019, 19.)

Jaoin haastateltavien yhteistyötahot kolmanteen sektoriin, kuten Kriisikeskukseen ja Rikosuhripäivystykseen, sosiaalitoimeen, kuten aikuissosiaalityöhön ja lastensuojeluun, terveydenhuoltoon, kuten mielenterveys- ja päihdepalveluihin tai psykiatriseen tehostettuun avohoitoon ja muihin ulkopuolisiin toimijoihin, kuten Kelaan ja poliisiin. Haastateltaville oli tärkeää tuntea yhteistyökumppaninsa, vähintään nimeltä, jotta yhteyden ottaminen ja itse yhteistyö olisi helpompaa. Sen lisäksi, että yhteistyöllä pystytään hoitamaan asiakkaan asioita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yhteistyön ajatellaan myös helpottavan omaa työtä, kun voidaan sopia yhdessä, kuka tekee ja mitä tekee. Näin toimimalla voidaan välttää päällekkäistä työtä, ja siten asiakkaan ylimääräistä kuormittamista.

”Se on päivittäistä ja jatkuvaa semmoista, miten hoidetaan, kuka hoitaa, ja minne voi olla yhteydessä, ja kuka on yhteydessä. Se jotta ei tule sitä, jotta samaa asiaa hoidetaan monessa paikassa, se on rasittavaa, jos asiakas käy läpi esimerkiksi psykalla ja sitten se käypi päihdeyksikössä ja sitten se koulussa käypi keskustelua, sitten se täällä keskustelee. Asiakas menee ylikuntoon esimerkiksi, ja sama se on kuka tahansa asiakas, niin ylikuntoohan ne menee, ku jokainen yrittää pikkasen sorkkia.” H4

Toisaalta moniammatillisella yhteistyöllä on riski kuormittaa asiakasta, ja joskus asiakas saattaa kokea olevansa nurkkaan ahdistettuna. Moniammatillisen työskentelyn tarkoituksena on työskennellä asiakaslähtöisesti siten, että kaikki – myös asiakas, ovat tasavertaisessa asemassa (Kekoni ym. 2019, 13). On kuitenkin haasteellista ylläpitää tasavertainen asema, jos on tilanteessa niin sanotusti ainoana maallikkona. Dialogisessa, asiantuntija painotteisessa kohtaamisessa ei aina jaeta yhteistä näkemystä eikä asiakkaan näkökulmaa huomioida riittävästi. Asiakkaalla on näennäisesti tilaisuus kertoa omista näkemyksistään, mutta asiantuntijat tekevät päätökset hänen puolestaan. Onnistunut dialoginen kohtaaminen edellyttää myös, että asiakas ja asiantuntijat ovat verbaalisesti samalla viivalla. Mikäli näin ei ole, voi riskinä olla episteeminen epäoikeudenmukaisuus, eli asiakas ei hallitse oikeita ilmaisun tapoja, joilla hänet otettaisiin osalliseksi keskusteluun. Toisaalta niin asiakkaan kuin ammattilaisten positiot vaihtelevat työskentelyn eri vaiheissa ja niistä voidaan neuvotella työskentelyn edetessä. (Pehkonen ym. 2019, 60, 62–63, 71.)

”Riippuu tietysti tapauksesta, joskus voi olla, että se asiakas on aika kuormittunut väsynyt tai sillä lailla, että ei vaan kestä sitä isoa joukkoa ihmisiä, että joku MARAK-työryhmä, siinä on 7–8

viranomaista, edustajia ja sitten olet yksin siinä asiakkaana, niin kyllähän se on aika silleen, että voi olla jollekin ”aaaah” -kokemus, mutta ei kukaan yksin pysty tässä toimia, tarvitaan toisiamme ja kyllä se on asiakkaan etu, varmasti pitkässä juoksussa, että viranomaistaho tekee saumatonta yhteistyötä asiakkaan auttamiseksi.” H5

Haastateltavien mukaan yhteistyö muiden toimijoiden kanssa toimii lähtökohtaisesti hyvin eikä yhteistyötä kuvattu raskaaksi, kuten Kekoni ym. (2019, 15) ovat kuvanneet. Sen sijaan yhteistyön ajateltiin olevan avainasemassa lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä, ja toiveet yhteistyön kehittämisestä ja sote-integraation toimimisesta tulivat haastatteluiden eri vaiheissa esille. Erityisesti huomioitiin eri toimijoiden välinen tiedonsiirto ja siihen liittyvä jäykkyys. Tietojenvaihto voi takkuilla esimerkiksi erilaisten salassapito-ohjeistusten ja käytäntöjen takia, mutta myös yhteistyötahojen välisten yhteydenpito ongelmien vuoksi. Ongelmaa on kuitenkin mahdollista ratkaista yhdessä perehtymällä asiaan ja ratkaisuehdotuksiin, ja edistää siten moniammatillisen työn tuloksellisuutta. (Kekoni ym. 2019, 19.)

”...ehkä voisi olla enemmän semmoista viranomaisyhteistyötä. Tässä ehkä tulee nyt se, koska meillä on nää kirjaamiset ja sitten tulee tämä vaitiolovelvollisuus ja tällaiset esteet, että sitten ei voida tavallaan, että kokeeko jotkut työntekijät, että kun työ on vaitiolovelvollisuutta, niin ei voida olla yhteydessä mihinkään, että onko se semmoinen, että koetaanko se nyt sitten esteenä tämmöinen, vaikka asiakas on antanut luvan niin silti se on jotenkin jäykkää se tiedonsiirto.” H2

6.4 Käsitukset tunnistamisen ja puuttumisen kehittämisestä

Aineiston perusteella tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää pitämällä lähisuhdeväkivaltaa esillä keskusteluissa, kouluttamalla henkilöstöä sekä kehittämällä käytäntöjä. Ilmiön tietoisuuden lisääminen ja koulutus käsitettiin tärkeiksi tekijöiksi lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen kehittämisessä. Onkin selvää, että tietoisuuden ja osaamisen ylläpitäminen ovat kokonaisvaltaisia keinoja ilmiön kehittämisessä, sillä ne tarjoavat työntekijöille monipuolista osaamista lähestyä lähisuhdeväkivaltaa kokeneita henkilöitä. Lähisuhdeväkivalta koulutusten toivottiin ulottuvan myös oppilaitostasolle, osaksi opiskelemaansa alaa. Lähisuhdeväkivallan sisällyttäminen koulutukseen helpottaisi uuden työntekijän perehdyttämistä, sillä silloin työntekijä hallitsisi jo peruskäsitukset lähisuhdeväkivallasta.

”H: Ehkä laajemmin informaatiota, asiakasinformaatiota, koska eihän heistä monet tunnista, mikä on lähisuhdeväkivaltaa. ... Ja tuota ainakin koen, kun on tehnyt sitä työtä, sehän oli [ammattillinen] osa-alue sellainen, mikä ei koulutuksessakaan mun mielestä, vaikka Kuopiossa kävin [koulutusohjelma], niin sitä ei hirvittävän paljon ollut. Jollakin tavalla sivuttiin lasten ... kaltoinkohtelua, mutta siihenpä se tais melkein jäädä, ellen musta ihan väärin.

TV: Niin eli osaksi jo sitä koulutusta pitäis saaha tämä?

H: Kyllä nimenomaan sinne, ellei se tänä päivänä ole, en tiedä.” H9

Yksinään tiedotus ja koulutus eivät tietenkään riitä, vaan tarvitaan kohdennettuja välineitä tunnistaa sekä ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi. Kehittämisen keskiöön nousi väkivaltatyön koordinaattorin sekä tekijätyön roolin vahvistaminen osaksi käytäntöjä. Kuten olen maininnut, väkivaltatyön koordinaattorin tehtävät käsitetään yhdeksi lähisuhdeväkivaltatyön avaintekijäksi. Mikäli väkivaltatyön koordinaattorin tehtävää ei pystytä sellaisenaan toteuttamaan, on sen rinnalle ehdotettu erilaisia variaatioita, joiden lähtökohtana on kuitenkin se, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä vastaa tietyt henkilöt. Esimerkiksi avainhenkilö -malli, jossa on omasta yksiköstä tietty tai tietyt henkilöt vastaamassa yksikkönsä väkivaltatyöstä.

”...kuulin vaa siis tuolta Mikkelistä, että siellä on tällainen avainhenkilö -malli olemassa, että siellä on niinku sitten tavallaan eri palveluissa on sitten semmoinen avainhenkilö, jolla on tietty työmäärä tarkoitettu väkivaltatyöhön, vaikka mielenterveyspalveluissa ja sitten, jos siellä jollekin tulee lähisuhdeväkivaltaa kokenut asiakas, niin se ohjataan tälle työntekijälle, joka sitten sen kanssa tekee tietyt sovitut asiat, niin sitä mä mietin, että olisiko sen tyyppinen sitten jalkautettavissa tänne myöskin.” H6

Todennäköisesti on täysin mahdotonta jalkauttaa työmallia tällaisenaan jokaiseen Siun Soten yksikköön. Ajatusta väkivaltatyön koordinaattorista tai avainhenkilö -mallista ei tule kuitenkaan täysin sivuuttaa. Sen sijaan olisi hyvä kerätä edes jonkinlaista tilastoa siitä, missä Siun Soten yksiköissä lähisuhdeväkivaltaa kohdataan useimmiten, ja kohdistaa väkivaltatyön koordinaattorit näille alueille. Esimerkiksi lastensuojelu, psykiatria ja aikuissosiaalityö voisivat olla sellaisia toimialueita, jotka hyötyisivät väkivaltatyön koordinaattorista.

Lähisuhdeväkivallan tekijätyön kehittämisen ajatellaan avaavan uusia mahdollisuuksia lähisuhdeväkivallan puuttumiseen. Se, että tekijätyöhön panostetaan ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tavoitteena olisi kokijan jääminen itselleen vahingolliseen suhteeseen, vaan asian päätökseen saaminen. Uskon,

että asian käsittelyä helpottaa se – myös kokijan puolelta, että toisen vahingolliselle käytökselle saadaan apua, ja mahdollisesti selityskin. Lähisuhdeväkivallan kokemukset ovat usein hyvin subjektiivisia, eikä kokija aina välttämättä ymmärrä, miksi hänelle rakas ihminen käyttäytyy juuri häntä kohtaan väkivaltaisesti. Siten voi ajatella, että tekijän auttaminen auttaa myös kokijaa käsittelemään koettua väkivaltaa, puhumattakaan siitä, että tekijä on ihan yhtä oikeutettu apuun. Lähisuhdeväkivaltaa käyttävät henkilöt usein kuitenkin vähättelevät tai kieltävät käyttäneensä väkivaltaa, jolloin on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan tekijöiden käsityksiin siitä, mitä lähisuhdeväkivaltaan kuuluu (Holma & Nyqvist 2017, 107). Tekijätyön kehittäminen vaatii sosiaali- ja terveydenhuollon laajaa osallisuutta lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja puuttumisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon tulisikin käsitellä väkivaltakysymystä mahdollisimman monipuolisesti tarjoten myös tekijöille kattavia palveluita lähisuhdeväkivallan katkaisemiseen. (Holma & Nyqvist 2017, 120.)

7. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tutkinut Siun Soten työntekijöiden käsityksiä lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen liittyvistä käytännöistä. Tutkielman lähtökohtana on ollut selvittää, minkälaisia käsityksiä työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissään. Tutkielman tarkentavina kysymyksinä olen käyttänyt, miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan sekä miten tunnistamista ja puuttumista voidaan kehittää. Tutkielma toteutettiin kvalitatiivisena, puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, johon sain yhdeksän haastateltavaa. Haastateltavat koostuivat eri ammattiryhmien edustajista, kuten sosiaalityöntekijöistä, sosiaaliohjaajista, sairaanhoitajista sekä lähihoitajista, jolloin tutkielmassa korostuu myös moniammatillisuus. Tutkielma analysoitiin fenomenografisella analyysillä. Tavoitteenani oli lisätä tietoutta lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta ja puuttumisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä näiden interventioiden juurruttamisesta käytäntöön.

7.1 Käsitykset lähisuhdeväkivallasta omassa työssä

Käsitykset lähisuhdeväkivallan ehkäisystä työntekijän omissa työkäytännöissä muodostuvat kolmesta tekijästä, lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta, lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta sekä moniammatillisuudesta osana lähisuhdeväkivaltatyötä. Yhdessä ne muodostavat tutkielmani kokonaisuuden, joka on karkea yleistys yli 7000 työntekijän kokoisessa organisaatiossa. Muodostunut kokonaisuus rakentuu sekä yhteiskunnallisista että organisatorisista rakenteista, mutta myös yksittäisen työntekijän henkilökohtaisesta ammattitaidosta ja käsityksistä. Käsitykset lähisuhdeväkivallasta eivät juurikaan poikkea olemassa olevista tutkimustuloksista tai lähisuhdeväkivallalle yleisesti jaetuista käsityksistä.

Kaikki lähtee kuitenkin liikkeelle siitä, miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan ilmiönä. Ilmiön tunnistaminen antaa avaimet siihen, miten työntekijät käsittävät lähisuhdeväkivallan laajemman kokonaisuuden osana työtänsä. Tavallisesti, kun puhutaan lähisuhdeväkivallasta, huomio kiinnittyy usein fyysiseen väkivaltaan (Nyqvist 2001, 16). Ihmisten kuvaukset koetusta lähisuhdeväkivallasta koostuvat kuitenkin monimuotoisesta kirjosta erilaisia kokemuksia, jotka peittyvät usein lähisuhdeväkivallan yleisen kuvauksen alle. Lähisuhdeväkivallan kuvaa olisikin tärkeää monipuolistaa, jotta sekä ammattiauttajat että kokijat itse tunnistaisivat helpommin lähisuhdeväkivaltaa ja sen eri

mekanismeja. (Piispa 2008, 106, 120.) Onnistuin tuomaan tutkimustuloksissa esiin sen, miten monimuotoisesta ilmiöstä on kyse. Aineistosta nousi esimerkiksi esiin, miten lähisuhdeväkivallasta löytyy jatkuvasti uudenlaisia muotoja, ja kuinka haastavaa on vetää raja väkivallan ja riidan välille. Myös kysymys kohdatuista lähisuhdeväkivallan muodoista vahvisti käsitystä lähisuhdeväkivallan monimuotoisuudesta. Haastateltavat esimerkiksi kertoivat kohdanneensa työssään tavallisemmin fyysistä, henkistä ja taloudellista väkivaltaa sekä vainoa. Tämän lisäksi aineistosta nousi esiin sellaisia lähisuhdeväkivallan muotoja, joita kohdataan työssä harvemmin. Suurin osa kertoi digitaalisen väkivallan olevan sellainen väkivallan muoto, johon haastateltavat törmäivät työssään harvemmin. Teknologian kehittyminen on luonut uusia monimuotoisia tapoja vahingoittaa ja kontrolloida itselleen läheistä henkilöä (Hakkarainen 2019, 13). Tuloksista voi siten päätellä, että lähisuhdeväkivalta seuraa ihmiskunnan kehitystä, ja ilmiön parissa työskentelevien ammattilaisten tehtävä tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa vaikeutuu ilmiön kehittyessä.

Tuloksissa näkyi keskeisesti se, miten lähisuhdeväkivallan näkyminen työntekijöiden työssä vaihtelee sen mukaan, miten paljon lähisuhdeväkivaltatyö kuuluu työntekijän tavallisiin työtehtäviin. Lähisuhdeväkivallan näkyminen omassa työssä vaikuttaa myös siihen, miten lähisuhdeväkivalta tunnistetaan ja miten puuttuminen koetaan osaksi omaa työtä. Ne työntekijät, joilla lähisuhdeväkivalta kuuluu säännöllisesti omaan työhön, intervention tavat olivat helpommin juurrutettavissa ja puuttuminen helpompaa, toisin kuin niillä työntekijöillä, jotka kohtasivat lähisuhdeväkivaltaa ennakoimatta. Osalla haastateltavista oli oman arkityönsä lisäksi vastuutehtävänään toimia yksikkönsä MARAK-yhteyshenkilönä, joka lisäsi lähisuhdeväkivallan näkymistä omassa työssä. Tulokset kuitenkin osoittavat, ettei tunnistamisen tavoissa ollut juurikaan eroavaisuuksia ja lähisuhdeväkivalta tunnistetaan pääsääntöisesti konkreettisilla sekä intuitiivisilla keinoilla. Lähisuhdeväkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, mikäli työyhteisössä ei ole systemaattista tapaa ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi, ei lähisuhdeväkivaltaa myöskään tunnisteta. Lähisuhdeväkivalta tapausten tunnistaminen nähdään siten vaikeaksi ilman rutiinimaisia kyselyjä, ja tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivalta tunnistetaan vain satunnaisesti ilman näitä. Useat tutkimukset ovat myös osoittaneet, etteivät sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaiset kysy riittävästi väkivallasta eivätkä tunnista väkivallan merkkejä sellaisissakaan tilanteissa, joissa väkivallan jäljet ovat selkeästi esillä. (Piispa ym. 2012, 38; Notko ym. 2011, 1604; Virkki ym. 2011.) Lähisuhdeväkivallan tunnistamista voi vaikeuttaa myös ilmiön niin sanottu näkymättömyys. Lähisuhdeväkivallan teot saavat eri konteksteissa erilaisia merkityksiä, jolloin väkivallanteko ei ole välttämättä selkeä tai helposti määriteltävissä oleva, eikä sen tunnistaminen ole helppoa kokeneelle ammattilaisellekaan. Lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen liittyy monia tekijöitä, jotka riippuvat ajasta, paikasta sekä yhteiskunnallisesta tilanteesta. (Kotanen 2013, 42–43.)

Olellaisinta lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa onkin, että siitä kysytään. Lähisuhdeväkivallan tunnistamisen kannalta on siten tärkeää, että kysymys lähisuhdeväkivallasta sisällytettäisiin osaksi kaikkien sosiaali- ja terveysalojen käytäntöjä. Myös intuitiivisten keinojen käyttäminen lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa on aivan yhtä tärkeää ilmiön monimuotoisuuden kannalta, ja työntekijän kannattaa luottaa omiin vaistoihin.

Tutkielman konteksti muodostui Väistö –hankkeesta, ja Siun Soten työntekijöiden käsitykset lähisuhdeväkivallan ehkäisystä omissa työkäytännöissä ovat pitkälti Väistö –hankkeen aikaansaannosta. Väistö –hanke loi pohjan lähisuhdeväkivallan parissa työskentelylle kouluttamalla henkilöstöä sekä tarjoamalla työvälineitä tunnistaa ja ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi asiakkaiden kanssa. Hankkeen aikana luodut toimintamallit eivät kaikki kuitenkaan sellaisinaan toteutuneet, vaan ne jäivät joko toteutumatta tai hiipuivat ajan myötä resurssien sekä työntekijä vaihdosten seurauksena. Myös Väistö –hankkeen toimintamallit käsitettiin sitä enemmän juurtuneiksi käytäntöihin, mitä enemmän työskenneltiin lähisuhdeväkivallan parissa. Esimerkiksi lapsiperhepalveluissa toimintamallit eivät olleet juurtuneet lainkaan tai heikosti. Ilmiönä lähisuhdeväkivalta kyllä tunnistetaan, jääden kuitenkin sellaiselle tasolle, jossa väkivalta hyväksytään hiljaa, sillä siihen ei uskalleta puuttua. Työntekijän jättäessä puuttumatta väkivaltaan, hän saattaa antaa kuvan, jossa hän tukee väkivaltaa ja vaarantaa toiminnallaan lähisuhdeväkivallan kokijan turvallisuuden. Tunnistamatta jäänyt lähisuhdeväkivalta lisää inhimillistä kärsimystä sekä kuormittaa merkittävästi terveydenhuoltojärjestelmää. (Notko ym. 2011, 1604.) Tuloksena tällainen havainto on mielenkiintoinen, koska Siun Soten lapsiperhepalvelut ovat ennen kaikkea ennaltaehkäiseviä, matalan kynnyksen palveluita. Ennaltaehkäisevillä palveluilla on mahdollisuus puuttua lähisuhdeväkivaltaan ennen sen raaistumista, ja vaikka auttamistyö kohdistuuakin pääsääntöisesti sekundaari- ja tertiääriehkäisyyn (Flinck 2006, 26), ei ennaltaehkäiseviä palveluja tule unohtaa tai niiden merkitystä vähätellä. Ennaltaehkäisevät palvelut ovat kuitenkin vapaaehtoisia, jolloin asiakkaan on helppo kieltäytyä palvelusta työntekijän vaistotessa lähisuhdeväkivallan mahdollisuus ja ottamalla asia puheeksi.

Väistö –hankkeen suurimpana onnistumisena voidaan pitää MARAK-työryhmiä, jotka ovat jääneet elämään Siun Soten alueelle. MARAK:n myötä julkisen ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö sai tuulta allensa ja työntekijät ovat lähtökohtaisesti hyvin tyytyväisiä oman yksikkönsä ja kolmannen sektorin väliseen yhteistyöhön. Myös poliisin kanssa tehtävän yhteistyön nähdään parantuneen hankkeen myötä. Siten käsitykset lähisuhdeväkivallan ehkäisystä sisältävät moniammatillisen aspektin, ja moniammatillisuus käsitetään yhtenä työskentelyn avaintekijöistä. MARAK-riskinarviointimenetelmä on tutkitusti osoitettu tehokkaaksi välineeksi lähisuhdeväkivallan kartoittamiseen Suomessa.

Tutkimusten mukaan MARAK:n moniammatillinen työryhmä pystyy auttamaan vakavimpia lähisuhdeväkivaltatapauksia, ja MARAK-työryhmiä tulisikin olla jokaisessa maakunnassa. (Piispa & October 2017, 310–311.) On selvää, että MARAK:sta jo saavutettuja ansioita tulee ylläpitää jatkossa ja työryhmien toimintaan panostaa. Kaiken kaikkiaan moniammatillinen työskentely nähdään pitkällä tähtäimellä asiakkaan etuna, kun kaikkien yhteisenä tavoitteena on asiakkaan auttaminen. Aineiston perusteella yhteistyökumppanien tuntemista, vähintään nimeltä, pidetään myös tärkeänä, jotta yhteyden ottaminen ja yhteistyön tekeminen olisi helpompaa. Eri toimijoiden asiantuntijuuksien ja vahvuuksien hyödyntäminen osana lähisuhdeväkivaltatyöskentelyä on ideaali, ja vielä kaunis ajatus. Mitä enemmän asiasta kuitenkin keskustellaan, ja mitä enemmän niin lähisuhdeväkivaltatyötä kuin moniammatillisuutta nostetaan pinnalle, sitä paremmat mahdollisuudet ovat lähisuhdeväkivaltatyön vakiinnuttamisessa osaksi sosiaali- ja terveystalouden käytäntöjä.

Vaikka hankkeen aikana luodut toimintamallit eivät sellaisinaan toteutuneetkaan, ei lähisuhdeväkivaltatyön juurruttamisessa epäonnistuttu perusteellisesti. Hankkeen aikana tehtyä työtä pidettiin lähtökohtaisesti hyvänä, joskin joitain sen aikaisia tavoitteita pidettiin kunnianhimoisina. Selkeimpinä epäonnistumisina nähtiin kuitenkin tekijätyön ja väkivaltatyön koordinaattorin puuttuminen alueelta. Väkivaltatyön koordinaattoria pidetään moniammatillisen työn ohella lähisuhdeväkivaltatyön avainhenkilönä. Suurin syy sille, minkä takia työntekijät eivät välttämättä puutu lähisuhdeväkivaltaan, johtuu aineiston perusteella siitä, ettei työntekijöillä ole tietoa, kenelle tai minne asiakas tulee jatko-ohjata. Tekijätyön asema puolestaan aiheutti haastateltavissa huolta siitä, että lähisuhdeväkivallan toinen osapuoli jää vaille tarvitsemaansa tukea, sillä kohdennettuja palveluita lähisuhdeväkivallan tekijälle ei yksinkertaisesti ole tarjolla riittävästi. Valtakunnallisesti on myös alettu kiinnittämään huomiota väkivallan tekijän puutteelliseen ohjautumiseen väkivallan katkaisemista edistäviin ohjelmiin (Qvist 2019, 202).

Käsitykset siitä, miten lähisuhdeväkivaltaan puututaan, tarkentuivat kahden kategorian ympärille; puuttuminen osana omaa työtä ja puuttumiseen vaikuttavat tekijät. Aineistossa tunnistaminen ja puuttuminen yhdistettiin usein samojen merkitysyksiköiden alle. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen osana omaa työtä käsitettiin joko helpoksi tai vaikeaksi. Toisessa kategoriassa – puuttumiseen vaikuttavat tekijät, käytin tulosten analysoinnissa apuna Virkin ym. (2011) käyttämää kehysanalyysia, josta muodostin seuraavat alakategoriat: medikaalinen, individualistinen, käytännöllinen ja psykologinen kategoria. Näiden lisäksi muodostin vielä luottamukseen perustuvan alakategorian, sillä luottamus nähtiin yhtenä lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen vaikuttavista tekijöistä.

Sosiaalialan näkökulmasta tarkasteltuna, medikaalisessa kategoriassa ilmeni käsitys siitä, että terveydenhuollossa keskitytään usein hoitamaan asiakkaan yksittäisiä vaivoja sen sijaan, että tarkasteltaisiin asiakkaan kokonaistilannetta. Haasteeksi ei kuitenkaan käsitetty sitä, etteikö lähisuhdeväkivaltaa nähtäisi myös erikoissairaanhoidon asiana, kuten Virkki ym. (2011, 283) määrittelevät tutkimuksessaan, vaan se, ettei puuttumiselle ole aikaa tai riittävää osaamista. Individualistisesta kategoriasta ei juuri löytynyt yhtymäkohtia, sillä lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen käsitettiin aivan yhtä tärkeäksi kuin puuttuminen mihin tahansa sosiaaliseen ongelmaan. Lähisuhdeväkivallan ei ajateltu kuuluvan pelkästään osapuolille itselleen, eikä sitä siten määritelty yksilölliseksi ongelmaksi (vrt. Virkki ym. 2011, 284). Individualistisesta kategoriasta tarkasteltuna sen sijaan ymmärrettiin, miten lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen käsitetään helposti asiakkaan yksityisasioihin puuttumiseksi, sillä koti mielletään usein yksityiseksi ja intiimiksi alueeksi (Nyqvist 2001, 13), eikä ulkopuolelta tulevia muutostarpeita katsota aina hyvällä. Sietämätön perhetilanne voi tämän takia olla ulkopuolisilta useitakin vuosia salassa, ja tulla esiin vasta väkivallan raaistuttua. (Emt., 13.)

Käytännöllisestä kategoriasta tarkasteltuna, yhtenä lähisuhdeväkivallan puuttumiseen vaikuttavista tekijöistä nähtiin toimivien käytäntöjen puuttuminen. Oleellisena nähtiin esimerkiksi epätietoisuus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden asiakkaiden jatkohoidon järjestämisestä. Lisäksi puuttumiseen vaikuttaa palvelurakenteiden aukot, kuntien väliset erot sekä pysyvien toimintamallien puute. (Virkki ym. 2011, 283.) Olisi tärkeää, että organisaation rakenteet pystyisivät keskustelemaan keskenään, sillä usein sosiaalihuollon asiakas, on asiakas myös terveydenhuollon puolella. Asiakastietojärjestelmien yhdistäminen olisi tehokas ja asiakkaan edun kannalta kestävin ratkaisu, mutta lainsäädännöllisesti asia on kaksi jakoinen: miten voidaan varmistaa tiedon tehokas kulku ilman, että rikotaan vaihtolovelvollisuutta ja toiseksi, miten toimia tilanteessa, jossa asiakas nimenomaan kieltää sosiaalitoimea saamasta asiakasta koskevat terveystiedot. Asiakastietolain 5 § (2007/159) myös edellyttää, että sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelunantajan tulee pitää omaa asiakastietorekisteriä. Psykologisessa kategoriassa korostui käsitys siitä, miten traumaattisten kokemusten ajatellaan aiheuttavan enemmän haittaa kuin hyvää. Käsitykseen liittyy pelko siitä, että asiakkaan asioihin sekaantuminen ja kipeiden asioiden läpikäyminen traumatisoi asiakkaita uudelleen. (Virkki ym. 2011, 285.) Lisäksi puuttumisen haasteena käsitetään auttamistyö ja lähisuhdeväkivalta ilmiöön yleisesti yhdistetty ylisukupolvisuus. Onkin aiheellista pohtia, mikä on asiakkaan edun kannalta paras ratkaisu puuttua lähisuhdeväkivaltaan. Työntekijän arvioitavaksi usein jää, onko asiakkaan turvallisuus edelleen uhatuna huolimatta siitä, että tapauksesta on kulunut jo useampi vuosi, miten tapahtunut väkivallanteko on vaikuttanut asiakkaaseen, ja onko koettu väkivalta vaikuttanut tai siirtynyt eteenpäin esimerkiksi jälkikasvulle. Voisi kuitenkin ajatella, että väkivalta jättää aina jäljen, ja mikäli omia kokemuksiaan

ei käsittele, niillä on taipumus vaikuttaa joko omaan käyttäytymiseen tai siirtyä eteenpäin seuraavalle sukupolvelle.

Viimeisenä puuttumiseen vaikuttavista tekijöistä aineistosta nousi esiin luottamus. Luottamus on olennaista, jotta asiakas rohkenee kertoa koetusta tai tehdystä väkivallasta, sillä edellytyksellä, että asiasta ei kerrota eteenpäin tekijälle. Asiakas voi siten vastustaa toimia, joilla väkivaltaan voitaisiin puuttua (Kaitue ym. 2007, 56). Tällainen edellytys saattaa johtaa työntekijän epämieluisaan asemaan työntekijän virkavelvollisuuteen nähden, mikäli tilanteeseen liittyy alaikäisiä lapsia. Lastensuojelulain 25 §:n mukaan viranomaisella on velvollisuus ilmoittaa asiasta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle (LS 2007/417), ja lastensuojelutapauksissa asianosaisiksi kutsutaan lapsen lisäksi myös lapsen huoltajia, joilla molemmilla on lähtökohtaisesti oikeus saada tieto lastaan koskevasta asiasta (AL 2000/812, 11 §). Viranomaiset ovat siten velvollisia ilmoittamaan väkivallasta myös mahdolliselle tekijälle, tekijän ollessa toinen vanhempi tai muu lapsen huollosta vastaava henkilö. Miten lupaus siitä, että mahdollinen tekijä ei saa tietää, pidetään ilman, että asiakkaan ja työntekijän välinen luottamus rikkoutuu? On selvää, että kokijan turvallisuus vaarantuu tekijän saadessa tietää tehdystä lastensuojeluilmoituksesta. Työntekijä joutuu helposti ikävään tilanteeseen, sillä ei halua rikkoa luottamuksellista suhdetta asiakkaaseen, mutta toisaalta hän on virkansa puolesta velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen. Tulisikin pohtia, miten tämänhetkiset rakenteet suojaavat kokijan turvallisuutta. Voiko esimerkiksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24 ja 32 kohdan (JL 1999/621), sekä asiakaslain 3. luvun (AL 2000/812) mukaan jättää kertomatta toiselle asianosaiselle lastensuojeluilmoituksen perustelut siltä osin, jotka koskevat kokijaa? Paunio ja Kurki-Suonio (2006, 36) toteavat kuitenkin, että lastensuojeluilmoitusta tehdessä salassa pidettävien tietojen antaminen on perusteltua huolimatta siitä, ettei julkisuuslaissa anneta tähän selvää vastausta.

7.2 Pohdinta

Tutkimukseni keskeisin anti on ollut siinä, kuinka onnistuin kiteyttämään lähisuhdeväkivallan roolin organisaation eri yksiköissä sekä tuomaan näkyväksi sitä, miten ilmiö näkyy eri toimijoiden työkäytännöissä. Aineiston analyysin edetessä ilmiöstä nousi yhä enemmän esiin erilaisia käsityksiä, joista olisi voinut kysyä haastatteluvaiheessa enemmän, mutta jotka syystä tai toisesta jäi minulta silloin huomaamatta. Jouduin myös karsimaan yksittäisiä esiin nousseita käsityksiä, sillä tutkimus olisi kasvanut muutoin liian laajaksi ja epäjohdonmukaiseksi. Pyrin kuitenkin tuomaan esiin sellaisia eroavaisuuksia, jotka olivat tutkimustehtävän kannalta olennaisia. Olenkin erittäin tyytyväinen saamaani aineistoon. Kaikki yhdeksän haastateltavaani olivat erittäin kokeneita sosiaali- ja terveysalan

ammattilaisia, ja kaikilla oli paljon sanottavaa tutkimusaiheeseeni liittyen ja lisäsivät siten aineistoni informaatioarvoa. Haluan siten kiittää tutkimukseeni osallistuneita Siun Soten työntekijöitä, jotka mahdollistivat tutkimukseni onnistumisen antamalla oman panoksensa siihen.

Tutkimuksen yleisyyttä pohtiessa, siihen tulee suhtautua varauksellisesti, kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä. Yhdeksän henkilön aineisto ei anna koko organisaation kattavaa kuvaa työntekijöiden käsityksistä suhteessa lähisuhdeväkivaltaan, mutta olen pyrkinyt tuomaan työntekijöiden käsityksiä esille mahdollisimman kollektiivisesti. Osa käsityksistä oli hyvinkin yksimielisiä, kun taas osa käsityksistä erottui joukosta selkeämmin, jonka ansiosta pääsin perehtymään aiheeseen laajemmin. Tutkimukseni yleisyyttä tukee muiden tutkimusten (esim. Virkki ym. 2011; Notko ym. 2011) jo aiemmin esille tuodut tulokset lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen tärkeydestä osana ilmiön ehkäisyä. Positiivista tuloksissani oli se, että lähisuhdeväkivalta tunnistettiin vakavaksi ongelmaksi ammatillisesta taustasta huolimatta. Toisaalta hämmästyttäen aiheutti aineiston keruuvaiheessa lastensuojelun palveluesimiehen kommentti siitä, kuinka lastensuojelun työntekijät eivät tee pääsääntöisesti väkivaltatyötä eivätkä koe siten olevan suora kohderyhmä tutkimukselleni. Oman käsitykseni mukaan isoon osaan lastensuojelun tapauksista liittyy kuitenkin lähisuhdeväkivaltaa (ks. myös Irwing & Waugh 2007).

Olin myös hieman yllättyneet siitä miten vähän haastatteluissa nousi esiin sosiaali- ja terveystieteiden välinen yhteistyö, jonka ajattelin olevan hyvin keskeinen ja olennainen osa lähisuhdeväkivallasta irti pääsemistä. Yhtenä selittävä tekijänä kuitenkin näen, ettei sosiaali- ja terveystieteiden asiakastietojärjestelmät keskustele keskenään, jolloin eri yksiköiden henkilöitä on vaikeampi tavoittaa. Sosiaali- ja terveystieteiden välinen yhteistyö lähisuhdeväkivaltatyössä voisi tulevaisuudessa olla myös yksi tutkimuskohde, sillä tutkimusta on tehty paljon terveyden- ja sosiaalihuollon omista konteksteista.

Lähisuhdeväkivalta on käsitteenä hyvin monimuotoinen ja kompleksinen, ja tutkimukseni edetessä oma käsitykseni ilmiön monimuotoisuudesta on vain vahvistunut. Lähisuhdeväkivaltaa pystyisi, ja kenties pitäisi, tarkastella monesta eri lähtökohdasta, emmekä silti ymmärtäisi täysin sen kompleksisuutta. Pelkästään tutkimusaiheen rajaaminen toi itselleni haasteita, mutta mielestäni onnistuin tässä, ja tutkimusasetelmani on pysynyt selkeänä. Toivon, että omalla panoksellani olen onnistunut avaamaan niitä lukkoja, joita lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen liitetään, tuomalla uutta tietoa tunnistamisen ja puuttumisen kehittämiseen.

Fenomenografinen analyysi on mielestäni oiva valinta tutkimukselleni, sillä tarkoitukseni on ollut luoda tulkintaa työntekijöiden käsityksistä ja tavasta kokea lähisuhdeväkivalta, sekä orientoitua ihmisen ajatuksiin ympäröivästä maailmasta ja heidän tavastansa jäsentää sitä (ks. esim. Niikko 2003; Rissanen 2006). Analyysin tekeminen oli aluksi haastavaa, ja merkitysyksiköiden jäsenteleminen muistutti aluksi teemoittelua. Myös haastateltavien käsitykset tunnistamisesta ja puuttumisesta kietoutuivat hyvin pitkälti yhteen, ja selkeää erottelua näiden kahden asian välille oli hankalaa tehdä. Onnistuin tässä lopulta luettuani aineistoa useaan kertaan läpi, jolloin merkitysyksiköt alkoivat löytämään paikkansa, ja abstraktimpi kategorisointi luonnistui helpommin.

Sosiaali- ja terveystalveissa töitä on paljon, ja aikaa vain vähän, jolloin lähisuhdeväkivalta ilmiön ylläpitäminen vaihtelee ajan, paikan ja tarpeen mukaan, samalla tavalla kuin muutkin ilmiöt. Muut ilmiöt, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat alkavat kuitenkin vakiinnuttaa paikkaansa organisaatioiden palvelurakenteissa, jolloin lähisuhdeväkivalta ilmiön parempi resursointi on entistä ajankohtaisempaa. Tutkimuksesta saatuja tutkimustuloksia on tarkoitus hyödyntää Siun Soten Tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa, mutta en näe syytä, miksi niitä ei voisi hyödyntää myös muissa kuntayhtymissä tai organisaatioissa. Sosiaalityön näkökulmasta toivon, että sosiaali- ja terveystalveiden välistä kuilua voitaisiin tutkimukseni avulla kuroa yhteen, kun ymmärrettäisiin molempien osapuolten korvaamaton rooli lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä.

Jatkotutkimuksissa olisi tärkeää saada kuuluviin asiakkaan ääni lähisuhdeväkivaltatyössä. Miten interventiot ovat vaikuttaneet heidän elämäänsä? Miten he ovat jatkaneet elämäänsä interventioiden jälkeen?

Tutkimusaihe on ollut itselleni merkityksellinen niin henkilökohtaisesti kuin sosiaalityöntekijänä. Tulen kantamaan tutkimuksen antia mukaanni käytännöntyöhön, ja toivon voivani tarjota sitä myös työyhteisössäni. Toivon, että tutkimus edistää lähisuhdeväkivaltatyötä niin sosiaalityön näkökulmasta kuin moniammatillisesta ja organisatorisesta näkökulmasta.

Lähteet

- Adams, Adrienne E., Cris M. Sullivan, Deborah Bybee, Megan R. Greeson. 2008. "Development of the Scale of Economic Abuse." *Violence Against Women*. 14:5, 563–588.
- Albayrak, Ayla. 2020. "Turkki harkitsee eroamista kotiväkivaltaa torjuvasta Istanbulin sopimuksesta. Naiset protestoivat kaduilla". *YLE*. Julkaistu 29.7.2020. Verkkojulkaisu. <https://yle.fi/uutiset/3-11467683> (Luettu 25.11.2020)
- Bildjuschkin, Katriina, Helena Ewalds, Johanna Hietämäki, Hanna Kettunen, Tanja Koivula, Jukka Mäkelä, Suvi Nipuli, Martta October, Joonas Peltonen & Reetta Siukola. 2020. *Väkivaltakäsitteiden sanasto*. Työpäpaperi 1/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Browne, Angela. 1991. "The Victim's Experience: Pathways to Disclosure." *Psychotherapy*. 28:1, 150–156.
- Brusila, Pirkko. 2008. "Parisuhdeväkivallan kohtaaminen vastaanotolla." *Duodecim*. 124:1, 50–55.
- Campbell, Jacquelyn C. 2002. "Health consequences of Intimate Partner Violence." *The Lancet* 359:9314, 1331–1336.
- Danis, Fran S. 2003. "The Criminalization of Domestic Violence: What Social Workers Need to Know." *Social Work*. 48:2, 237–246.
- Danielsson, Petri & Venla Salmi. 2013. *Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Verkkokatsauksia 34/2013. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Flinck, Aune. 2006. *Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Freed, Diana, Jackeline Palmer, Diana Minchala, Karen Levy, Thomas Ristenpart & Nicola, Dell. 2017. "Digital Technologies and Intimate Partner Violence: A Qualitative Analysis with Multiple Stakeholders." *Proceeding of the ACM on Human-Computer interaction*. Vol. 1, Article No. 46.
- Goldner, Virginia. 1999. "Morality and multiplicity: Perspectives on the treatment of violence in intimate life." *Journal of Marital and Family Therapy*. 25:3, 325–336.
- Haapakangas, Kimmo. 2020. "Parisuhdeväkivallasta tehdyt ilmoitukset lisääntyivät kevään aikana." *Tieto & Trendit*. Tilastokeskus. Julkaistu 14.7.2020. Verkkojulkaisu. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/parisuhdevakivallasta-tehdyt-ilmoitukset-lisaantyivat-kevaan-aikana/-start> (Luettu 12.12.2020)
- Hakkarainen, Louna. 2019. *Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen. Opas väkivallan kokijalle, ammattilaiselle ja läheiselle*. Naisten Linja Suomessa ry. Tallinna: K-Print.
- Heiskanen, Markku & Elina Ruuskanen. 2010. *Tuhansien iskujen maa: Miesten kokema väkivalta Suomessa*. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti. Julkaisusarja No. 66. Helsinki: Verkkojulkaisu. https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+report+66_1.pdf/e7607489-75be-31e6-9eb8-4b2bb88c9879/HEUNI+report+66_1.pdf?t=1610020624756 (Luettu 17.6. 2021)

- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme. 2015. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holma, Juha & Leo Nyqvist. 2017. ”Väkivaltatyö miesten kanssa.” Teoksessa: *Sukupuolittunut väkivalta – Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Toim. Johanna Niemi, Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi. Tampere: Vastapaino Oy, 104–120.
- Hong, Tuuli. 2019. *Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema*. Turun yliopiston julkaisuja 486. Oikeustieteellinen tiedekunta. Turku: Painosalama Oy.
- Husso, Marita. 2003. *Parisuhdeväkivalta – lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Huusko, Mira & Susanna Paloniemi. 2006. ”Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä.” *Kasvatus*. 37:2, 162–173.
- Irwing, Jude & Fran Waugh. 2007. ”Domestic Violence: A Priority in Child Protection in New South Wales, Australia?” *Child Abuse Review*. 16:5, 311–322.
- Isoherranen, Kaarina. 2012. *Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:12. Helsingin yliopisto.
- Kainulainen, Heini & Johanna Niemi. 2017. ”Parisuhdeväkivallan tunnistaminen rikosoikeudellisessa järjestelmässä.” Teoksessa: *Sukupuolittunut väkivalta – Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Toim. Johanna Niemi, Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi. Tampere: Vastapaino Oy, 138–155.
- Kaittä, Anniina & Leo Nyqvist. 2014. ”Taloudellinen väkivalta – kirjallisuuskatsaus”. *Janus*. 22:3, 262–278.
- Kaitue, Sanna, Tanja Nojonen & Anne Släen. 2007. *Yleistä muttei yksityistä. Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen*. Helsinki: Edita.
- Kekoni, Taru, Kaarina Mönkkönen, Anneli Hujala, Sanna Laulainen & Jukka Hirvonen. 2019. ”Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä.” Teoksessa: *Moniammatillinen yhteistyö – vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla*. Toim. Kaarina Mönkkönen, Taru Kekoni & Aini Pehkonen. Gaudeamus, 12–32.
- Kotanen, Riikka. 2013. *Näkymättömästä näkökulmaksi – Parisuhdeväkivallan uhrin ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2013:5. Helsinki: Unigrafia.
- Kuula, Arja. 2011. *Tutkimusetiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Körner, Mirjam. 2008. ”Analysis and development of multiprofessional teams in medical rehabilitation.” *Psycho-Social Medicine*. 5:1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2736513/> (Luettu 7.2.2021).
- Laine, Terhi. 2006. ”Työntekijä identiteetit turvakodissa – etäisyyttä, kumppanuutta ja tulkintaa.” *Janus*. 14:2, 139–152.
- Lidman, Satu. 2015. *Väkivaltakulttuurin perintö*. Helsinki: Gaudeamus. E-Kirja.

- Marton, Ference & Shirley Booth. 1997. *Learning and Awareness*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, publishers.
- Metsämuuronen, Jari. 2011. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp Oy. E-kirja.
- Mäkelä, Klaus. 2005. ”Sosiaalitutkimuksen eettinen sääntely”. *Yhteiskuntapolitiikka*. 70:4, 386–395.
- Mäkinen, Olli. 2006. *Tutkimusetiikan ABC*. Helsinki: Tammi.
- Mönkkönen, Kaarina, Taru Kekoni & Aini Pehkonen. 2019. *Moniammatillinen yhteistyö – vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus, 6–11.
- Nietola, Vuokko. 2011. *Väkivaltatyö asiantuntijayhteistyönä*. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja 30. Juvenes Print Oy: Tampere.
- Niikko, Anneli. 2003. *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuu: Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, No. 85.
- Niklander, Elisa, Joonas Peltonen, Marianne Notko & Marita Husso. 2019a. ”Enhancing professional skills and raising awareness on domestic violence, violence against women and shelter services (EPRAS) -hanke.” Teoksessa: *Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa – EPRAS- hankkeen arviointi*, Toim. Elisa Niklander, Marianne Notko & Marita Husso. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Punamusta Oy, 17–23.
- Niklander, Elisa, Joonas Peltonen, Monica Fagerlund, Marianne Mela, Jarmo Houtsonen, Marianne Notko & Marita Husso. 2019b. ”EPRAS- hankkeen projektikononaisuus ja sen arviointi.” Teoksessa: *Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa – EPRAS- hankkeen arviointi*, Toim. Elisa Niklander, Marianne Notko & Marita Husso. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Punamusta Oy, 24–80.
- Nikupeteri, Anna. 2016. *Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrin kohtaaminen*. Turku: Hansaprint Oy.
- Nipuli, Suvi. 2019. *Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit – Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:55. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki.
- Nousiainen, Kevät & Merja Pentikäinen. 2017. ”Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä.” Teoksessa: *Sukupuolistunut väkivalta – Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*, toim. Johanna Niemi, Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi. Tampere: Vastapaino Oy, 51–67.
- Notko, Marianne. 2011. *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Notko, Marianne, Juha Holma, Marita Husso, Tuija Virkki, Aarno Laitila, Juhani Merikanto & Mikko Mäntysaari. 2011. ”Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen erikoissairaanhoidossa.” *Duodecim*. 15:127, 1599–1606.

Nurminen, Jussi. 2020. ”Puola aikeissa erota naisiin kohdistuvaa väkivaltaa torjuvasta sopimuksesta – mielenosoittaja: tavoitteena on laillistaa kotiväkivalta”. *YLE*. Julkaistu 25.7.2020. Verkkajulkaisu. <https://yle.fi/uutiset/3-11465705> (Luettu 25.11.2020)

Nyqvist, Leo. 2001. *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

October, Martta. 2021. *Lähisuhdeväkivalta 2019. Viranomaisten tietoon tulleen lähisuhdeväkivallan määrä kasvussa*. Tilastoraportti 3/2021. THL.

Ollila, Piia, Liisa Holopainen, Virva Juurikkala & Merja Rapeli. 2019. *Sosiaalipäivystys Suomessa. Karttoitus sosiaalipäivystystoiminnan järjestämisestä ja toiminnasta*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:37. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Paunio, Riitta-Leena, Kirsti Kurki-Suonio. 2006. *Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisen vastuu*. Oikeusasiamiehen erilliskertomus eduskunnalle. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/43596/perhevakivalta-fi/09239a9f-b80c-4eee-8bac-df1e1517ca83> (Luettu 1.7.2021)

Permanyer, Iñaki & Amalia Gomez-Casillas. 2020. “Is the ‘Nordic Paradox’ an illusion? Measuring intimate partner violence against women in Europe.” *International Journal of Public Health*. 65, 1169–1179.

Pehkonen, Aini, Kaisa Martikainen, Riitta-Liisa Kinni & Kaarina Mönkkönen. 2019. ”Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa” Teoksessa: *Moniammatillinen yhteistyö – vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla*. Toim. Kaarina Mönkkönen, Taru Kekoni & Aini Pehkonen. Gaudeamus, 60–75.

Piispa, Minna. 2008. ”Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa.” Teoksessa: *Paljastettu intiimi – Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Toim. Sari Näre & Suvi Ronkainen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 106–125.

Piispa, Minna & Martta October. 2017. ”Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen”. *Yhteiskuntapolitiikka*. 82:3, 304–312.

Piispa, Minna, Mia Tuominen & Helena Ewalds. 2012. *MARAK kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa*. Raportteja 10/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print.

Pohjola, Anneli. 2010. ”Asiakas sosiaalityön subjektina.” Teoksessa: *Asiakkuus sosiaalityössä*. Toim. Merja Laitinen & Anneli Pohjola. Helsinki: Gaudeamus e-kirja, 19–74.

Postmus, Judy L., Sara-Beth Plummer, Sarah McMahon, N.Shaanta Murshid & Mi Sung Kim. 2012. ”Understanding Economic Abuse in the Lives of Survivors.” *Journal of Interpersonal Violence*. 27(3) 411–430.

Qvist, Tiina. 2019. *Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa*. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 253. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Elina Virokangas. 2011. ”Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo”. Teoksessa: *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Toim. Aini Pehkonen & Marja Väänänen Fomin. Juva: PS-kustannus, 235–256.

Raunio, Kyösti. 2015. *Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt*. E-Kirja: Gaudeamus.

Rissanen, Ritva. 2006. ”Fenomenografia.” Luku 5.1. kokonaisuudesta Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka Anna. *KvaliMOT – Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_1.html (Luettu 1.10.2020)

Ruuskanen, Elina. 2020. *Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma vuosille 2020–2023*. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:15. Helsinki: Oikeusministeriö.

Siun Sote. *Hyvät palvelut tehdään yhdessä*. <https://www.siunsote.fi/siun-sote> (Luettu 7.12.2020)

Siun Sote. *Perustamissopimus*. https://www.siunsote.fi/documents/393252/6561109/Siunsote_perustamissopimus.pdf/cd203e2b-08db-46cb-ae98-f9231ecd7b70 (Luettu 7.12.2020)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. *Kuntainfo: Ohjeita sosiaalipäivystysten järjestämisestä*. Julkaistu 18.9.2018.

<https://stm.fi/-/kuntainfo-ohjeita-sosiaalipäivystysten-jarjestamisesta> (Luettu 30.6.2021)

Suomen virallinen tilasto. 2019. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. 15:2019. Helsinki: Tilastokeskus http://www.stat.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html (Luettu 01.10.2020)

THL. Sosiaalihuollon asiakirjarakenteiden ja metatiedon palvelu <https://sosmeta.thl.fi/sosmeta-publish-ui> (Luettu 1.7.2021)

THL. 2020. *Digitaalinen väkivalta ja siihen puuttuminen turvakotityössä*. Tutkimussuunnitelma. <https://thl.fi/documents/10531/1773249/Tutkimussuunnitelma+digitaalinen+väkivalta+22.5.2020.pdf/a0b9eb91-8338-a0b9-c369-56e4a70d0c0b?t=1590131100645> (Luettu 14.12.2020)

THL. 2020. *Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys*. Verkkosivu, päivitetty 16.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys> (Luettu 14.12.2020)

THL. 2020. *Lomakkeet väkivallan puheeksiottamiseen ja kirjaamiseen*. Verkkosivu, päivitetty 29.10.2020. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen_ja_kirjaamiseen (Luettu 14.12.2020)

Vertio, Kia. 2014. *Vahvemmat yhdessä - Moniammatillinen työ arjen turvallisuuden parantamiseksi*. Sisäministeriön julkaisu 31/2014.

Virkki, Tuija, Marita Husso, Marianne Notko, Aarno Laitila, Juha Holma, Mikko Mäntysaari. 2011. ”Lähisuhdeväkivallan kehystäminen erikoisairaanhoidossa: puuttumisen ja muutoksen mahdollisuudet”. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. 48:4, 280–293.

Vuori, Jaana. 2021. ”Tutkimusetiikka ihmistieteissä.” Teoksessa: *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Toim: Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. (Luettu 22.5.2021) <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

Väkivaltatyön käytännön toimitapojen kehittäminen Itä-Suomessa 2014–2015. Hankkeen loppuraportti.

Walker, Leonore E. 2017. *The Battered Women Syndrome*. Fourth edition. New York: Springer Publishing Company.

Weaver, Terri L., Cynthia K. Sanders, Carole L. Campbell & Meg Schnabel. 2009. “Development and Preliminary Psychometric Evaluation of the Domestic Violence–Related Financial Issues Scale (DV-FI)”. *Journal of Interpersonal Violence*, 24:4, 569–585.

Whittington, Colin. 2003. “Collaboration and Partnership in Context.” Teoksessa: *Collaboration in Social Work Practice*. Toim: Weinstein, Jenny, Whittington, Colin, & Leiba, Tony. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers, 13–38.

Wolfe, David A. & Peter G. Jaffe. 1999. “Emerging strategies in the prevention of domestic violence.” *The Future of Children*. 9:3, 133–144.

World report on violence and health: summary. Geneva: World Health Organization. 2002.

Lainsäädäntö:

Valtioneuvoston asetus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta, 53/2015

Rikoslaki 1889/39

Lastensuojelulaki 2007/417

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812

Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta 1999/621

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 2007/159

LIITE 1 – Kutsu haastatteluun

Hei!

Olen Taija Väänänen ja opiskelen sosiaalityötä Itä-Suomen yliopistossa, Kuopion kampuksella. Teen pro gradu tutkielmaa lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä käytettävistä työkäytännöistä. Tarkoitukseni on tutkia Siun Soten työntekijöiden käsityksiä siitä, millaisia lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puuttumisen toimintatapoja elää heidän työkäytännöissään. Tarkoituksena on myös tutkia, miten aikaisemmin toteutetun Väistö –hankkeen toimintamallit ovat juurtuneet työkäytäntöihin. Valmista tutkielmaa on tarkoitus käyttää vuonna 2015 valmistuneen Väistö –hankkeen toimintamallin päivittämisessä. Vuonna 2015 valmistuneen Väistö –hankkeen yhteenveto on tiivistetysti tämän haastattelukutsun liitteenä. Tutkimusta varten olen saanut tutkimusluvan Siun Sotelta.

Etsin haastateltavaksi noin 10 Siun Soten työntekijää eri toimialoilta, jotka työskentelevät tehtävissä, jossa he kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa kokeneita henkilöitä tai lähisuhdeväkivallan tekijöitä. Mikäli haastateltavia löytyy enemmän kuin 10, valitsen haastateltavat siten, että mahdollisimman moni toimiala on edustettuna.

Tutkimus toteutetaan yksilöhaastatteluina. Aineiston keruussa käytetään valmista haastattelupohjaa, mutta keskustelut ovat vapaamuotoisia. Haastattelut järjestetään etäyhteydellä, Microsoft Teamsin välityksellä. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa vuoden 2021 maaliskuun aikana. Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin reilu tunti. Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan tekstimuotoon tutkimusta varten. Haastatteluja käytetään vain tätä tutkimusta varten, ja tutkimuksen valmistuttua tekstiaineisto sekä tallenteet hävitetään. Tutkimukseen osallistuminen on täysin luottamuksellista, ja haastateltavien henkilöllisyys säilyy anonymina niin tutkimusta toteuttaessa kuin raportoitaessa.

Mikäli kiinnostuit, ota minuun yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse.

Annan mielelläni lisätietoa tutkimuksesta ja sen tavoitteista.

Ystävällisin terveisin

Taija Väänänen

████████████████████

████████████████

LIITE 2 – Tiivistelmä Väistö –hankkeesta

Ennen Siun Soten perustamista, toteutettiin Väkivaltatyön käytännön toimintatapojen kehittäminen Itä-Suomessa –hanke, tuttavallisemmin Väistö –hanke, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon alueilla 1.1.2014–31.10.2015.

Väistö –hankkeen tavoitteet

1. Luoda hankealueen kunnille yhtenäinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen, avuntarpeen arvioinnin ja palveluohjauksen malli
2. Luoda hankealueen maakuntiin haja-asustusalueen turvakotimalli. Mallin mukainen toiminta oli tarkoitus ottaa käyttöön hankealueilla jo hankkeen aikana.
3. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan palvelu- ja osaamiskeskustoiminnan käynnistäminen hankealueilla.

Hankkeen aikana käynnistettiin viranomaisten ja 3. sektorin välinen yhteistyö (Rikosuhripäivystys), luotiin kaksi uutta MARAK (moniammatillinen riskinarviointikokous) -ryhmää sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan maakunnallinen ehkäisytyöryhmä – Läpsy. Hankkeen suurimpana tavoitteena oli yhtenäisen työmallin luominen perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön. Mallia varten järjestettiin väkivaltatyön osaamista vahvistava koulutus, jonka tarkoituksena oli ottaa THL:n suosittama seulontamalli kaikkien sosiaali- ja terveysalan viranomaisten käyttöön sekä ohjeistaa sen suhteen, kuinka toimitaan ”löytäessään” lähisuhdeväkivallan kokijan tai tekijän. Koulutuksessa perehdyttiin lähisuhdeväkivalta ilmiön parempaan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen, MARAK –työmenetelmään sekä kartoitus- ja suodatinlomakkeen käyttöön. Työyhteisökohtainen koulutus oli tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille, jossa kussakin työyhteisö pohti omia rooleja perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja puheeksi ottamisessa.

Trappan –menetelmä haluttiin tuoda hankkeen avulla osaksi väkivaltatyötä. Menetelmä on tarkoitettu perheväkivaltaa kokeneille tai sille altistuneille lapsille kriisikeskustelujen tueksi. Lisäksi suunniteltiin hoitomalli väkivaltaa kokeneille lapsille, jota ei keretty ottaa hankkeen aikana käyttöön. Hankkeen aikana järjestettiin myös tekijätyön koulutus, lähisuhdeväkivallan tekijän kanssa työskentelyyn. Hankkeen aikana työtavaksi valikoitui maakunnallinen, keskitetty tapa, jossa väkivaltatyön kenttää koordinoitiin yhdestä paikasta. Työntekijöillä oli mahdollisuus hanketyöntekijöiden konsultointiin sekä työparityöhön. Työparityön tavoitteena oli luoda uusi pohja väkivaltatyön työtavalle EHKÄISY. Työparityössä käytettiin hanketyöntekijää työparina haastavissa asiakastapauksissa. Työparityö tuki

ajatusta yhdestä työntekijästä, jossa vastuuta ei siirretty toiselle, vaan asiaa ratkottiin yhdessä. Työparityö vahvisti myös moniammatillisuutta.

Hankkeen toisena päätavoitteena oli luoda haja-asutusalueen turvakotimalli. Tarkoituksena oli kehittää turvaton asumisen keinoja harvaan asuttujen alueiden turvakotipulaan. Hankkeen aikana alueen ainoa kunnallinen turvakoti sijaitsi Joensuussa ja Kiteellä oli yksityisen palveluntuottajan hallinnoima turvakoti. Turvakotilainsäädännön tullessa voimaan 2015 Kiteen yksityinen turvakoti lopetti toimintansa. Mallin ideana oli luoda keskusturvakoti, joka hallinnoi etäturvakoti haja-asutusalueella. Etäturvakoti olisi sijoitettu sellaisten sosiaali- ja terveystalujen yhteyteen, joka olisi mahdollistanut turvakotiasiakkaalle soveltuva huoneen tai asunnon, ja hoitoprosessista vastaisi keskusturvakoti etäyhteyksien avulla. Ajatuksena oli, että etäturvakodin paikka vaihtuu kysynnän tai tarpeen mukaan.

Hankkeen kolmantena tavoitteena oli perhe- ja lähisuhdeväkivallan osaamiskeskusmallin käynnistäminen hankealueella. Tarkoituksena oli, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaiset palvelut löytyisivät kaikki saman katon alta. Palvelukeskus tarjoaisi näin turvakodin, sosiaalipäivystyksen sekä turvakodin avopalvelut ja tekijätyön samasta toimipisteestä. Palvelukeskukseen oli suunniteltu myös maakunnallisen väkivaltatyön yhdyshenkilön ja koordinoijan toimipiste, minkä puuttuminen on nähty vakavana puutteena väkivaltatyön kehittymiselle. Tavoitteeseen ei päästy, mutta päästiin lähelle, kun turvakoti ja sosiaalipäivystys siirrettiin hankkeen aikana samoihin tiloihin, lisäksi tiloissa toimi muut lastensuojelun palvelut. Hankkeen aikana Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä (PKSSK) vei omiin rakenteisiinsa talon sisäisten lähisuhdeväkivaltatapausten ensiarvioinnin. Tarkoituksena oli, että yksi aikuispsykiatrian tehostetun avohoidon työntekijä ottaisi keskitetysti talon sisältä tulevat väkivaltatapaukset, sekä huolehtia talon sisäisestä henkilöstön koulutuksesta hankkeen jälkeen.

Väkivaltatyön käytännön toimitapojen kehittäminen Itä-Suomessa 2014–2015. Hankkeen loppuraportti.

LIITE 3 – Haastattelurunko

Tausta

- Ammatti; sosiaalityöntekijä, lääkäri, sairaanhoitaja, lähihoitaja, sosionomi, psykologi
- Toimiala; lastensuojelu, aikuissosiaalityö, päivystys, neuvola, sosiaalipäivystys
- Työsuhteen kesto; 1v, 5v, jne.

Lähisuhdeväkivalta ilmiön tunnistaminen

- Millainen käsitys sinulla on lähisuhdeväkivallasta?
 - Kerro omin sanoin, miten käsität ilmiön.
- Miten lähisuhdeväkivalta näkyy sinun työssäsi?

Tai

- Miten usein kohtaat työssäsi lähisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön?
- Miten lähisuhdeväkivaltaan liittyvä työ näkyy teidän käytännöissänne?
- Oletko törmännyt johonkin sellaiseen lähisuhdeväkivallan muotoon, jonka parissa et ole aiemmin työskennellyt?
 - Millaisiin lähisuhdeväkivallan muotoihin olet työssäsi törmännyt?
 - Kerro lisää? / Jos olet, mihin?

Väistö –hanke

- Onko Väistö -hanke sinulle tuttu?
- Ovatko liitteenä olevat toimintamallit tuttuja?
- Miten liitteenä olevat toimintamallit ovat juurtuneet toimipaikkasi käytäntöihin?
 - Jos ei ole, mistä luulet sen johtuvan?
- Tiedätkö, käytetäänkö muissa Siun Soten yksiköissä liitteessä kuvattuja toimintamalleja?
- Missä hankkeen aikana onnistuttiin?
- Missä epäonnistuttiin?
- Mitä käytännön osa-aluetta tulisi mielestäsi kehittää? Mitä tulisi huomioida?

Tunnistaminen & puuttuminen

- Miten / millaisista seikoista lähisuhdeväkivaltaa kokenut henkilö tunnistetaan?
- Millaisia ohjeita teidän työpaikallanne on lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen?
 - Entä koulutuksia?

- Miten tutkimustietoa on hyödynnetty lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen?
- Miten tunnistamista voidaan kehittää?
 - Miten tulisi kehittää?
- Miten koet lähisuhdeväkivallan puheeksi oton ja puuttumisen osaksi työtäsi?
- Millaisena / miten koet puuttumisen lähisuhdeväkivaltaan?
- Mitkä tekijät vaikuttavat puuttumiseen?
 - Mikä nostaa puuttumisen kynnystä?
 - Minkälaista tukea toivoisit, jotta puuttuminen olisi helpompaa?
- Mitä vaaditaan, jotta puheeksi otto tulisi osaksi työn rutiineja? / Miten puuttumista voidaan kehittää?
- Miten ei fyysinen lähisuhdeväkivalta tunnistetaan? Tai
 - Mitä voitaisiin tehdä, jotta fyysisen väkivallan lisäksi muu lähisuhdeväkivalta tunnistetaan paremmin?
- Miten lähisuhdeväkivaltaan puuttumisella voidaan lieventää siihen liittyvää stigmaa?

Moniammatillisuus

- Mitä sellaista asiantuntijuutta ja osaamista teidän alanne työntekijöillä on, mitä voitaisiin hyödyntää lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä?
- Millainen merkitys muiden ammattien edustajilla on lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä?
- Millaista yhteistyötä teette muiden toimijoiden kanssa, kun työskentelette lähisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön kanssa?
- Miten yhteistyö mielestäsi toimii? Miten kehittäisit sitä?
- Millainen merkitys moniammatillisella työllä on lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä?

LIITE 4 – Suostumus haastatteluun ja henkilötietojen käsittelyyn

SUOSTUMUS OSALLISTUA HAASTATTELUTUTKIMUKSEEN.

Olen lukenut ja ymmärtänyt tutkimusta *Lähisuhdeväkivallan ehkäisy sosiaali- ja terveyspalveluissa – Käsitelmiä lähisuhdeväkivallan käytännöistä Siun Soten työntekijöiden keskuudessa* koskevan tiedotteen, jossa selvitetään tutkimuksen tarkoitus ja toteutustapa. Olen saanut tutkimuksesta tietoa etukäteen, ja minulla on ollut mahdollisuus esittää tutkijalle kysymyksiä tutkimuksesta ennen haastatteluun osallistumista, mutta myös sen aikana. Minulle on selvitetty, että tutkimusta varten kerättävät tiedot säilytetään nimettöminä, ja että ne käsitellään luottamuksellisesti, kuten henkilötietolaki vaatii.

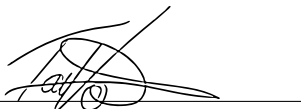
Osallistun vapaaehtoisesti tähän tutkimukseen ja annan Taija Väänäselle suostumukseni tiedotteessa esitetyn mukaisesti kerätä, säilyttää ja käyttää tutkimustarkoituksiin minua koskevia tutkimukseen liittyviä tietoja. Tiedän, että voin halutessani milloin tahansa keskeyttää osallistumiseni ja peruuttaa suostumukseni syytä ilmoittamatta.

Suostumuslomake on lähetetty allekirjoitettavaksi haastateltavalle sähköisesti. Allekirjoitettu suostumus säilytetään erillään haastatteluaineistosta.

Päivämäärä __. __. 2021

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Taija Väänänen

Itä-Suomen yliopisto, sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden laitos

██████████